EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA PR "SOCIETATEA SOCIETĂŢII FILOZOFICE Sf PETERSBURG" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov-AN XXII Editat de L M Lopatin, Cartea a II-a ( ) IURTA-APRILIE- $ ■' MOSCOVA Tylo-litografia a parteneriatului I, N Kushnerov and Co str Pimenovskaya, casă privată Biblioteca Runiverse Biblioteca "Runivers CUPRINS Pagină Justificarea dreptului H Shershenevici ii Viața și personalitatea lui Hryhoriy Savvych Skovoroda V Erna Filosofia socială a lui Robert Owen S Bulgakov Concepte de normalizare și determinare în biologie A Gurvycha Filosofia lui Maine de Biran se află la stadiul inițial al dezvoltării sale N Kudryavtseva Teleologia lui Leibniz P Blonsky ♦ Critică și bibliografie I Recenzie de cărți Emily Meyerson Identitate și realitate Alcan Pg C, I Hesse IL Pliant bibliografic Societatea Psihologică din Moscova (Raport cu privire la ședința administrativă anuală) Condiții pentru concursul premiului instituit la Societatea de Psihologie din Moscova de regretatul D A Stolypin pentru un eseu pe tema filozofiei științei Lista membrilor Societății Psihologice afiliate Universității Imperiale din Moscova, până la aprilie Anunturi Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Justificarea dreptului Dacă recunoaștem dreptul ca normă de comportament forțată de amenințarea răului din partea autorităților, atunci imediat ne va apărea întrebarea: este permisă o astfel de constrângere, aplicată de unii oameni în raport cu alte persoane? Răspunsul la această întrebare este necesar pentru oricine, în activitatea sa publică, se ocupă de aplicarea statului de drept O persoană primește satisfacție din activitatea sa doar atunci când este ferm convinsă de oportunitatea acesteia O persoană poate sluji legea, o poate folosi doar atunci când are convingerea că legea însăși servește adevărului Cu toate acestea, nu este suficient să introduceți conștiința în serviciul cuiva față de lege Justificarea dreptului, ca justificare a activității, este necesară și prin prisma atacurilor aprige pe care anarhismul le-a supus legii în ultima vreme Nu se poate mulțumi cu argumente pentru drept până când argumentele împotriva dreptului nu sunt respinse, dacă sunt deloc refutabile Anarhismul, ca ideal al unui sistem social bazat pe absenţa puterii de stat, se manifestă pentru prima dată definitiv cu învăţăturile lui Godwin (I Q) ■> dar se conturează în învăţătura publică abia de la mijlocul secolului al XIX-lea Numele i-a fost dat de Proudhon, deși doctrinele sunt adresate sub același nume, destul de departe Questions of Philosophy, vol io; Biblioteca "Runivers" G ȘERȘENEVICI divergând unul în direcția individualistului, celălalt în direcția concepției comuniste asupra lumii *) Justificarea legii trebuie să existe indiferent de conținutul statului de drept Nu este suficient să se dovedească că acest conținut sau acel conținut este cerut de conștiința morală sau corespunde unui ideal social De asemenea, este necesar să se demonstreze că conținutul Sto poate și trebuie să fie realizat prin lege Un scop înalt nu justifică încă mijloace reduse Este permisă constrângerea legală în implementarea unei cerințe etice? O astfel de formulare a chestiunii justificării dreptului conduce la asumarea unui moment coercitiv în drept O ceartă cu anarhismul este posibilă doar pe baza acordului că semnul distinctiv al dreptului este constrângerea organizată Obiecțiile la lege sunt făcute de anarhiști tocmai din punctul de vedere al constrângerii inerente acesteia În același timp, unii anarhiști pornesc de la ideea că legea este întotdeauna combinată cu constrângerea "Ce este aceasta", întreabă contele Tolstoi, "ceea ce se numește prin acest cuvânt ciudat! Dacă raționăm nu în funcție de "știință" ci după bunul simț al tuturor oamenilor, pentru a determina

ce se înțelege cu adevărat prin cuvântul "lege", atunci răspunsul la întrebarea ce este legea va fi foarte simplu și clar: drept, de fapt, se cere unor persoane permisiunea acordată de ei înșiși pentru a-i obliga pe alții să facă ceea ce este benefic pentru primul; pentru cei din urmă, dreptul se numește permisiunea de a face tot ceea ce nu le este interzis ") Alți anarhiști evidențiază din lege legile create de stat și își îndreaptă atacurile exclusiv în această direcție Așadar, Bakunin ') Este semnificativ faptul că dintre cei șapte principali anarhiști teoreticieni, Godwin, Proudhon, Stirner, Thacker, contele L N Tolstoi, prințul Kropotkin și Bakunin, trei reprezintă Rusia și aparțin celor mai bune familii nobiliare) Contele L N Tolstoi, Despre drept (Vocea studenților, , nr i) Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA DREPTULUI devine numai împotriva legii, "căreia fiecare individ este obligat să se supună de teamă să nu asume pedeapsa legală * x) De aceeași părere este și prințul Kropotkin când declară că "legea nu are dreptul să respecte oamenii" "Semnificația lui (lege) iluminatoare s-a retras în domeniul legendelor; are o singură misiune - de a sprijini exploatarea Iar dacă în viitorul apropiat "legile sunt complet desfiinţate*, atunci, fără a păstra lumea bună, va rămâne tot ceea ce juriştii numesc* drept comun*) Întrucât am ajuns la concluzia că dreptul se îmbină întotdeauna cu semnul constrângerii, suntem obligați să acceptăm disputa cu anarhismul pe baza constrângerii Cei care neagă acest moment, ca caracteristic dreptului, se sustrage bătăliei cu anarhismul Unii își îndreaptă săgețile împotriva constrângerii în lege, alții îi resping declarând că legea este posibilă fără constrângere Problema câștigă puțin în claritate dintr-o astfel de divergență Dimpotrivă, este necesar, recunoscând că constrângerea este esențială pentru drept, să se dovedească necesitatea constrângerii juridice Dacă dreptul trebuie apărat în termenii constrângerii sale, atunci este, de asemenea, necesar să apărăm acea organizare socială care face posibilă constrângerea organizată, adică stat Fără stat, în opinia noastră, nu există drept Din acest punct de vedere, și numai acesta, se poate argumenta, așa cum face Jellinek, care nu împărtășește punctul nostru de vedere, că "chestiunea întemeierii statului coincide în esență cu problema fundației dreptului*) Justificarea legii este inseparabilă de justificarea statului Justificarea dreptului se reduce la justificarea necesității dreptului Dar necesitatea însăși poate fi fundamentată în două moduri Se poate argumenta că legea este etică ; Bakunin, Dumnezeu și Statul Opere complete colectate, vol I, p i$) Kropotkine, Paroles d'un révolté, , p , ,) Doctrina generală a statului, , p * Biblioteca "Runivers" G ȘERȘENEVICI necesar Legea este necesară pentru scopurile societății și aceasta este justificarea ei Întotdeauna și peste tot unde există societate, trebuie să existe lege Așa susțin Stammler și Jellinek dreptul "Problema este", spune primul dintre ei, "este constrângerea juridică singurul mijloc formal corespunzător idealului unei vieți sociale legitime"*) iar dreptul ar fi bellum omnium contra omnes) Este imposibil să fiți de acord cu o astfel de formulare a întrebării, pentru că pot concepe societatea fără lege, pot admite viața comunitară fără constrângere organizată Prin urmare, justificarea necesității trebuie pusă pe o altă bază: trebuie dovedit că dreptul este necesar din punct de vedere istoric Aceasta nu este o simplă referire la experiența istorică: din faptul că așa a fost înainte, nu rezultă încă că așa va fi întotdeauna Justificarea dreptului din punctul de vedere al necesității istorice se rezumă la întrebarea: dacă condițiile istorice au condus, conform legii cauzalității, la formarea statului și a dreptului, este posibil la un moment istoric dat să se

renunțe la statul și legea fără a pierde ceea ce o persoană apreciază într-o comunitate? Tocmai așa este pusă întrebarea de către anarhiști și, prin urmare, o dispută cu ei este posibilă doar cu condiția ca punctul lor de vedere să fie recunoscut "Și spun fără ezitare, declară Bakunin, "că statul este un rău, dar un rău necesar din punct de vedere istoric, la fel de necesar în trecut, cu cât mai devreme sau mai târziu va fi necesară distrugerea sa completă " Kropotkin afirmă și mai clar că " distrugerea statului cu legile sale, cu întregul său sistem de guvernare, cu toată unificarea lui,) Stammler, Economie și Drept, vol II, p) Jellinek, Doctrina generală a statului^ p) Dumnezeul Bakunin și statul Opere complete, vol I, p Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA DREPTULUI devine o necesitate istorică*) Cu adevărat, totuși, a venit momentul abolirii legii și a statului, iar justificarea lor și-a pierdut baza istorică? În critica sa față de stat și drept, anarhismul se apropie de socialism Dar critica socialismului este îndreptată împotriva statului și a legii date în timp, în timp ce critica anarhismului este îndreptată împotriva fiecărui stat și a oricărei legi Socialismul este vocea majorității deposedate care protestează împotriva minorității conducătoare, în timp ce anarhismul este vocea individului care protestează împotriva societății care îl suprimă Socialismul caută să adune forțele celor slabi pentru a prelua puterea statului pentru a transforma legea, în timp ce anarhismul caută să smulgă celor slabi orice speranță pentru stat și drept Diferența de opinii ale reprezentanților anarhismului nu ne împiedică să vorbim despre anarhism în general Diferențele există în toate direcțiile Toți anarhiștii sunt de acord între ei că neagă statul-stat și legea bazată pe constrângere) În primul rând, lipsa dreptului se regăsește în multiplicitatea și complexitatea tot mai mare a normelor de drept, care îngreunează asimilarea acesteia "Nu trebuie decât să începem să legiferați", a remarcat Godwin, "și nu va avea niciun sfârșit " "Cartea, unde legea își înscrie prescripțiile, crește, iar lumea va fi în curând prea mică pentru toate codurile viitoare *) "Legislație", se alătură) Kropotkin, Anapiis, , p) Elzblhsr, The Essence of Anarchism, p , consideră că negarea legii și constrângerea legală nu pot fi atribuite anarhismului, așa cum susține Stammler, pentru că atunci învățăturile lui Proudhon, Bakunin, Kropotkin și Thacker nu pot fi numite anarhiste Dar citatele pe care le citează de la acești autori dovedesc tocmai că Stammler are dreptate, pentru că ei admit legea, dar nu "legală", așa cum spune Elzbacher, și de asemenea constrângerea, dar nu organizată) Elzbacher, Esența anarhismului, p G ȘERȘENEVICI Pentru acest Proudhon, este fals să funcționeze fără oprire Legi, decrete, decrete, ordonanțe, circulare îi vor împroșca pe săracii ca grindina În curând, întregul pământ politic va fi acoperit cu un strat de hârtie, pe care geologii vor trebui să-l descrie sub denumirea de hârtie Formation ("formation papyracée")]) Legea este nedreaptă pentru că se exprimă în norme generale care neglijează individualizarea Deci, de exemplu, potrivit lui Godwin, moștenirea nu poate fi împărțită după un model legal fără o încălcare gravă a justiției Din partea anarhismului, care susține libertatea individului, este destul de consistent să protestezi împotriva normei în sine Legea este inutilă pentru că amenințarea legală este incapabilă să descurajeze pe cineva să încalce statul de drept "Nu există nicio îndoială", spune Kropotkin, "că teama de pedeapsă nu a oprit niciodată un criminal* "În ziua în care nu se va aplica nicio pedeapsă criminalilor, numărul crimelor nu va crește cu un caz suplimentar * *) Dacă regulile de drept nu fac bine, cu siguranță fac rău Statul dă unuia putere asupra altora, iar legea este un mijloc

de stăpânire Între timp, puterea îi corupe mereu pe oameni Oricat de multi oameni au inventat mijloace pentru a-i lipsi pe cei aflati la putere de posibilitatea de a subordona interesele comune intereselor lor, toate aceste masuri s-au dovedit a fi invalide Toată lumea știe că oamenii aflati la putere, fie ei împărați, miniștri, șefi de poliție, polițiști, întotdeauna tocmai pentru că au putere, devin mai predispuși la imoralitate ") Legea servește la consolidarea exploatării celor slabi de către cei puternici "Legile Cine nu știe ce sunt și ce) Proudbou, Idée générale de la révolution au XIX Sciècle (Oeuvres complètes, , T X, pp -) Kropotkine, Paroles d'un revolu, p -) Contele Tolstoi, Regatul aceloraşi în noi, Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA DREPTULUI pretul lor! Pânze de păianjen pentru cei puternici și bogați, lanțuri pentru cei slabi și săraci, care nu cedează în fața niciunui oțel, plasele de pescuit sunt în mâinile guvernului" ') Legea îneacă moralitatea dacă bat oamenii cu miile, atunci este este groaznic, dar tot nu atât de groaznic ca ceea ce fac domnii juriștilor Aceștia nu omoară oameni, ci tot ce este sfânt în ei În sufletul unui om "este încorporată o singură lege supremă, foarte simplă, clară și accesibilă, care nu are nimic în comun cu prescripțiile oamenilor, numite drepturi și legi " Această lege a iubirii față de aproapele ar fi fost demult învățată de către tuturor, "dacă nu eforturile care se fac pentru a ascunde această lege de oameni" *) Legea suprimă libertatea individului Omul și-a creat de drept un ideal pe care îl venerează Dar acest lucru va continua doar până când persoana individuală este în totalitate, iar asta arată doar autolimitările mele, limitările mele, sclavia mea Aceasta este critica nemiloasă a statului și a legii de către anarhiști Ce ar trebui să înlocuiască ceea ce se numește statul și sistemul juridic? În primul rând, este necesar să ținem cont de sensul dublu al cuvântului "anarhie": anarhie și dezordine Din faptul că anarhiștii neagă puterea și arma ei - legea - nu rezultă concluzia că ei pledează pentru dezordine - o dispozitiv de polemici fără scrupule, folosit adesea în raport cu direcția, ostil ordinii moderne) Proudlion, Idée générale de la revolution, Oeuvres complètes, vol X, p i;) Contele Tolstoi, O npa'sn (Vocea elevilor, içto, nr i)) Max Shtirnsr, Singurul si proprietatea lui, % STR ' Biblioteca "Runivers" G ȘERȘENEVICI acea ordine a vieții comunitare, care ar trebui să înlocuiască ordinea susținută de stat și de lege În plus, trebuie avute în vedere următoarele circumstanțe Anarhia, într-o măsură mai mare sau mai mică, este și ea caracteristică societății moderne I) Anarhia domnește în acea zonă care rămâne neorganizată pe baza constrângerii Așa este domeniul relațiilor economice, în măsura în care statul nu le-a definit prin normele de drept, ci a asigurat inițiativa fiecăruia pe bază de concurență) Anarhia are un loc în societate, în măsura în care relațiile reciproce sunt determinate numai de moralitate "Dar întreaga viață a oamenilor se desfășoară în Sfera legii? Doar o miime din ea este supusă legii, restul se desfășoară în afara ei, în sfera moravurilor și concepțiilor societății " *)) Anarhia concurează cu dreptul, în măsura în care în viața reală normele dreptului rămân fără aplicare sau sunt direct încălcate În ipotezele a ceea ce ar trebui să ia locul ordinii moderne, există un mare dezacord între anarhiști Unii pun binele personal ca bază (Stirner), alții - binele comun (Goduin), unii - egoismul (Proudhon), alții - dragostea față de aproapele (Tolstoi) Anarhismul individualist se ciocnește cu anarhismul comunist și nici măcar nu tolerează anarhismul colectivist Negarea statului și a dreptului ca constrângere organizată permite doar două concluzii Este posibil să se construiască o ordine anarhică fie a) pe constrângere

neorganizată, fie b) pe eliminarea oricărei constrângeri Primul motiv îl iau acei anarhiști care presupun că ordinea poate fi menținută prin înțelegeri voluntare, al doilea motiv trebuie văzut în învățătura celor care își pun toate speranțele într-o morală lipsită de sancțiune !) Contele Tolstoi, Lucerna (Opere colectate, vol III) Biblioteca Runiverse JUSTIFICAREA DREPTULUI Aranjamente contractuale, care leagă oamenii în alianțe și care asigură schimbul reciproc de servicii, sunt propuse de un număr de anarhiști "Nu izolarea, nu singurătatea", spune reprezentantul anarhismului individualist, Max Stirner, "ci societatea este starea naturii " Ce îi unește pe oameni?"*) În acest fel, "alianțele egoiștilor" sunt menținute de către interesul personal al fiecăruia "Vreau tratate", spune Proudhon, "și nu legi" "Pentru ca eu să fiu liber, astfel încât să existe o singură lege asupra mea - a mea, și pentru ca eu însumi să guvernez, este necesar să reconstruiesc întregul edificiu public pe bază de acord reciproc ") " Libertatea mea, sau ceea ce este la fel, demnitatea mea de ființă umană, susține Bakunin, "constă în a nu asculta de nicio persoană și a-mi determina acțiunile conform propriilor convingeri ") Pentru ca toată lumea să se simtă liberă, este necesar pentru a justifica legătura lor nu pe putere, ci pe tratat *) "Idealul unei astfel de societăți", spune Kropotkin, "unde fiecare este guvernat numai de propria sa voință, nu poate fi realizat decât prin "uniuni voluntare" baza unor astfel de uniuni) Dar dacă interesul propriu nu asigură suficient respectarea contractelor? Constrângerea nu este exclusă în comunicarea voluntară "Norma conform căreia trebuie executat contractul nu se va odihni) Max Shtnrnsr, Singura și această proprietate, p) Proudhon, Idée generale (E)) Bakunin, Boib și Yusudarsshvo Opere complete, vol I, p *) Bakunin, Federalism, socialism and anti-hypsoloshzm, Colecție completă lucrări, vol I, p) б) Kropotkin, Anarchy, p - θ) Kropotkiiie, La conquête du pain, , p Biblioteca "Runivers" G ȘERȘENEVICI numai asupra dreptății, dar și asupra voinței generale a persoanelor care au intrat în comuniune, voință care va obliga la îndeplinirea convenției încheiate, chiar dacă în forță în al doilea, fiecare cetățean va considera de datoria lui să intervină personal , fara a astepta politia: politistii vor fi la fel de putin necesari ca judecatorii si temnicerii act, dar si despre dreptul in baza caruia ar trebui condamnat fapta Din punctul de vedere al lui Thacker, anarhismul nu exclude posibilitatea de a urmari penal si pedepsirea criminalilor nu anarhişti) Închisoarea, pedeapsa cu moartea și chiar tortura sunt acceptabile în lupta împotriva criminalității "Asta nu înseamnă că o societate care pedepsește cu pedeapsa cu moartea comite crimă Crima este un act de atac Iar pedeapsa cu moartea este doar un act de autoapărare Idealul anarhist este cu totul diferit din punctul de vedere al celor care resping în principiu constrângerea exercitată acum de stat Ordinea anarhistă trebuie construită în întregime pe o morală care nu permite nicio constrângere Oamenii, fiind în comunicare, vor acționa conform indicației sentimentelor altruiste și, prin urmare, nu poate exista conflict de interese "Există", spune contele Tolstoi, "o lege generală recunoscută de toți oamenii rezonabili, confirmată de tradiție și de toate religiile tuturor popoarelor și de adevărata știință și de conștiința tuturor *) Proudhon, Idée generale de la révolution (Oevres, vol X, p)) Kropotkine, Revoluționari] Studios (citat din Elzbacher)) Thacker, În loc de carte, , p ,) Thacker, În loc de carte, p ib Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA DREPTULUI uman Această lege constă în faptul că toți oamenii în mod egal, pentru a-și îndeplini chemarea și a realiza cel mai mare bine, trebuie să se ajute

unii pe alții, să se iubească, în nici un caz să nu încalce libertatea și viața celuilalt *) Dreptul susținut cu forța încalcă porunca nerezistenței la rău Nu ar trebui să existe o judecată Există o singură cale de a acționa pentru rău - de a răsplăti răul cu bine Împărăția lui Dumnezeu va veni când nu vom fi călăuziți de lege, ci de poruncile lui Hristos *) Critica anarhismului, care și-a îndreptat atacurile asupra statului și dreptului, ar trebui să plece nu de la ideea posibilității în viitorul îndepărtat a implementării unei ordini anarhiste, ci de la presupunerea că o abolire imediată a statului și a legii este posibil Tocmai așa și-au pus întrebarea anarhiștii, care nu doar visează ce poate fi peste o mie de ani, dar insistă că ordinea juridică modernă a statului bazată pe constrângere organizată trebuie imediat înlocuită cu o ordine publică liberă de constrângerea organizată sau chiar de orice constrângere Toate legile trebuie abolite și o singură lege pusă în locul lor, legea iubirii Dar unde este el? Absența ei în mintea omului este cel mai bine dovedită de Faptul istoric al existenței statului și a dreptului Dacă toți oamenii, sau chiar numai toți oamenii "rezonabili", ar fi sub influența sa, ar fi necesar să se organizeze o apărare forțată împotriva altor grupuri sociale care amenință din exterior și împotriva unor unități care amenință în interiorul societății, sau să se consolideze avantajele poziţia minorităţii conducătoare? dragostea pentru vecini va fi acum luată, o cale *) Contele Tolstoi, ce e de spus? , STR Io-) Contele Tolstoi, Împărăția lui Dumnezeu este în noi Biblioteca "Runivers" G ȘERȘENEVICI să înlocuiască dreptul, dacă oamenii sunt crescuți din punct de vedere istoric în sentimente de dușmănie, în lupta pentru dominație, în invidie? Este posibil, desigur, ca unii indivizi remarcabili să acționeze prin forța convingerii, combinată cu farmecul personalității lor Dar aproape nimeni nu crede că cea mai puternică predică va transforma toți oamenii și, atâta timp cât rămân cei care nu cedează, rezultatul nu va fi atins De asemenea, este posibil să se acționeze prin distrugerea exterioară a întregii ordini, cu care se leagă sentimentele și convingerile oamenilor Dar va fi aceasta și distrugerea întregii psihologii de odinioară, fără de care o nouă construcție este de neconceput? Poți, desigur, să distrugi cu ușurință case, dar este la fel de ușor să spargi prejudecățile? Este necesar, eliminând dreptul, să se plaseze relațiile dintre oameni exclusiv sub acțiunea normelor morale Cu toate acestea, morala este un produs al societății Oamenii buni și răi, potrivit lui Makai, sunt creați de sistemul social Dar dacă normele de moralitate și sentimentele morale depind de mediul social, asta nu înseamnă că pentru a ridica nivelul moral este necesară transformarea acestor valori sociale conditii? Dar cum pot fi ele transformate fără ajutorul statului și al legii? Dacă statul, prin norme legale, ar elimina tot ceea ce trezește, în opinia anarhiștilor, instincte rele în oameni, nu și-ar împăca actualii dușmani cu sine? Pentru a obține acest rezultat, este necesar ca puterea de stat să fie în mâinile celor care ar fi interesați să-și îndrepte forțele în direcția majorității poporului Acest scop poate fi atins doar prin lupta politică, care presupune statul și legea Să ne imaginăm că, după ce am încălcat politica și legalitatea !) Makai, Anarhiștii, , p Vezi și Bakunin, Dumnezeu și Statul (Culegere completă de lucrări, vol I, p i) Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA DREPTULUI Legăturile cehe, oamenii moderni se îndreaptă spre formarea de uniuni voluntare bazate pe acord (teoria mecanică!) Înlătură acest lucru presupunerea că elemente antisociale vor fi în astfel de uniuni? Lasă Factorii Crimei să slăbească, dar istoria și-a lăsat amprenta asupra depozitului

spiritual al omului modern Dacă astfel de elemente sunt posibile, atunci care este sprijinul alianței împotriva acțiunilor lor dăunătoare? Unirea îl exclude pe egoistul incorigibil Dar dacă niciun alt sindicat nu este dispus să o accepte; daca nu vrea sa plece? Violența este inevitabilă în apărarea uniunii Și am văzut că anarhiștii (cu excepția lui Tolstoi) nu neagă posibilitatea de reacție a societății Cu orice alianță semnificativă - și în condițiile moderne de producție, o alianță nu poate fi nesemnificativă - elementele speciale vor trebui selectate pentru protecție Nu va duce acest lucru la organizarea forței coercitive? Dar nu va duce această organizare la restabilirea statului și a legii? Va începe povestea de la început? Anarhiștii au grijă să evite să vorbească despre relația dintre o uniune și alta Împărțirea pământului și a altor bogății între uniuni poate servi cu ușurință din nou ca o sursă de dușmănie și un factor de crimă Să ținem cont că invitația de a trece la un ordin anarhist se face acum, când popoarele au fost crescute în sentiment național Nu ar fi necesară organizarea protecției imunității de grup, iar aceasta, la rândul său, nu ar necesita organizare politică? Producția de bunuri economice, pentru un succes mai mare, va necesita cu siguranță o nouă diviziune a muncii, cunoștințe speciale și o cooperare planificată Acest lucru va fi necesar atât pentru a nu irosi forțele și mijloacele care aparțin uniunii, cât și pentru a schimba cu succes produsele sale Biblioteca "Runivers" G ȘERȘENEVICI munca sa pentru produsele altor sindicate Este organizarea producției realizabilă fără normele de drept și puterea care le susțin? b Rețelele sociale mari și complexe de astăzi nu ar fi rezistat presiunii individualismului fără legături legale "Aspirația dominantă a timpului nostru este dorința de a forma mii de uniuni și societăți de tot felul, de a satisface cele mai diverse nevoi ale omului modern " capabilă să satisfacă nevoia unei persoane de comunicare strânsă O persoană are nevoie de relații sociale mai strânse Dar toate aceste legături sunt posibile numai pe fondul organizării statale și juridice Domeniul anarhiei moderne arată clar că viața socială tinde să meargă nu pe calea expansiunii sale, ci, dimpotrivă, în direcția reducerii sale, uneori chiar și acolo unde acest lucru este imposibil Slăbiciunea sancțiunii morale ne îndeamnă să ne ținem cu încăpățânare de sancțiunea legală, uneori cu prețul autoînșelăciunii Starea anarhică a relațiilor economice provoacă mai ales un sentiment de dreptate împotriva sistemului social și face apel la intervenția statului și a legii Statul și legea sunt construite pe constrângere, ceea ce pare nesimțitor pentru mulți, până când chestiunea se referă la protecția intereselor lor Dar ele sunt necesare pentru a proteja interesele tuturor membrilor societății Puterea și legea, desigur, pot servi interesele minorității în detrimentul majorității Dar sunt, de asemenea, capabili să adapteze minoritatea la interesele majorității Legea este o armă puternică, periculoasă într-o mână, benefică în alta Kropotkin ^ Anarhia, p Biblioteca "Runivers" JUSTIFICAREA DREPTULUI hih Cu un topor poți tăia o pădure pentru a construi o colibă, dar cu un topor poți și ucide o persoană Ideea este că legea, ca și toporul, ar trebui să fie în astfel de mâini în care unealta ar fi utilă și nu periculoasă Principiul socialist, nu cel anarhist, stă în coada istorică și doar undeva, la orizont, în contururi vagi, se profilează anarhismul, care va fi, poate, un dușman și mai implacabil al sistemului socialist decât socialismul însuși în relație la sistemul burghez G Shershenevici Biblioteca "Runivers" Viața și personalitatea lui Grigory Savvich Skovoroda) Cel care începe să studieze viața și învățăturile lui Skovoroda este cu adevărat

impresionat de integritatea excepțională a firii sale, de unitatea deplină a înfățișării sale spirituale Viața sa este cea mai bună ilustrare a filozofiei sale, aerofilozofia este o excelentă interpretare speculativă a vieții sale Skovoroda combină plastic înțelepciunea teoretică profundă cu implementarea sa practică în viață El este organic într-un mod antic El trăiește așa cum gândește și gândește așa cum trăiește Dacă, de exemplu, Kant, creând o revoluție uriașă în domeniul gândirii, a trăit cu precizie și acuratețe măsurate, astfel încât koenigsbergerii să-și poată verifica ceasurile după Kant și dacă viața neînsemnată a lui Kant nu adaugă nimic la semnificația lui filozofie, atunci în Skovorod avem un rar exemplu de viață, nu mai puțin semnificativ decât filosofia și filozofia lui, crescută în întregime din experiența spirituală personală Personalitatea lui Skovoroda, care și-a găsit o expresie puternică în viața sa, nu este mai puțin o mare valoare filozofică decât operele sale De aceea studiul vieții și personalității sale este de interes independent) Skovoroda s-a născut în Rusia Mică în , adică în) Raport citit într-o ședință închisă a Societății religios-filozofice în memoria lui V Solovyov la martie) Un eseu special va fi dedicat prezentării filozofiei lui Skovoroda într-unul din numerele următoare "Întrebări fi l și psihologie" Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA ultimii ani ai domniei lui Petru cel Mare Anul și locul nașterii Skovoroda ne duce în epoca celei mai rudimentare influențe a culturii occidentale asupra elementelor native ale vieții rusești Pentru a iubi filozofia în aceste condiții și a deveni cavalerul ei credincios, trebuie să ai o natură profund originală, impregnată din interior de Eros filozofic Dacă Skovoroda, fiul unui simplu cazac, devine unul dintre cei mai curioși filozofi europeni ai secolului al XVIII-lea, atunci el datorează asta nu școlilor în care a studiat, nu mediului în care s-a mutat, nu influențelor primite de la oamenii din jurul lui, dar numai către el însuși, puterea aspirației sale către autocunoașterea filozofică Această izolare culturală a Skovorodei trebuie să fie luată în considerare pentru a aduce un omagiu extraordinarului, originalității sale excepționale cu tot mai multă forță În linii mari, viața lui Skovoroda poate fi împărțită în trei perioade Prima perioadă este pregătitoare: anii tinereții și ai învățării A doua este o perioadă de căutare intensă și dezvoltare filozofică A treia este perioada rătăcirii și a predării PERIOADA ÎNTÂI Despre prima perioadă voi vorbi în termeni cei mai generali Copilăria lui Skovoroda a trecut în condiții bune Potrivit lui Kovalinsky, părinții lui Skovoroda se distingeau prin "onestitate, ospitalitate, zeitate, cartier pașnic J) Tigaia "până în al șaptelea an de la naștere a fost marcată de o înclinație pentru Dumnezeu- *) o viață" de Skovoroda, scris de Kovalinsky, publicat inițial de prof Sumtsov în antichitatea Kievană, , sept Într-o formă corectată, a fost inclus în ediția aniversară a lucrărilor lui G S Skovoroda, întreprinsă de Societatea de Istorie și Filologie Harkov, ed prof Bagalya Mă voi referi adesea la această ediție excelentă, notând partea cu cifre romane, iar paginile cu cifre simple Întrebări de filosofie, carte io; Biblioteca "Runivers" V E R n reverenţă; talent pentru muzică, dorință de știință și fermitate de spirit "*) Intrând în școala de la Kiev, Skovoroda "și-a depășit curând semenii cu succesele și laudele sale" * *) "O voce excelent de plăcută" și "talent pentru muzică") au jucat aproape un rol decisiv în viața lui Skovoroda A fost ales la capela cântătoare a curții și a mers direct de la coliba cazacilor la curtea magnifică a Elisabetei Petrovna, "iubitoare de muzică și de Rusia Mică"

) Dar farmecele unei vieți vesele de curte au fost neputincioase asupra spiritului lui Skovoroda, iar un an mai târziu s-a întors în Rusia Mică pentru a "studi mai mult") Intră la bursă și petrece ani la studii intensive la Filosofie, matematică , metafizică, istorie naturală, teologie și limbi: ebraică, greacă, latină) Când episcopul de la Kiev a vrut să-l sfințească preot pe Skovoroda, Skovoroda a fost atât de speriat de această perspectivă încât s-a prefăcut nebun și atât de priceput încât episcopul l-a lăsat în pace și i-a permis să trăiască oriunde s) Plin de sete filozofică, Skovoroda nu se putea mulțumi cu ceea ce i-ar putea oferi Kievul "Voia să vadă pământuri străine") În curând s-a prezentat oportunitatea și el, ca bun cântăreț și cunoscător al cultului, a fost dus de generalul Vișnevski în Ungaria pentru) eu,) eu,) eu,) eu,) Danilevski Gr Sav Tigaie Sobr op ed Marx, vol XXII, p) Kovalinskyi, I, Hess de Calve Buletinul ucrainean, VI, p ju s) Hess de Calvet Ibid pp ni) Kovalinsky, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA al Bisericii Ortodoxe aflate în construcție acolo Cu permisiunea lui Vishnevsky, el este "cu adevărat filozofic, adică pe jos", a început să studieze viața străină și a ocolit Viena, Offsn, Pressburg și "alte locuri giratorii"; așa spune Ko-valinsky Dar Hess de Calve, un alt biograf al lui Skovoroda, extinde foarte mult aria de călătorie sau mai degrabă rătăcire a Skovorodei și spune că Skovoroda a ocolit Polonia, Prusia, Germania și Italia În orice caz, în călătoriile sale, a încercat "să se familiarizeze mai ales cu oamenii și cu învățăturile și cunoștințele, binecunoscute atunci" și, după cum adaugă Hess de Calve, a urmat prelegeri oriunde putea *) "Sătu de învățătură și cunoștințe" și, uitând evident de ce a fost dus ca general în Ungaria, Skovoroda a dorit să se întoarcă în patria sa Înainte de a intra în satul natal, dintr-un oarecare instinct s-a dus la cimitir și, răsfățându-se acolo cu gânduri, a dat deodată peste morminte proaspete Din inscripții, a aflat că tatăl, mama și fratele său s-au mutat într-o lume mai bună Skovoroda a rămas singur, singur și, după cum spune Hess de Calve, "a fost ca un inel aruncat din lanțul umanității" Se termină perioada Lehrjahre Înainte de a merge mai departe, să fim conștienți de învățarea lui Skovoroda, adică, în natura și întinderea cunoștințelor pe care le-a dobândit în urma șederii sale la bursă și a călătoriilor în străinătate Kovalinsky, I,) Hess de Calvet, ibid pp din, vezi și articolul lui A K din Colecția literară Voronezh, ed Gardenin b și d p a) Hess de Calvet, ibid pagina s) Ibid pagina Biblioteca "Runivers" V ern "El vorbea foarte bine, cu o puritate deosebită în latină-germană și înțelegea destul de bine elenica * *) Asta înainte de călătorie În plus, știa atât de bine ebraica încât a citit Biblia în ebraică *) Pentru un student simplu, astfel de cunoștințe sunt excepționale Talentele filologice ale lui Skovoroda erau în mod evident enorme și seamănă cu alte două exemple de talent filologic rar din istoria gândirii filozofice ruse: V S Pecherin și V I Ivanov Fiind foarte departe de omul de știință pe care Heine îl batjocorește, spunând că și noaptea visa să transplanteze citate dintr-o grădină în alta, Skovoroda și-a propus, cel puțin, scopul de a-și arăta în scrierile sale erudiția și cunoștințele sale versatile Nu face niciodată referințe, motiv pentru care este imposibil să judeci amploarea învățării sale Ținând cont de ascuțimea minții sale și de voința puternică de cunoaștere, putem doar concluziona că cunoștințele sale erau vaste Regula lui constantă, conștientă a fost: non multa sed multum), iar vastitatea cunoștințelor sale, despre care doar concluzionăm, a fost combinată cu profundă atenție a ceea ce a învățat, pe care deja învățăm categoric

din scrierile sale Dacă sfera cunoștințelor lui Skovoroda nu ne este clară, atunci natura cunoașterii este foarte clară Tigaia se remarcă printr-o rară noblețe a gustului A fost atras, în primul rând, de antichitate, iar pentru vremea lui a fost un cunoscător absolut excepțional al acesteia În antichitate, el era interesat în primul rând de theologia ethnica), "predicatori divini naturali" ^) El îl cunoaște pe "văzătorul lui Dumnezeu* Platon), Isocrate), Kovalinsky, I,) Hess de Calvet Ibid , p) A -a scrisoare către Kovalinsky, I,) i litera, I,) P, θ) GI, , Potopul șarpelui Ruk Rom Muzeul nr) I, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH TIGAI Demostene cunoaște în textul original mulți reprezentanți ai filozofiei presocratice), Epicur), Aristotel), Filon, Marcus Aurelius, Lucian, Plutarh (care se numește vir plenus fidei ac venustats) *), în cele din urmă, cunoaște Roman literatură în detaliu: Horația (pe care îl numește "profetul roman"), Vergiliu, Cicero, Seneca, Lucrețiu, Persia, Terence c) În "scrisorile către Kovalinsky, scrise în limba lui Cicero, el își exprimă adesea gândurile în versuri ale poeților latini Nu mai puțin decât antichitatea, Skovoroda a atras atenția patristicilor legati organic de filosofia antică A studiat pe Clement Alexandria, Grigorie Teologul, Ioan Gură de Aur), Isidor (Pelusios), Vasile cel Mare, Evagrie) (τά μοναχικά) - pe de o parte, iar pe de altă parte, Origen, Dionisie Areopagitul, Sf Maxim Mărturisitorul) Dacă studiul primului a fost ocuparea directă a bursakului, atunci studiul celui de-al doilea, care este suspectat de Ortodoxia obișnuită și plin de mari dificultăți filosofice, ar putea fi o chestiune de nevoi pur personale ale lui Skovoroda și a fost efectuat exclusiv pe cont propriu În general, trebuie spus că până și Skovoroda își datorează cunoștințele teoretice în primul rând lui însuși Nu școala i-a dat cunoștințele sale, ci el însuși le-a absorbit în sine sub influența unei nevoi interne voluntare De aceea cunoștințele lui Skovoroda erau atât de organice, iar gândurile sale, născându-se, s-au îmbrăcat instantaneu în carnea și sângele acțiunii Dacă majoritatea filozofilor *) Eu,) , , I, i) P, *) Eu, *) hU- f) Toate acestea sunt frecvent menționate în scrisorile către Kovalinsky ') Eu, i o) I,) I, - Biblioteca "Runivers" V E R n gândurile cer în primul rând pe hârtie, apoi gândurile lui Skovoroda în primul rând cereau viață și în aceasta era ca marele Socrate A DOUA PERIOADA Întors din străinătate, Skovoroda a rămas singură și "era ca un inel aruncat din lanțul umanității* * "Fiind în satul natal, și-a luat din nou toiagul de rătăcitor", spune Hess de Calve, a mers la Harkov în multe ocoluri Începe o perioadă de zece ani de singurătate și retragere Înainte de a încerca să privim în sufletul lui Skovoroda, să spunem câteva cuvinte despre faptele exterioare ale vieții sale în această perioadă Rușinându-și săracii prieteni și neavând el însuși nimic, Skovoroda a acceptat oferta de a preda poetica la Pereyaslavl, făcută de episcopul de acolo Originalitatea lui Skovoroda a avut efect și aici După cum spune Kovalinsky, el "și-a scris discursul despre poezie într-un mod atât de nou", încât episcopului i s-a părut ciudat și neconform cu vechiul obicei Episcopul "a poruncit să-l schimbe" Tigaia s-a odihnit și a fost alungată instantaneu "Poetica" lui Skovoroda nu a ajuns până la noi Dar, după cum se poate deduce din cuvintele lui Snegirev x), în raționamentul său l-a urmat pe Lomonosov, a cărui înaltă apreciere l-a înfuriat pe episcop, care a preferat versurile silabice ale lui Simeon de Polotsk A doua încercare de "a se stabili" s-a terminat și ea prost Invitat la moșierul Tamara să-și crească fiul Vasily, Skovoroda a câștigat rapid dragostea elevului său Metodele sale de predare sunt neobișnuit de originale și proaspete După

cum spune Kovalinsky, "Skovo- *) Otechestven, note Nr Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA de generații au început mai devreme să-și cultive inima elevului și, ținând cont de înclinațiile sale naturale, să ajute numai natura să crească într-o direcție ușoară, blândă, insensibilă, și să nu-și împovăreze mintea prematură cu științe, iar elevul s-a atașat de el cu dragoste interioară " Evident, Skovoroda, ca și Socrate, avea ceva excepțional de atractiv în sine Treizeci de ani mai târziu, elevul său Vasily Tamara a scris fostului profesor o scrisoare emoționantă plină de devotament și dragoste Dar acum a existat o neînțelegere Skovoroda a fost pusă deoparte Demnă şi mândră Tamara, un om de mare inteligenţă, se pare că s-a despărţit fără tragere de inimă de Skovoroda Prima dată când i-a vorbit, i-a spus: "Iartă-mă, domnul meu! Îmi este milă de tine!" Rămas din nou fără nicio legătură cu asta, Skovoroda se pare că nu știe ce să facă și este puțin interesat de această întrebare Un prieten de-al său (în mod evident, potrivit bursei) l-a convins să meargă la Lavra Treimii-Sergiu Aici a făcut o puternică impresie asupra profesorilor academiei, iar "învățatul Chiril", starețul Lavrei, "găsind în el un om cu talent și învățătură excelente, a vrut să-l aranjeze în folosul școlii" ca un profesor al academiei Dar, ajungând fără țintă, Skovoroda a vrut din nou să meargă acasă și, după ce a vrut, pleacă imediat *) De ce? Necunoscut Evident, este în nehotărâre și angoasă Evident, sufletul lui, atenția lui este absorbită de altceva Ce este? Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să înțelegem psihicul lui Skovoroda, principalele elemente ale machiajului său mental Avem un ciclu de poezii *) Falsificat eu, mier L A' în Raven, taxe, p) Forjat eu, $ Biblioteca "Runivers" c despre dl Skovoroda: "Grădina cântecelor divine" Acesta este versurile excentricului nostru - solemn, maiestuos și veridic Contemporanilor săi și, poate, lui însuși li s-a părut că în aceste cântece există o singură doxologie, la care se adaugă uneori satira, dar pentru noi lirismul este cel mai valoros "Grădina Cântărilor Divine", exprimând cu strălucire sufletul neliniştit şi haotic al lui Skovoroda Aici avem ocazia să analizăm ceea ce, cu o oarecare exagerare, poate fi numit "subteranul" lui Skovoroda, sau mai bine, baza întunecată, spontan-naturală de bază a caracterului său Unii tind să o considere pe Skovoroda ca fiind idilic de întreg, naiv armonic Acest lucru este profund neadevărat Întretitudinea Skovorodei este tragică, iar armonia ei este rodul durerosului χάβαρσιϛ'α pe care l-a experimentat O, blestemat de melancolie! o tristețe plictisitoare! Mă roadi din copilărie, ca o rochie de molii, ca oțelul ruginit Aht> plictiseala! o, făină, făină fioroasă! Unde mă voi duce, totul este cu tine, peste tot în fiecare oră Aceasta nu este simpla plictiseală cunoscută de toată lumea ca stare de spirit Aceasta este una dintre caracteristicile elementare ale Skovorodei Ea este mereu cu el, peste tot, în fiecare oră; ea îi roade sufletul încă din copilărie, roadând continuu și dureros; se simte neputincios să lupte cu ea, care se înfurie în el ca o fiară sălbatică; ea varsă lacrimi și plânge în el Se amintește involuntar de "piticul cenușiu", "filozoful cenușiu" V Pecherin și de plictiseala care l-a chinuit pe V Solovyov Dar plictiseala lui Skovoroda este mai puternică și mai impulsivă Ea, ca o furtună, se aruncă brusc asupra neașteptatului Skovoroda și îl alungă literalmente ca un fel de cip Din stepele Pereyaslav, o aruncă la Kursk cu atâta viteză încât fuge fără să se uite înapoi, reușind abia să captureze "yutka și mantia" și la asta Cântarea , II, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA timpul este în iadul lui: dorințele în deznădejde se învârt

ca frunzele și un vârtej taie, zguduie sufletul neafirmat *) În sufletul lui sunt crăpături și găuri, iar suflarea iadului, izbucnind într-o furtună devastatoare, îl aruncă în direcții diferite De aici și pesimismul profund și viu al viziunii sale asupra lumii Prin discordia și haosul sufletului său, el simte viu discordia lumii, haosul universului Omul pentru el este o "făptură proastă" *) Stultissimum genus hominuni Spune ceea ce Schopenhauer va repeta cu virtuozitate: "O persoană cu adevărat bună este mai puțin comună decât un corb alb Este nevoie de o mulțime de Lanterne ale lui Diogene pentru a-l găsi " Vere bonus homo corvo est rar albo Quem ut invenias multum tibi laternis diogenicis est opus) Mundus stultorum cavea errorumque taberna Lacrimile secrete ale lumii, despre care Tyutchev va fi strălucit în viitor, sunt auzite de Skovoroda Această lume arată o priveliște splendidă, Dar un vierme vigilent pândește în ea Vai de tine, Lume Arată râs afară, înăuntru plângi în secret cu sufletul) Strigătul secret al lumii este captat de Skovoroda pentru că în sufletul lui ceva spontan plânge Trăiește cel puțin trei sute de ani, trăiește măcar întreaga lume, Ce te ajută Dacă inima plânge înăuntru Cucerește toată sfera pământească, fii regele multor popoare, Ce te ajută, Dacă sufletul tău plânge înăuntru) Scrisoarea , I,) Ibid eu,) Scrisoarea , I, i) II,) Cântarea , II, Biblioteca "Runivers" c ern În timp ce raționalismul triumfător a atins punctul de manilovism metafizic în Teodicea lui Leibniz, Skovoroda este îngrozit de lume: eu ' Relaxat, îngrozit, a devenit palid O durere care există în ea!) Și această confuzie a spiritului într-o poezie își găsește cea mai puternică expresie Haosul discordiei și al nemulțumirii interioare arde Tigaia ca o flacără infernală Piatra, inima se intareste Imagine remarcabilă: Cel Ce sfâșie pasajele spre izvoarele din munți, să lase chinul lăuntric al lui Skovoroda să iasă în suspine de nesuportat; să dea boala, care arde pe Skovoroda în interior, afară prin lacrimi abundente Tigaia lâncește din făină, ceea ce nici măcar nu poate fi realizat în lacrimi Si lacrimi, si suspine, cere alinare - lacrimile sa fie lungi, nesfarsite, numai daca au gasit vreo cale de iesire din tristetea invechita a spiritului sau) În fața noastră se deschide ceea ce Skovoroda însuși numește "peșteri ale inimii "), voință nesățioasă Voința, iadul, a ta este blestemată, Voința noastră este cuptorul iadului Voința! o iadul nesătuos! Zi și noapte căsci cu fălcile, Absorbi pe toată lumea fără o privire) Tot ce este carnal este devorat de iadul nesățios al voinței, se transformă în plictiseală, scrâșnire, melancolie, tristețe Skovoroda simte neliniște, neliniște, infinitate de voință *) Cântarea II,) II,) Cântarea II,) Cântarea II, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA Abisul spiritului este în om, apa tuturor mai larg şi ceresc Agitată de voința haotică, inundată de ea, Skovoroda vede în ea marea și furtuna Vârtejul îmi clătina barca furtunii, Iată în prăpastie, iată că se cufundă! Oh, nu am pace azi Și nu am navklira, Marea asta mă mănâncă! Un munte se ridică la cer, Altul coboară în abis Speranța se topește la mine, Sufletul dispare, Așteptând și acum ajutat! *) Astfel, voința haotică rea, "nesătuită", oarbă ("fără privire") - iată ceea ce umple "cavernele inimii" lui Skovoroda " Cu simpatie, el citează cuvintele lui Augustin: toile voluntatem propriam et tolletur infernus: distruge propria ta voință și iadul vor fi distruse) Voința este problema întrebărilor și centrul tuturor dificultăților Aici este "înălțimea întregii piramide teologice", "întregul Iordan al înțelepciunii lui Dumnezeu") Dar dacă voința este atât de haotică în Skovorod, dacă este zguduit de ea, unde este calea de ieșire? Este

posibil să ieși? Răspunzând la această întrebare, trebuie să pătrundem mai adânc în sufletul lui Skovoroda Plictiseala, care este, parcă, o arsură a voinței care consumă ceea ce nu poate satura voința, o tulburare haotică a spiritului, o duritate întărită a inimii - toate acestea sunt semne ale unei stări de boală Aceasta este moartea care blochează forțele vitale ale organismului spiritual Din această moartă se smulge tigaia, iar primul impuls constă în realizarea ei Se simte mort, culcat !) Cântecul II,) C,) II, Biblioteca "Runivers" IBS V e g și b în mormânt, ca Lazăr, presărat cu pietre Dar simțindu-se mort, nu vrea moartea, ci viața Se naște un nou impuls, esențial și semnificativ Duminică după Golgota Pentru a fi înviat, spiritul suferind al lui Skovoroda caută răstignirea, caută să-și ridice moartea pe cruce În zilele de Paște, acesta este ceea ce întreabă: Răstignește-mi trupul, bate-l pe cruce, Să nu fiu întreg afară, ca să mă pot ridica înăuntru Lasă-mi exteriorul să se usuce Da, unul nou înăuntru (înflorește; iată, moartea animalului Este o întoarcere de la întuneric la lumină O întorsătură, găsită în mod firesc de suflet, ale cărei suferințe au atins limita caracteristică acestuia Skovoroda nu se adresează Bisericii Crezând în ea, nu se duce la preot, "să-și lumineze sufletul cu mărturisire și pocăință; nu se călugăreşte pentru a-şi lega voinţa de ascultare şi asceză El caută vindecarea în natura sa secretă El vrea să fie răstignit nu din motive bisericești-mistice, ci doar pentru a dobândi în sine o persoană nouă, secretă, ascunsă Vyach Ivanov spune: Și sunt multe flori pe pământ, Frați ai dragostei, Golgota sfinților Tufișuri de copaci vă așteaptă mâinile întinse, Thorn le așteaptă pe cele stacojii Golgota, pe care o dorea spiritul lui Skovoroda, este Golgota pământului, și nu Golgota cerului, motiv pentru care chinurile crucii și crucificarea nu o scot pe Skovoroda din prăpastia experiențelor natural-mistice El este neobișnuit de fidel cu sine însuși, cu natura lui, iar această loialitate, salvându-l, conturează un fel de cale de ieșire din discordia lui spirituală Sgayakhsh^-natural, după ce a trecut prin Golgota interioară, este transformat în bdsh^yataya-natural Furtuni sufletești) II, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA şi furtuni, repezi şi sfârşit, tăcere deschisă şi azur în sufletul lui Skovoroda Au trecut norii Cu bucurie arcul strălucește Toată tristețea a dispărut Lumina noastră strălucește Adio tristeții, adio pântecelui rău *) Voința, "cuibărându-se în punctul sufletului", încetând să haotizeze sufletul, devine printr-un miracol un principiu înălțător și organizator Dacă Skovoroda, pentru lăcomia sa nestăpânită și pentru marele său dor, a găsit o imagine magnifică a unei căprioare, care, "băutându-și plinul de șerpi și nesuportând înăuntru otrava arzătoare a setei", se repezi cu furie la izvoarele de apă, acum această imagine simbolizează puterea transformată a aspirației, ridicând la munții țării intelectului emago odihnă și sațietate Iată, dragul meu prescor, tânăra căprioară galopează Deasupra cerurilor, deasupra munților; Acoperișul meu este curat, nou, verde Dulceața lui este laringele, ochii de porumbel, Tot ce este dragoste și harran, ruts ѣ kristalina Ah! întoarce-ți privirea către mine: mă inspiră Deasupra elementelor, deasupra munților, el mă face cu pene Haosul se armonizează Voința neîngrădită, încordarea și adunarea, eliberează, înalță Asemănarea dintre cerbul din Biblie Skovoroda și Erosul lui Platon este izbitoare Pe măsură ce Erosul ridică treptat sufletul, credincios lui, la Frumusețea fără formă, în sine, tot așa Cerbul aspirației, inspirând și însuflețind sufletul lui Skovoroda, îl poartă deasupra munților, deasupra elementelor În ultima sa definiție, el este tot dragoste și

harran El atinge totul cu atingeri clare ca cristalul El vede totul cu acel "ochi al porumbelului", care "se uită deasupra apelor potopului" (adică) II,) și, , Biblioteca "Runivers" V e g n z ocolind fantoma Fenomenalităţii) până la frumoasa ipostază a Adevărului ψ Acum putem răspunde la întrebarea: unde este sufletul lui Skovoroda? Sufletul lui este într-o luptă Avea nevoie să simtă și să-și cunoască pe deplin haosul Sufletul său, ca un "cerb african", a fost înghițit de impresiile otrăvitoare și nesățioase ale vieții și avea nevoie de voința lui, transformându-se în căprioara iute a Bibliei, pentru a se repezi spre izvoarele tămăduitoare de munte ale Înțelepciunii divine Am examinat acum psihicul lui Skovoroda într-o secțiune statică A subliniat principalele elemente ale experiențelor Skovoroda Vom înțelege acum scurte informații despre acea autodeterminare dinamică a lui Skovoroda, care încheie în interior a doua perioadă a vieții sale, perioada căutărilor intense Skovoroda nu a avut timp să se întoarcă din călătoria fără scop la Treime, întrucât Tamara, printr-un prieten, a început să-l convingă, "pentru ca profesorul Skovoroda să nu fie de acord să meargă la fiul său, dar dorința Tamarei a fost atât de mare încât Prietenul "a adus noaptea pe Skovoroda în satul Tamarei printr-o cutie de înșelăciune" Ceva decisiv s-a întâmplat cu Tamara în timpul absenței lui Skovoroda Aroganța armorială l-a zburat dintr-un fel de lovitură de viață și a început să se relaționeze diferit cu oamenii Cel care nu mai vorbise nici un cuvânt cu Skovoroda, acum l-a mângâiat pe Skovoroda, l-a supus pe Skovoroda cu dragostea și franchețea lui, iar Skovoroda a rămas cu Tamara cu o dorință din suflet, fără înțelegere, fără condiții *) Skovoroda s-a trezit în cele din urmă în acele condiții, despre care P,) Forjat h, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA visat multă vreme A avut ocazia să cunoască puterea și farmecul singurătății calme și a petrecerii timpului liber După ce a studiat, era complet liber și se putea preda cu toată pasiunea în lumea lui interioară "Adesea, în orele libere de la postul său, se retrăgea în câmpuri, crânci, grădini pentru reflecție În zorii dimineții devreme, tovarășul lui era în plimbări și pădurile de stejari erau complicele batjocurii (distracției) lui Principala întrebare a vieții sale - să se rezolve, să cucerească haosul naturii sale, să-și găsească un loc de muncă și un loc în viață - a fost acum trăită de Skovoroda în toată acuitatea ei "Vara, darurile spirituale, înclinațiile naturale, înclinațiile lumești l-au chemat alternativ la adoptarea unei stări în viață " A trecut mintal prin toate și s-a adaptat mental la toate Simțea deja deșertăciunea lumii și amărăciunea vieții lumești într-o măsură suficientă ->/ era o nebunie că în monahism, "retrăgându-se de la începutul ei, a văzut un cuib mohorât de patimi înrădăcinate, sugrugând viaţa de moarte şi jalnic"*) să aducă abia după zece ani În intensitatea de lupta internă, el respinge în primul rând însăși ideea de autodeterminare exterioară a vieții Nu vrea să devină călugăr, pentru că aceasta este una dintre căile obișnuite, nici să ia vreo poziție seculară, pentru că aceasta este un alt mod obișnuit Își pune sarcina: să nu se strecoare în niciunul dintre locurile libere existente în viață, ci să-și creeze în mod creativ o astfel de poziție în viață care să-i corespundă Și iată decizia sa principală: să devină creatorul vieții sale, să pună autodeterminarea interioară ca bază a autodeterminării sale externe și, din moment ce trebuie să pleci de la ultimul, el, renunțând la tot ce este exterior, a întreprins doar o decizie internă i) I, Biblioteca "Runivers" V E R n, "Nehotărându-se sub nicio condiție, s-a hotărât ferm în inima sa să-și aprovizioneze viața cu abstinență, lipsă de

mulțumire, castitate, smerenie, sârguință, răbdare, complezență, simplitate a moravurilor, sinceritate, să părăsească toate căutările deșarte, toate grijile lăcomiei , toate dificultățile excesului * *) Spiritul său ridicat a culminat cu un cântec: Lasă, duhul meu, în curând toate locurile pământești! Urcă-te, duhul meu, la munții unde adevărul trăiește sfânt! În acest moment critic al vieții sale a avut un vis, pe care apoi l-a notat în detaliu Viața a trecut prin fața lui într-o serie de viziuni S-a văzut în camerele regale, unde se distrau, dansau și făceau dragoste într-un cadru luxos Apoi "a fost condus de putere" la oamenii de rând, unde distracția, dansul, dragostea i-au apărut în Forme mai crude, apoi s-a trezit în hanuri, unde se certau și strigau În cele din urmă, s-a simțit într-un templu, vast și frumos, și aici "se presupune că în ziua coborârii Sf Spirit * a slujit liturghia și "a simțit în interior cea mai dulce plăcere*, pe care nu o poate înfățișa Dar deodată a văzut că în încăperile aproape aliate cu templul, niște oameni "îmbrăcați într-o haină neagră de bărbat, care avea genunchii goi și sandale mizerabile, ținând în mâini un mort, și-au prăjit genunchii și viteii în foc și a tăiat carnea cu grăsime care se scurgea și a roade-o da, au mâncat Neputând suporta duhoarea și ferocitatea acestui lucru, Skovoroda și-a întors ochii și a ieșit "*) Acest vis este neobișnuit de caracteristic: acesta nu este doar un vis; acesta este sensul întregii lupte a lui Skovoroda El "s-a întors ochii lui * din întregul conținut al vieții, din tot ceea ce pur și simplu dat, el" a ieșit din toate condițiile obișnuite de existență; ca un adevărat filozof, a făcut cu viața sa ceea ce a vrut să facă cu gândul său eu,) I, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA Descartes Dacă Descartes, prin îndoială metodică, a hotărât să-și scape gândul teoretic de dominația tradiției și a prejudecăților și, pentru aceasta, după ce se îndoia de totul, a încercat să lase gândul singur cu sine cel puțin pentru o vreme, atunci Skovoroda s-a aventurat în ceva mai decisiv și grandios: a respins orice conținut gata făcut al vieții, și nu doar gândurile și, îndoindu-se de toate căile, a decis "în primul rând să rămână cu sine, să-și stăpânească "eu" și să-și creeze un astfel de viață care ar curge în întregime, în toate părțile ei, (adică urmată logic) din ideea pură a ființei sale interioare Poate părea că această decizie are puțin conținut, pentru că are un caracter negativ și are o semnificație mică, deoarece astfel de decizii interne sunt luate de toți oamenii, și de mai multe ori în viața lor Dar Skovoroda poseda o integritate extraordinară și o succesiune neclintită de valuri Semnificația acestei hotărâri a lui este dovedită de faptul că ea a stat la baza întregii a doua jumătăți a vieții sale, care, prin conținutul ei, a dezvăluit și a arătat ce grăunte valoroasă era conținută în această decizie a lui aparent modestă În exterior, nu s-a întâmplat nimic ieșit din comun, iar de ceva timp viața lui continuă să curgă, deși cu ciudatenia care îi este de obicei inerentă, dar nu reprezintă nimic ieșit din comun Când elevul său a trebuit să se mute în oraș pentru a învăța, Skovoroda, despărțindu-se pașnic de el, a acceptat propunerea episcopului Josaoa și a început să predea "poezie" la școala din Harkov (în) Un an mai târziu, când au început să-l deranjeze , convingându-l să accepte monahismul și promițându-i o mitră, Skovoroda "era gelos pe adevăr" și, răspunzând tăios "propunerilor", a părăsit școala În vecinătatea Belgorodului din satul Starița, a găsit singurătate deplină cu un prieten de-al său și a profitat de el pentru a-și aprofunda decizia de viață și "a aparținut mai ales cunoașterii-Questions of Philosophy, cartea Biblioteca "Runivers" V E R n dragostea pentru

singurătate și libertate a crescut în el, iar el "petrecându-și zilele în voie bună, veselie, nepăsare, obișnuia să spună adesea celor care îl vizitau: "libertate, o știință! X) Faima a început să se răspândească în jurul lui și au început să-l viziteze ca un înțelept; purta conversații cu vizitatorii și se bucura de singurătate Este foarte caracteristic pentru Skovoroda cum a fost întreruptă această singurătate Unchiul Kovalinsky l-a rugat pe Skovoroda să-și întâlnească nepotul și să-și îndrepte atenția asupra lui Ajuns la Harkov, Skovoroda l-a văzut pe acest nepot și apoi s-a întâmplat ceva neașteptat Skovoroda, privindu-l, l-a iubit și l-a iubit până la moarte* Excentricul de de ani a simțit brusc patos filozofic față de tânăr și și-a părăsit singurătatea, a acceptat cu toată bunăvoința să redevină profesor la școala Harkov (acum preda sintaxă și greacă) - doar pentru a fi împreună cu tânăr Între tânărul Kovalinsky, care s-a mirat de viața filosofică a lui Skovoroda, și Skovoroda, care s-a îndrăgostit de tânăr, se leagă o prietenie care durează până la moartea lui Skovoroda, plină de patos filozofic și poezie emoționantă Este greu de găsit vreo analogie cu aceste relații deosebite Aceasta nu este deloc o simplă prietenie Prin simplitate, integritate, organicitate, aceasta este φιλία antică, inspirată și descrisă subtil în etica Nicomahei a lui Aristotel Numai φιλία este transferată pe pământ creștin și adâncită de sobrietatea specific creștină Cu tot patosul ei, este sobru și ascetic, iar în acest sens se deosebește profund de acele "prietenii romantice" pentru care au devenit celebre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea Patosul prieteniei lui Skovoroda cu Kovalinsky este strălucitor și de netăgăduit Nu numai că îl vede în fiecare zi, îl ocupă cu muzică și citind cărți, el, ϋ i, ii Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA văzându-l în fiecare zi, ea îi scrie scrisori lungi și primește răspunsuri de la Kovalinsky Desideratissime, iucundissime, carissime, mellitissime, dilectissime, pretiosis-sime, gererosissime, strenuissime, dulcissime, voluptas mea, desiderium meum, Εράσμιε, ή'δυστε, ευ'γενέτάτλελενέταφλεγτάτάφλεγενέτα, υ'ζιστε, - acestea sunt apelurile constante de Skovoroda lui Kova -linsky "Îți mărturisesc dragostea mea: te-aș iubi, chiar dacă ai fi άναφάλβητος, chiar dacă ai fi un simplu țăran, pentru curăția duhului tău, pentru aspirația la fapte demne, ca să nu mai zic de altceva Și acum, văzându-te că studiezi limba greacă (trebuie să-ți spun cât de mult îl iubesc) așa dragoste pentru tine se ridică în mine, încât crește de la o zi la alta, încât nimic în viață nu este mai dulce pentru mine decât având grijă de tine și de oamenii tăi * *) "Prietenia nu aduce nimănui atâta bucurie ca și mie Aceasta este singura comoară și singura mângâiere * *) "Nu este nimic mai dulce și mai drag pentru mine decât sufletul care mă iubește, nu am nevoie de nimic mai mult Și grija, mângâierea, slava și viața mea - nu sunt ele nemuritoare? - într-un suflet prietenos, într-un suflet care mă iubește, într-un suflet care își amintește de mine Este mai de dorit pentru mine decât piramidele, decât mausoleele, decât alte clădiri regale *) Dar nu degeaba Skovoroda a semnat tuus christianus amicus - prietenul tău creștin În Kovalinsky, el este interesat în primul rând de dua, viața spirituală Îi pasă să-l infecteze pe Kovalinsky cu Eros până la Eternitate, pentru a-l purta pe acele înălțimi, la care el însuși a ajuns printr-o luptă necruțătoare "Așadar, του Κυρίου έπιποθεΐς - te lupți pentru Domnul! O, mai dulci decât nectarul pentru mine sunt aceste cuvinte ale tale - sau mai bine zis, cel mai nobil și όντως δϊον - suflet cu adevărat divin *) b ?) I,) b * Biblioteca "Runivers" V E R n a ta În sfârșit știu că nu ești din

genul zmeilor și prădătorilor, ci din sângele acelor vulturi nobili care iubesc înălțimile și lăsând liliecii de dedesubt cu întunericul lor, se repezi spre soare O, dacă aș putea auzi mai des asemenea cuvinte de la tine! M-aș lepăda de orice ambrozie O, tânăr demn de Hristos! Aproape că m-ai făcut să plâng; pentru că bucuria puternică te face să plângi "*) Toate scrisorile lui Skovoroda către Kovalinsky sunt dictate de dorința de a dezvolta un tânăr, de a-și ghida comportamentul, de a evoca în el o atitudine corectă și exaltată față de viață Skovoroda se simte în un tânăr, "candidat pentru cea mai binecuvântată filozofie creștină" și încearcă să planteze mai multe semințe în suflet; perfer et obdura - fii ferm și persistent - acesta este tonul constant al scrisorilor sale "Aoleu! evitați participarea la fapte rele! Evitați participarea la fapte rele! Fugi cât mai departe! Tine minte! Eliberează-mă de frică imi este foarte frica Izbăvește-mă, dacă iubești, de frică, griji care mă chinuiesc Amintește-ți, tu ești templul lui Dumnezeu! Păstrează-ți corpul în castitate Dar mai întâi salvează-ți sufletul Păstrați nu pentru lume, ci pentru Hristos, Domnul vostru și al meu Economisiți dacă rămâneți treaz; vei fi treaz dacă ești treaz; vei fi treaz dacă te rogi, plângi și nu te liniști Kovalinsky, la rândul său, a răspuns cu dragoste și devotament de ani mai târziu, îi scrie lui Skovoroda: "Vederea scrisorilor pe care le-ai desenat stârnește foc în mine spui în scrisoare că ai primit tot ce este al meu, dar nu mă primești eu însumi Asta îmi doresc sincer De multă vreme îmi îndrept barca spre debarcaderul solitudinii liniștite Atunci m-aș consola cu tine, prietene, încântând viața cu conversația ta Îmi pare rău nu stiu ce *) Eu,) I Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA iti trimit Da, nu ai nevoie de nimic: totul este în tine și cu tine *) Este foarte caracteristic că, după ce s-a îndrăgostit imediat de Skovoroda, Kovalinsky nu a putut să se predea imediat prieteniei cu Skovoroda Îi era frică de intimitatea cu Skovoroda, pentru că simțea în Skovoroda o forță care ar trebui să-i distrugă fostele opinii obișnuite El "a simțit în sine o luptă entuziasmată a gândurilor și nu a știut cum să o rezolve Ceilalți profesori i-au insuflat aversiune față de Skovoroda, i-au interzis să-l cunoască, să-i asculte conversațiile și chiar să-l vadă Iubea inima lui Skovoroda, dar era timid la mintea lui, venera viața, dar nu și-a încadrat raționamentul în mintea lui "Se părea că pe cer, de la un capăt la altul în spațiul, cuvintele erau scrise cu litere de aur Întregul cer de culoare albastră și cuvintele aurii ale acestuia păreau nu numai că strălucește din exterior, dar mai mult în interior strălucea cu o lumină transparentă și nu erau scrise colectiv pe fața spațiului ceresc, ci în depozite, în silabe și conţinea următoarele şi exact în felul acesta: amintirea sfinţilor -che-nick A-na-ni-ya, A-za-ri-ya, Mi-sa-i-la Din cuvintele foarte aurii au căzut scântei de foc, ca într-o forjă din cărbuni suflați puternic de burduf, și au căzut iute asupra lui Grigori Skovoroda Stătea pe pământ, ridicând brațul drept și piciorul stâng drept în sus, sub forma predicării lui Ioan Botezătorul, pe care unii pictori din imagini îl reprezintă într-o asemenea aranjare a trupului și ceea ce mi-a imaginat imediat Skovoroda Am stat lângă el; unele scântei de la cei care cădeau asupra lui, săreau, au căzut asupra mea și au produs în mine o anumită ușurință, mândrie, libertate, veselie, nerăbdare, veselie, limpezime, căldură și !) Danilevsky, p pagina Biblioteca "Runivers" c ern plăcerea inexprimată a spiritului M-am trezit plin de cel mai dulce sentiment" Fără să spună un cuvânt despre acest vis al lui Skovoroda, nu numai atunci, ci toată viața, Kovalinsky s-a dus la venerabilul preot bătrân

B , cu care a trăit El, după ce l-a ascultat, "a zis cu duioșie: O, tinere, ascultă pe acest om, a fost trimis la tine de la Dumnezeu să fii conducător de înger și mentori Din acel ceas", își spune Kovalinsky, "acest tânăr s-a dedicat din toată inima prieteniei lui Grigori" *) Skovoroda nu s-a înșelat în alegerea sa "După ce s-a predat din toată inima prieteniei lui Grigory", Kovalinsky i-a rămas credincios toată viața și, chiar și după decenii în rangul de consilier privat, și-a păstrat neatins devotamentul față de un rătăcitor fără adăpost, un vagabond voluntar, pe care Skovoroda a devenit ultima, cea mai matură treime din viața lui Istoricul datorează acestei minunate prietenii două mari fapte: După moartea lui Skovoroda, Kovalinsky a scris o minunată "viață" a prietenului său, care se distinge nu numai prin meritul literar, ci și printr-o înțelegere pătrunzătoare a psihologiei deosebite a marelui excentric Fără această biografie, scrisă de un mâna iubitoare și o persoană informată, istoricul cu greu a putut restabili viața lui Skovoroda din acele reminiscențe disparate, adesea legendare și contradictorii pe care le avem în notele ulterioare ale lui Burnet, Hess de Calve, Sreznevsky și alții Atât începutul, cât și natura întregii activități literare a lui Skovoroda depind direct de prietenia cu Kovalinsky Dacă scrisorile - aceste mici lucrări ale lui Skovoroda - au fost aduse la viață prin prietenie *) I,) I, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA Kovalinsky, apoi marile opere ale lui Skovoroda, dacă nu scrise direct pentru Kovalinsky și cu dedicație directă lui, atunci întotdeauna cu un gând secret despre el "Iubit prieten Michael! Acceptă acest mic cadou de la mine", spune scrisoarea de dedicație la dialogul despre lumea antică*) cărți" *) Prietenia cu Kovalinsky și prietenia cu mulți alți oameni l-au protejat pe Skovoroda de scrierea savantă și școlară Cu cunoștințele sale, Skovoroda a putut compune cu ușurință tratate multi-învățate despre cele mai diverse ramuri ale cunoașterii, dar în loc de aceasta a scris, deși foarte dificile, dar sincere din punct de vedere liric și adesea diFIRAMBIC-entusiastice, în care nu numai conținutul opiniilor sale , dar și vioi , "tonul" definit muzical al Filosofării sale Renunțându-se la prietenie și la munca dulce și dificilă a educației continue a unui tânăr talentat și sensibil, Skovoroda a trăit la Harkov până în În / , au fost înființate clase suplimentare la Școala Harkov, în care conducătorii bunelor moravuri au fost instruiți să predea Skovoroda Skovoroda și-a asumat de bunăvoie această afacere, stipulând doar că nu va lua niciun ban pentru aceste activități Skovoroda avea de ani Începuse deja să se apere, își recunoștea "gândul" și, prin urmare, dorea să insufle tinerilor regulile bunelor maniere în felul său Iată primele cuvinte ale primei sale "prelegeri", care arată ce limbă specifică vorbea Skovoroda în: se spune despre cel drept: dacă va cădea, nu se va zdrobi Dormi, întinzându-se adânc Și mentorii !) n,) I, Biblioteca "Runivers" V E R n păstorii Israelului, nu numai că nu se trezesc, dar încă mângâie " *) După cum spune Sreznevsky, "excitarea era gata" Episcopul era indignat Și când aceste prelegeri au fost înregistrate de Skovoroda, au fost solicitate pentru a fi luate în considerare "Și atunci furtuna s-a ridicat împotriva lui cu toată puterea " Au fost trimise explicații, în urma cărora Skovoroda a fost din nou expulzat Aceasta a fost ultima încercare a lui Skovoroda de a urma calea obișnuită Și, în același timp, acesta a fost imboldul datorită căruia, în soluția saturată a căutărilor sale de lungă durată, a început brusc o cristalizare rapidă și definitivă În viața lui, începe o perioadă de aproape treizeci de ani (-) de rătăcire, detașare ascetică de toate binecuvântările vieții obișnuite și ale

învățăturii A TREIA PERIOADA ' ' "Părerile sunt ca aerul: nu se vede între elemente, dar este mai dur decât pământul și mai puternic decât apa - sparge copaci, dărâmă clădiri, alungă valuri și corăbii, există fier și piatră, stinge și înfurie flacăra La fel sunt și inimile: nu se văd, de parcă nu ar fi acolo, dar din această scânteie tot focul, răzvrătirea și regretul; de acest bob depinde întreaga viață a arborelui nostru * *) Am văzut deja cum sămânța gândului fundamental al inimii a fost realizată de Skovoroda într-o luptă profundă cu natura sa haotică Deja nașterea "gândului" este o mare ispravă interioară Mulți sunt clasați printre cei mari și înțelepți pentru o singură naștere a "gândului" Dar Skovoroda s-a aventurat cu o ispravă de multe ori mai mare Boabele "gândului" lui se transformă într-o plantă bogată, bizară Întreaga a doua jumătate a vieții sale conștiente este o realizare remarcabilă a unui plan de viață creativ care a dat naștere *) P,) II, I , IJI Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA de ani într-o perioadă de luptă internă intensă Dacă a supus criticilor radicale toate "stările" - adică toate căile vieții, la fel cum Descartes a criticat toate căile gândirii teoretice, Skovoroda nu s-a întors "la opiniile anterioare", așa cum a făcut Descartes, și nu s-a oprit la o cale imaginară de a ieși din "îndoiala în toate" sale sfinte Skovoroda, depășindu-l cu mult pe Descartes prin consecvență, a făcut o încercare strălucitoare, respingând toate căile bătute ale vieții, nu se mai întoarce la ele și, creativ, cu o originalitate autentică, deschide un drum complet nou De acum înainte nu va mai fi nici "profesor de poezie", nici profesor de limba greacă, nici lector de filozofie morală Renunțând la toate avantajele asociate bursei sale, renunțând pentru totdeauna la dorința de a se instala cumva în viață, Skovoroda în își transpune în cele din urmă viața în dimensiunile interioare, devine un rătăcitor, o pasăre călătoare, neavând nici colțul, nici proprietatea și predându-se în întregime voinței lui Dumnezeu Cadrul extern al acestei autodeterminări interne este clarificat prin compararea mai multor date disparate: Tigaia din memoria poporului s-a păstrat sub numele de "bătrân" Andrei Kovalevsky, în scrisoarea sa către Kovalinsky, numește Tigaia: alții arată că în povestea "Maiorului*" al lui Sreznevski, construită fără îndoială pe memorii autentice și datată din , când Skovoroda nu putea fi încă "bătrân", Skovoroda se numește cu mândrie "bătrân"* La întrebarea maiorului: "Ei bine, vrei să rămâi un vagabond pentru totdeauna?" Skovoroda răspunde: "Fără vagabond Rătăcesc, ca toți ceilalți, și voi rămâne pentru totdeauna un bătrân ^ această demnitate este doar pentru mine ") Toate acestea sunt explicate perfect de prețiosul Moscova Naol Biblioteca "Runivers" V E R n Mărturia valoroasă a lui Khyzhdeu în "Skovorodinsky Idioti-Kon": "În Ucraina există o breaslă specială, aproape ereditară, de cerșetori numită bătrâni Se bucură de un mare respect în rândul oamenilor de rând și se disting de bunicii-cerșetori obișnuiți și de zhebrakov Aceștia sunt oameni experimentați , purtători de înțelepciune populară Ei chiar au propria lor descendență Am fost martor la o dispută între doi bătrâni din Vasilkov (provincia Kiev) Eu sunt un bătrân, iar tu ești un fel de găsit Și acum coloniștii se referă adesea la curtea bătrânilor și în unele privințe ar putea fi numiți judecători rătăcitori ai Lumii * *) Așadar, Skovoroda devine unul dintre acești bătrâni, trăind prin milostenie și ospitalitate Dintr-un om de știință, foarte apreciat de învățații Chirils care erau la putere, dintr-un om de știință pe care toți cei care înțeleg voiau să fie răvășiți, Skovoroda, prin eroica hotărâre a voinței, devine un cerșetor rătăcitor și un purtător

cerșetor al înțelepciunii populare El, care a căutat atât de dureros un "devenit * (adică, stat) conform "nării" sale și a învățat întotdeauna cu pasiune că fiecare persoană ar trebui să aleagă o cale de viață în conformitate cu esența sa interioară, i-a spus cu ardoare guvernatorului Șcerbinin: "Dacă am simțit astăzi că pot să-i dobor pe turci fără timiditate, atunci chiar din această zi aș lega o sabie de husar și, punându-mă o șako, aș merge să slujească în armată *, *) - și-a găsit în sfârșit adevărat loc în viață - în rolul umil al unui cerșetor rătăcitor și, după ce a găsit-o, i-a rămas credincios până la sfârșitul zilelor sale De acum înainte, viața lui devine o rătăcire neîntreruptă El se află în moșia Zemborsky în Guzhvinsky, apoi cu nobilii Soshalsky în Rusinki, apoi în schitul Kitaevskaya de lângă Kiev, apoi cu arhimandritul Venedikt în Akhtyrka El merge chiar la Taganrog "De acum, viața lui) Telescopul , VI, p) I, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA ia forma unor traversări constante, mers pe jos pentru sute de kilometri și scurte odihne cu cei puțini pe care i-a iubit și care erau mândri de vizitele sale " "Putea să-și facă o avere decentă cu cadouri Dar oricât i-ar fi oferit, oricât i-ar fi cerut, el a refuzat mereu, zicând: dă săracilor, și el însuși s-a mulțumit doar cu un suita cenușie Această suită cenușie, cizme în rezervă și câteva suluri de compoziții - acestea erau toate posesiunile lui Gândindu-se să rătăcească sau să se mute în altă casă, a pus această subțire mizerabilă a lui într-o geantă și, aruncând-o peste umăr, a pornit în călătorie cu două de nedespărțit: o macara și un flaut Amândoi erau lucrarea lui de aci") "În sărăcie extremă", spune Hess de Calvet, Skovoroda a traversat Ucraina dintr-o casă în alta Nimeni, în orice moment al anului, nu l-a văzut decât pe jos De asemenea, cea mai mică vedere a unui premiu i-a întristat sufletul De obicei molesta la coliba nenorocită a apicultorului Câteva cărți alcătuiau toate averile lui") "Obosit", spune Kovalinsky, referindu-se la șederea lui Skovoroda la Soshalsky, a cărui Businka Skovoroda o numea "sala sa iubită în deșert", "obosit, ar veni la o albină în vârstă, care locuiește nu departe de albină, și-a luat cu el iubitul său câine și trei, formând o societate, au împărțit "cina" între ei) Printre "subțirea jalnică" dintr-o pungă, Skovoroda și-a păstrat cea mai mare comoară - Biblia evreiască Nu s-a despărțit niciodată de ea A tratat-o ca pe o făptură vie: a numit-o mireasa lui: Danilevsky p pagina ι) I Sreznevski Morning Star , carte eu) Hess de Calvet p p) I, - Biblioteca "Runivers" V θ R n "Am iubit asta din tinerețe O, cea mai dulce orgă! Singurul meu porumbel este Biblia! Pe aceasta m-am născut Pentru aceasta beau; lasă-mă să trăiesc cu ea și să mor cu ea Și chiar murind, și-a pus sub cap o pungă de cărți, în care era păstrată și Biblia Această Biblie spune că cel mai înalt grad de simplificare a fost combinat în Skovorod, cu cel mai înalt grad de cultură Acest rătăcitor, care a petrecut noaptea în tufișuri, în fân, în stupine, și-a citit mireasa în inscripția ei autentică evreiască Plecând într-o viață de cerșetor, nu a renunțat astfel nici la cunoștințele sale, nici la acea cultură superioară pe care o gustase datorită propriei sale munci neobosite Realizând în mod conștient idealul vechilor stoici ομολογουμένως τή φύσει ζην - de a trăi conform naturii, Skovoroda era cel mai puțin înclinat să se dizolve în viața natural-elementală, să se predea naturii așa cum este ea Și-a abordat sarcina cu curaj, activ și, citind Skovoroda, ultimul lucru pe care vrei să-l faci este să te târâști în patru picioare, întrucât Voltaire și-a exprimat batjocoritor impresia de a-l citi pe Rousseau Ce a făcut Svoroda în acest timp? Cu ce era ocupat? Skovoroda într-o scrisoare

spune asta despre asta: "Îngerul meu păzitor se distrează acum cu mine în deșert Eu m-am născut pentru ea Bătrânețea, sărăcia, smerenia, nepăsarea, blândețea sunt conviețuitorii mei în ea Le iubesc și nu Recent, cineva a întrebat despre mine: spune-mi, ce caută acolo? Dacă în deșert aș fi fost tratat pentru boli ale corpului, sau aș fi protejat albinele, sau aș fi prins un animal, atunci Skovoroda le-ar fi părut ocupat cu afaceri Și fără asta, ei cred că sunt inactiv și, nu fără motiv, sunt surprinși Este adevărat că lenevia este mai grea decât munții Caucazului Așadar, este într-adevăr numai pentru un bărbat: să vândă, să cumpere, să se căsătorească, să se încurce, să lupte, să croiască, să construiască, să prindă fiara? Este inima noastră întotdeauna ne-originară de aici? Deci acum puteți vedea motivul Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA a sărăciei noastre: după ce ne-am scufundat toată inima în dobândirea lumii și în marea nevoilor trupești, nu avem timp să ne adâncim în noi înșine, să purificăm și să vindecăm pe stăpâna trupului nostru - sufletul nostru Nu suntem cu toții din belșug? Tocmai, la orice și la orice bine trupesc; destul de căruță, conform proverbului, cu excepția roților - nu avem sufletul singur Adevărat, există și un suflet în noi, dar cum ar fi un shkorbutik sau picioare gutoase; la noi este relaxată, tristă, capricioasă, timidă, invidioasă, lacomă, nemulțumită de orice, supărată pe ea însăși, slabă, palidă, ca o pacientă dintr-un spital, care sunt adesea îngropate de vii prin decret Dacă un astfel de suflet este îmbrăcat în catifea, catifea nu este un sicriu pentru ea? Dacă se ospătează în săli luminoase, nu-i așa că e iadul? Dacă lumea întreagă o laudă cu portrete și cântece, adică ea mărește cu ode, nu sunt jale pentru ea aceste sonate profetice : "În mister va plânge sufletul meu" (Ieremia) "Dacă însuși secretul, adică chiar centrul sufletului lâncește și doare, cine sau ce îl va amuza? Ah, stăpâne, navigați pe mare și ridicați-vă ochii spre port Nu te uita de abundența ta "Omul nu va trăi numai cu pâine" Skovoroda coace zi și noapte despre această ultimă pâine îngerească Așadar, Skovoroda este ocupat cu găsirea pâinii angelice Dar, după ce a dobândit această pâine, Skovoroda inconștient, fără nici un efort sau intenționalitate, și chiar aproape imperceptibil a transmis această pâine altora: el "a învățat, spune Hess de Calve, a trăit la cineva", spune Kovalinsky, "nu iubește viciile stăpânilor lor deloc, dar numai pentru a-i trata, a vorbi, a-i atrage insensibil la cunoașterea de sine, pentru a iubi adevărul și a aversiune față de rău " Danil p p , Biblioteca "Runivers" V E R n N S Myagkiy, referindu-se la socrul său A I Kovalevsky, îi scrie lui Danilevsky: Tigaia "a avut o mare influență asupra proprietarului, îmblânzind cu ea un temperament extrem de iute, care a izbucnit ca o furtună peste gospodărie și slujitori" *), Iar acesta este cel mai formidabil, Kovalevsky iute, îmblânzit de Skovoroda, așa cum am văzut deja, îl numește pe Skovoroda "un bătrân binecuvântat * După ce a atins pe cineva cu conversațiile sale și și-a făcut prieteni, Skovoroda nu și-a mai lăsat noul prieten cu scrisori " "Duhul îmi spune să vorbesc puțin cu tine Spune-mi "Prietene, ești bine? Nu întreb despre trup Te-ai pierdut până acum? Adică, gândurile și inima voastră? * *) Îi scrie altuia: "Strigă, strigă, bat, trezește-te: Hristos este ambițios, vrea să-L întrebăm și pare că doarme, nenorocirea noastră, vai, să ne învețe unde să caută-L *-k mulţumeşte corespondentului său pentru "scrisoarea inspirată de foc*) Nu numai Kovalinsky îi datorează renaşterea sa spirituală Dar principalul instrument al influenței sale asupra celorlalți nu sunt scrisorile, ci vorbirea orală Era un conversator înfocat și un orator elocvent A știut să intre pe nesimțite

într-o conversație, presărându-și discursul cu glume, să ia firul conversației în propriile mâini și să o facă neașteptat de semnificativă și memorabilă În același timp, el nu a făcut deosebire între oamenii de rând și proprietarii de pământ Mai degrabă, oamenii de rând erau mai aproape de el, căci el i-a părăsit și s-a întors la ei "Inteligenta domnească", spune el, că oamenii de rând sunt negri, mi se pare ridicolă, ca și inteligența acelor numiți filozofi, că pământul este mort Cum poate o mamă moartă să nască copii vii? Și cum au ieșit domnii albi din pântecele oamenilor de culoare? J) Daniel p pagina) I,) eu, ιι Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA A știut să se facă de înțeles și, mi se pare, nu prin discursul său, care a fost mereu complicat și bizar, ci prin entuziasmul său autentic, animația lui înflăcărată "Se spun despre mine că port o lumânare în fața orbilor și fără ochi nu se vede o lumânare; Vor glumi la mine că sunt un sunet pentru surzi, iar surzii nu sunt la înălțime: să fie plini de spirit Ei își cunosc afacerea, iar eu le cunosc pe a mea și o fac pe a mea așa cum o știu eu, iar dorința mea este mângâierea mea " Dacă era de înțeles pentru oamenii întunecați, atunci era tocmai prin cunoașterea propriei sale afaceri și prin împlinirea lui încrezătoare și neclintită Cum ar trebui să fie imaginat statutul spiritual al lui Skovoroda în acest timp? S-a stins în sfârșit haosul naturii sale în el? Cu alte cuvinte, a încetat lupta lui interioară? Din scrisorile și poeziile lui Skovoroda reiese că, ca înainte, uneori plictiseala l-a cuprins, ca și înainte, naveta vieții lui, ca o așchie aruncată de valurile vieții Și totuși, trebuie spus, decizia interioară de bază a vieții sale a început să dea roade Tonul victorios al vieții ei crește și cu cât mai departe, cu atât mai mult Nu încetează să lupte până la moarte, dar momentele strălucitoare, pline de liniște înțeleaptă, sublimă și de limpezime spirituală imperturbabilă, devin mai dese și mai lungi Scopul principal al vieții sale, "un nou pământ de oameni nu morți, ci vii" este deja atras în mod clar de el; în , scrie: "Privin de departe acest pământ cu ochii credinței, ca cu un telescop, că la observatoarele astronomice, îmi încânt toate furtunile și necazurile cu acest spectacol, cântând cântecul lui Avvakumov: "Voi sta în pază și voi cățăra o piatră" *)· Și în SS, i e aproape la sfârșitul zilelor, îi scrie lui Kovalinsky: "Mulți oameni spun ce face Skovoroda în viață, cu ce se distrează? Mă bucur în Domnul i| Eu, Biblioteca "Runivers" V, E R n yusya Mă bucur în Dumnezeu Mântuitorul meu Altarul Mamei Veșnice îi hrănește pe bătrânii mei Îi sug fraierul fără dezgust și foame din ce în ce mai mult Voi fi cu ea pentru totdeauna, iar ea cu mine Tot o trece, dar dragostea dragă nu "*) Foamea naturală spontană a voinței sale se transformă într-o foame pură de iubire veșnică, iar el, hrănindu-se cu ea, o dorește din ce în ce mai mult Inspirația, care a trăit anterior în ea, ia forme strălucitoare Nu e de mirare arc Gavriil (urmându-l pe Khizdeu) îl numește pe Skovoroda un "teomant care a experimentat toate tranzițiile inspirației" și spune: "Skovoroda, în entuziasmul său, părea să-și aibă spiritul plutind într-un ocean de idei fără margini, de parcă simțea universul în infinitul său *) Despre una dintre aceste accese de entuziasm îi spune Skovoroda lui Kovalinsky în astfel de expresii: "Înfăptuind gândurile și simțirea sufletului meu cu evlavie și recunoștință față de Dumnezeu (tocmai scăpase de pericol), trezindu-mă devreme, am mers în grădină la plimbare Prima senzație pe care am simțit-o cu inima a fost o oarecare tâmpenie, libertate, veselie, speranță cu împlinire După ce mi-am introdus toată voința și toate dorințele în această stare de spirit, am simțit în mine o mișcare

extraordinară care m-a umplut de o putere de neînțeles Instantaneu, mi-a umplut sufletul o revărsare cea mai dulce, din care toată ființa mea lăuntrică era aprinsă de foc și părea că în venele mele circula un curent de foc Am început să nu merg, ci să alerg, de parcă aș fi purtat cu un fel de admirație, nesimțind în mine nici brațe, nici picioare, ci de parcă tot aș fi fost o compoziție de foc purtată în spațiul circulației Întreaga lume a dispărut înaintea mea; un singur sentiment de iubire, liniște, eternitate mi-a însuflețit existența Lacrimile îmi curgeau din ochi în râuri și revărsau o anumită amorțeală ΰ P,) Arh Gabriel Istoria Filosofiei, Partea a VI-a, p i Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA armonie leneșă în întreaga mea compoziție Am pătruns în mine, m-am simțit ca o asigurare de iubire filială " χ) În astfel de momente, când eternitatea i-a atins sufletul, Skovoroda a simțit limpede anii timpului și i-a spus cu bucurie prietenului său: el trece chipul lumii pentru a semăna și, asemenea celui care se înalță, este nimicit spune: "Îl rog pe Domnul ca să nu-mi comand efigiile mele cerate, nu sculptez din ceară, ci din aramă și piatră" Dâra ascetică, întotdeauna caracteristică lui Skovoroda, se intensifică în această perioadă Viața cerșetoare a lui Skovoroda este în sine o formă severă de asceză Din isprava acceptată de bunăvoie, el, cu o ascuțită statornicie a voinței, nu a refuzat niciodată Era gata să aibă un festin în compania prietenilor și într-o scrisoare el însuși spune despre sine că nu numai că a băut, ci și s-a revoltat ușor Dar asta arată doar că nu era pedant și rigorist, că și-a dus isprava cu ușurință și libertate Nu degeaba a devenit zicala lui Epicur preferată: ύσ αόριστα ούκ αναγκαία sau în traducerea ei: "Mulțumită atotfericitului / Dumnezeu, că a făcut ușoară cele necesare, iar cele grele inutile" Asceza lui Skovoroda a dat naștere adversarilor săi să răspândească calomnii despre el Lui i s-a reproșat că "condamnă folosirea cărnii și a vinului și le evită el însuși", "ceea ce el numește dăunătoare, în sine, aur, argint, lucruri prețioase, haine etc La aceasta Skovoroda a răspuns: "a fost un timp și acum se întâmplă pentru că pentru economia mea interioară mă abțin de la vin și carne η I, Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" V ern reno este bun de la Creatorul atotgenercios, dar nu totul este întotdeauna util pentru toată lumea *!) "A folosit întotdeauna cea mai grosolană mâncare" (Hess-de-Calvet) și nu a vrut să renunțe la obiceiurile sale dure, fiind deja un bătrân bolnav Era obiceiul său să dedice miezul nopții rugăciunii, care, în tăcerea tăcerii profunde a sentimentelor și a naturii, era însoțită de contemplarea lui Dumnezeu Apoi și-a adunat toate sentimentele și gândurile într-un singur cerc înlăuntrul său și a cercetat cu ochiul judecății locuința mohorâtă a omului său pământesc, așa că a chemat la începutul lui Dumnezeu: ridică-te lenea și gândurile care se lăsau mereu din fundul meu minte, fii înălțat și înălțat pe muntele veșniciei Aici s-a deschis instantaneu războiul și inima lui a devenit un câmp de luptă: iubirea de sine s-a înarmat cu conducătorul lumii, mintea seculară, propria ei fragilitate, slăbiciunile omenești și toate creaturile, i-a atacat mai puternic voința pentru a o captiva, sta pe tronul libertății ei și să fie ca tine shnemu Gândirea dumnezeiască, dimpotrivă, și-a invitat voința la binele Său etern, singurul, adevărat Ce luptă, câte isprăvi! Raiul și iadul se luptă în inima înțelepților Așa că și-a petrecut orele de la miezul nopții într-o miliție militară împotriva forțelor lumii sumbre Dimineaţa răsărită l-a îmbrăcat în lumina adevărului şi în triumf de duh a ieşit pe câmp ca să-şi răspândească lauda cu toată firea') Este imposibil să nu mai remarcăm un lucru în înfățișarea spirituală a lui Skovoroda: era ceva

în natura δαίμωνά socratică în el Aproape întotdeauna, în toate mișcările voinței sale, el și-a ascultat "duhul" "Spiritul poruncește , "spiritul cheamă , "spiritul vorbește - acestea sunt expresiile constante ale lui Skovoroda Că aceasta nu este o metaforă și nu un simplu mod de exprimare este dovedit de următorul incident ciudat,) I,) I, i Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA mergând cu o tigaie În I θ, a ajuns la Kiev la ruda lui Justin "Dar deodată am observat în mine o mișcare interioară a spiritului, de neînțeles, care m-a determinat să părăsesc Kievul cu ea* Justin îl roagă cu toată sfințenia să nu-l părăsească Prietenii îl rețin și ei, dar el se scuză, "că spiritul îi spune urgent să plece de la Kiev * Ajunși la munte, de unde coboară la Podol, se opresc brusc, a simțit cu mirosul un miros atât de puternic de cadavre, încât nu l-a putut suporta și s-a întors imediat acasă Spiritul l-a alungat mai convingător din oraș și "a pornit în călătoria chiar a doua zi" Si ce? Ajuns la Akhtyrka, două săptămâni mai târziu a primit vestea că "la Kiev a fost o ciumă, despre care când era acolo nici măcar nu s-a auzit și că orașul era deja încuiat") Și atunci a experimentat acea încântare a recunoștinței lui Dumnezeu, despre care s-a spus mai sus În mod evident, natura a fost favorabilă fiului ei credincios și a înzestrat-o pe Skovoroda cu o deosebită acuitate excesivă a simțirii și o susceptibilitate neobișnuit de fină chiar și la mișcări secrete, invizibile pentru ceilalți - atât fizice, cât și psihice mediu Am vorbit mai sus despre "activitatea" lui Skovoroda" Pe lângă conversații și influența spirituală directă, a dezvoltat și o activitate literară extinsă Pentru absentul Kovalinsky și în general pentru prietenii săi, a început să scrie tratate filozofice cu conținut profund și concentrat În timpul viata lui Skovoroda, nici o singura lucrare de-a sa nu a trecut prin tipografie Dar pe de alta parte, prietenii si admiratorii sai ai intelepciunii sale i-au copiat cu sarguinta operele si le-au tratat cu evlavie Numai aceasta atitudine reverenta poate explica ca majoritatea din lucrările sale ij I, , * Biblioteca "Runivers" V E R n a venit la noi Skovoroda însuși își prețuia descendenții literari cu dragoste, vorbea despre ei ca despre ființe animate și se temea să nu cadă în mâini necredincioase și nedemne Dar a avut și convulsii care l-au apropiat de strălucitul său conațional Și-a ars manuscrisele "Am fost surprins să văd un prieten al preotului nostru babian "Narkiz" și o simfonie: "nu-l crește încă " Am ars-o cu amărăciune la Ostrogorsk"') Cel mai mult, lui Skovoroda îi plăcea să scrie despre apicultor "O colibă, situată în apropierea stupinei, îi servea drept studiu Tăcerea acestui colț a fost ruptă doar de bâzâitul albinelor și de sunetele propriului Flaut Ce impresie a făcut asupra ucrainenilor viața bizară a acestui om ciudat? Evident imens Deja despre începutul "dezertării", Kovalinsky spune: "Și faima bună și rea s-a răspândit despre el în toată Ucraina, Mica Rusie și nu numai " Și viața în deșert a crescut din ce în ce mai mult faima lui "Poeziile lui au devenit cântece populare", spune Hess de Calve "În țara lui, multe dintre vorbele lui au devenit proverbe", spune I Snegirev Și Sreznevski subliniază că majoritatea psalmilor cânți de lirіştii orbi sunt componența lui Skovoroda Sreznevski a notat o adaptare populară a poeziei lui Skovoroda: "Fiecare oraș are propriile maniere și drepturi " Au fost cinci strofe în cântecul lui Skovoroda și ib în adaptarea populară Această colaborare între profesorul învățat și oamenii de rând este foarte caracteristică considerată o binecuvântare specială a lui Dumnezeu pentru casa în care s-a stabilit măcar pentru câteva zile Danilevski spune că Skovorod și până astăzi (scris în l -) într-un

colț rar al patriei sale nu sunt amintiți cu simpatie Kostomarov spune Ruk Rom Muzeul Nr p Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA despre aceasta și mai puternic: "În tot spațiul de la Ost-rogorsk (provincia Voronej) până la Kiev, portretele lui atârnă în multe case; fiecare Micul Rus alfabetizat știe despre el, numele lui este cunoscut de foarte mulți dintre analfabetii; viața lui rătăcitoare este subiect de povești și anecdote, pe alocuri urmașii, din tați și bunici, cunosc locurile pe care le-a vizitat, unde îi plăcea să stea și le arătă cu evlavie; Buna dispoziție a lui Skovoroda față de unii dintre contemporanii săi este mândria de familie a nepoților săi "Dar cea mai bună dovadă a semnificației sociale a Skovorodei", spune Danilevsky, "constă în faptul că fără el, într-o anumită măsură, universitatea din Ucraina nu ar fi fost fondată multă vreme Cazul Karazin, deschiderea Universității Harkov, s-a încheiat atât de ușor, deoarece în primul dintre proprietarii de pământ care s-a înscris pentru o sumă neexemplută de - mii de ruble ser Pentru întemeierea acestei universități, în cea mai mare parte, toți erau fie studenți, fie scurti cunoștințe și prieteni ai Skovorodei Așadar, Skovoroda, în imaginea umilă a unui cerșetor și a locuitorului deșertului, a reușit să devină unul dintre cei mai influenți oameni ruși ai secolului al XVIII-lea Acea victorie asupra haosului său, acea claritate spirituală pe care Skovoroda a obținut-o prin isprava interioară neobosită, au împodobit viața lui Skovoroda cu cea mai bună coroană: un rezultat calm și neînfricat Dacă a trăit așa cum a învățat și a învățat așa cum a trăit, atunci a murit așa cum a trăit și a învățat: ferm, blând, înțelept Cu puțin timp înainte de moarte, l-a văzut pe Kovalinsky, de care s-a despărțit la începutul vieții sale solitare și la care nu a uitat să se gândească toată viața Kovalinsky, purtat de "vârtejul luminii", a plecat să slujească la Sankt Petersburg, apoi în străinătate și, după ce a trăit multă durere personală, în grad de consilier secret, s-a întors în patria sa mi bătrânețe, nu- Biblioteca "Runivers" V E R n în ciuda distanţei călătoriei, a vremii extrem de nefavorabile, a venit în sat la prietenul său singur, pentru a-i împărtăşi nesemnificaţia "*) A fost o întâlnire fructuoasă, de trei săptămâni, în timpul căreia Skovoroda a reușit să redea liniște sufletească prietenului său Și, în același timp, această întâlnire a fost ultima "Bătrânețea, timpul de toamnă, vremea umedă neîntreruptă au înmulțit tulburarea sănătății lui Skovoroda, a crescut tusea și relaxarea Prietenul lui l-a rugat să stea cu el, să petreacă iarna și să-și încheie viața la timp la casa lui El a spus că spiritul ei îi spunea să plece - prietenul l-a trimis imediat" Kovalinsky s-a dus să-i dea ceva pentru călătorie "Poate că, pe drum, boala se va intensifica și te va forța să te oprești undeva, apoi va trebui să plătești " "Ah, prietene", a spus Skovoroda, "nu am căpătat încă încredere în Dumnezeu, că Providența Lui are grijă de noi cu credincioșie și dă tot ce avem nevoie la momentul potrivit?" Și în loc să ia o "ofrandă" de la prietenul său, el însuși, îmbrățișându-l, i-a lăsat un legământ: "Poate că nu te voi mai vedea Îmi pare rău! Amintește-ți mereu în toate aventurile tale din viață ceea ce am spus adesea: "Lumina și întunericul, binele și răul, veșnicia și timpul "*) I Sreznevsky descrie astfel ultimele minute ale lui Skovoroda: "În satul de lângă proprietarul Kovalevsky, un mic "kim-natka" cu ferestre cu vedere la grădină, confortabil, a fost ultima lui casă A fost o zi frumoasă Mulți oameni s-au adunat la proprietar pentru a face o plimbare și a se distra Ascultarea lui Skovoroda a fost și în subiect La cină, Skovoroda *) I,) I> Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI

PERSONALITATEA LUI GRIGORY SAVVICH SKOVORODA, era neobișnuit de vesel și de vorbăreț, chiar glumea, vorbind despre trecutul său, despre rătăcirile, încercările lui S-au trezit de la cină, fiind toți fermecați de elocvența lui Tigaia a dispărut S-a dus în grădină Multă vreme a mers pe cărările șerpuite, a cules fructe și le-a împărțit băieților care lucrează Seara, proprietarul însuși a mers să caute Tigaia și a găsit-o sub un tei răspândit Soarele apunea deja; ultimele sale raze și-au făcut loc prin desișul de frunze O tigaie cu o cazma în mână săpa o groapă - un mormânt lung și îngust "Ce este, prietene Gregory, ce faci? spuse proprietarul, ducându-se la bătrân "Este timpul, prietene, să închei călătoria", a răspuns Skovoroda, "și așa că tot părul a zburat de pe bietul cap din cauza torturii, este timpul să te calmezi " "Și, frate, gol Mai întâi, binefăcătorul meu, lasă-mă ultimul mormânt să fie aici " Și au intrat în casă Tigaia nu a rămas mult în ea S-a dus la "kimnetka" și și-a schimbat lenjeria, s-a rugat lui Dumnezeu și, așezând sulurile compozițiilor sale și "rula" gri sub cap, și-a întins mâinile încrucișate L-au așteptat mult timp la cină Pan nu a apărut A doua zi dimineață la ceai și la cină Acest lucru a uimit gazda Hotărî să intre în camera lui să-l trezească; dar Skovoroda zăcea deja rece, osificată" Înainte de moartea sa, după cum spune Kovalinsky, Skovoroda a lăsat moștenire să-l îngroape într-un loc înalt, lângă un crâng și o aria, și să facă următoarea inscripție: Lumea m-a prins, dar nu m-a prins Ce este asta? Mândrie sau o simplă declarație de fapt? Dovada că voința pretențioasă a excentricului s-a făcut cunoscută chiar înainte de moartea lui și s-a imortalizat într-un epitaf sau, dimpotrivă, adevărată dovadă că acest om cu adevărat nu a fost prins de lume? Greu de spus În orice caz, mormântul lui Skovoroda Biblioteca "Runivers" V E R n avea niște proprietăți deosebite Când proprietarii, la care a trecut grădina cu mormântul "filozofilor", au uitat de acest mormânt, li s-a întâmplat nenorocirea: fie și-au pierdut soțiile, fie au devenit bețivi Așa spune zvonul Și acest zvon spune lucruri și mai ciudate: unde era coliba lui Skovoroda, grădinarul și-a construit o colibă și mi-a spus", spune N Myagky în scrisoarea sa către Danilevsky, "despre un eveniment ciudat care i s-a întâmplat și a tunat prin fereastră, a deschis ușile larg deschise, aproape sfâșiat ușile închise, și-a speriat de moarte soția Sărmanul grădinar nu știa că în acel loc locuia un bătrân extraordinar, Skovoroda Când Ivanovka i-a aparținut lui P A Kovalevsky, un nebun sfânt i-a spus soției acestuia din urmă: "Tu, mamă, ai o comoară în moșia ta " Proprietarii au căutat întreaga grădină, dar nu au găsit nimic V Ern Biblioteca "Runivers" Filosofia socială a lui Robert Owen Socialismul modern se dezvoltă pe baza celui mai recent individualism și este una dintre manifestările sale particulare Socialismul și individualismul nu sunt opuse, excluzându-se reciproc, ci concepte conjugate care nu pot fi separate Socialismul într-un anumit sens este doar un mijloc pentru individualism Individul și societatea se condiționează reciproc, dar în același timp se limitează reciproc Două forțe, centrifuge și centripete, îndreptate constant în direcții diferite, două scări, înclinate mai întâi de o parte, apoi de cealaltă, cu un echilibru mereu instabil! Cel mai nou individualism, și odată cu el și cel mai nou socialism, se naște în timpul tranziției de la Evul Mediu la vremurile moderne Are două surse: trezire și reformare și, în consecință, două canale: religios și secular Dualitatea este inerentă în însăși apariția ei Renașterea sau umanismul este renașterea drepturilor omului natural, restaurarea păgânismului antic, o încercare de a reveni la bunăstarea și atitudinea pre-creștină El simplifică problema sufletului uman cu

tragedia ei profund simțită și se întoarce la om sau promite să se întoarcă - naturalul !) Extras dintr-un curs de prelegeri despre istoria ideilor sociale în secolul al XIX-lea, susținute studenților Institutului Comercial din Moscova Biblioteca "Runivers" S BULHAKOV claritatea și simplitatea fiului naturii În acest sens, umanismul, parcă, redescoperă omul natural, restaurând viziunea antică asupra lumii Aici se află explicația farmecului umanismului, dar împreună cu limitările sale fatale, căci trecutul este în general irevocabil, iar orice restaurare este asociată cu o reacție spirituală și pierderea sufletului *) Acea renaștere a păgânismului, care a fost produsă de Renaștere, continuă în istoria recentă Ele formează un canal special pentru dezvoltarea spirituală a umanității europene O continuare directă a Renașterii este iluminismul și raționalismul, deismul și panteismul, naturalismul și materialismul Cel mai complet esti primește înfrângere în religia omului lui Dumnezeu, propovăduită în secolul I O altă sursă de individualism a fost reforma, răzvrătirea individului împotriva autorității bisericești în numele independenței și autonomiei sale Curenții de reformă de diferite nuanțe sunt unite de individualismul lor religios comun El, aparent, eliberează, dar, în același timp, izolează o persoană, transformând fiecare individ într-un centru independent al universului Dar această proclamare a drepturilor unei personalități religioase conține deja proclamarea "drepturilor omului și cetățeanului", așa cum s-a dezvăluit în istoria ulterioară După cum se știe, "drepturile omului și cetățeanului" au fost recunoscute nu numai de laici umanismul în marele individualism francez al Reformei în persoana lui Roger Williams) Pe baza aceluiaşi transfer religios !) Mier O descriere excelentă a esenței Renașterii în Ktsno Fischer History of Philosophy, vol I, și în M S Korelin Umanismul italian timpuriu și istoriografia sa, vol II, iob) miercuri caracteristică Renaşterii în Ad Harnack Reden und Aüfsãtze, Band I, p urm De asemenea, în Th Ziegler Geschichtc der Christlichen Ethik august Strassburg , p -) Ellinek Declarația drepturilor omului și cetățeanului, trad A E Viermi, p o Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN Proclamarea drepturilor omului și cetățeanului dezvoltă ideologia Revoluției engleze, pornind de la radicalismul religios al independenților, quinto-monarhiștilor și quakersului până la radicalismul politic și social al nivelatorilor sau egalizatorilor cu ramificațiile lor socialiste *) Cu toată afinitatea lor, ambele varietăți de individualism, religios-idealist și umanist-naturalist, intră uneori în ostilitate deschisă între ele și alteori în cooperare pașnică, dar ambele canale pot fi distinse clar în întreaga cultură modernă și în special în filozofia socială, și nicăieri, poate, această corelare a acestora se găsește cu atâta claritate ca în Anglia, locul de naștere al capitalismului industrial și al noului socialism În istoria socialismului englez se poate urmări lupta și alternanța ambelor curente de gândire Principalul fapt din istoria spirituală a Angliei este, fără îndoială, că revoluția a fost unită aici cu Reforma, iar primele și principalele impulsuri pentru mișcarea de eliberare au fost date de entuziasmul religios al puritanilor și independenților Iar acest val de idealism religios a atins pragul secolului al XX-lea, astfel încât pe tot parcursul secolului al XIX-lea îl simțim în continuare - la Carlyle și Rhyskin, la socialiștii creștini Dar deja în revoluție se conturează un alt val, contrar acestuia - raționalism și "iluminism", materialism și naturalism, acesta, desigur, crește în putere și dimensiune până în secolul al XIX-lea Cel mai influent gânditor al acestei direcții din Anglia a fost, fără îndoială, Wrentham

cu utilitarismul său Benthamismul în forma sa pură sau modificată și transformată este încă viu în gândirea socio-economică a Angliei Unul dintre cei mai influenți gânditori sociali ai tendinței Bentham este celebrul socialist Robert Owen ( ) -), du-) Pentru acest aspect al Revoluţiei engleze, vezi excelenta lucrare a lui ÎVeingartcn Die Revolutionskirchen Englands Există și o traducere în limba rusă Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV părintele mișcării cooperatiste din Anglia, un mare reformator social și filantrop Nu vom vorbi aici, însă, despre activitatea sa viguroasă în domeniul politicii sociale - este destul de cunoscută și a fost deja descrisă de mai multe ori în literatura noastră și, de altfel, aceasta nu își are locul în paginile Jurnal filosofic; Să ne oprim în schimb asupra laturii mai puțin cunoscute, deși, în felul ei, curioasă a acesteia, și anume baza filozofică a viziunii asupra lumii a lui Owen, și să analizăm compoziția acesteia Owen nu a fost un teoretician social de profesie și nu putea fi unul prin simplul fapt că nu a primit deloc o educație științifică reală Din biografia sa reiese clar cât de timpuriu a început viața sa practică și, deși, cu curioasa minții sale și cu abilitățile remarcabile, a putut citi multe despre problemele care îl interesau, dar în niciuna dintre epocile vieții sale nu a avut posibilitatea de a completa golurile inițiale din educația sa Acele idei de bază care au stat la baza viziunii sale asupra lumii, le-a perceput la mâna a doua sau din atmosfera publică Datorită acestui fapt, ideile generale ale filozofiei iluminismului la Owen le găsim într-o formă oarecum vulgarizată Este îndoielnic faptul că Owen însuși a citit autorii pentru care a avut atâta simpatie și interes, de exemplu, materialiștii și enciclopediștii francezi și chiar Jeremiah Bentham, a cărui influență spirituală asupra lui Owen a fost, fără îndoială, atât de mare În al -lea an de viață, a intrat într-o cunoștință personală cu Bentham și, probabil, în acest moment, a început influența sa directă Și această influență a fost exercitată mai degrabă prin schimbul personal de opinii decât prin citirea cărților; căci morala actuală a vremii era saturată de utilitarismul lui Bentham În domeniul economiei politice, Owen îl cunoștea evident pe Ricardo și) Vezi despre asta B Potter, Mișcarea cooperativă Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN Bellers În general, cunoașterea lui cu literatura economică nu era prea mare În general, a citit puțin și doar perioada lecturii sale intensive aparține epocii copilăriei și uceniciei, iar în biografia sa ulterioară se vorbește puțin despre el "Tatăl meu", spune fiul său cel mare, "deși a citit mult, dar mai ales ziare Nicio carte din biblioteca lui nu poartă semnele mâinii lui; el doar a răsfoit cărțile și le-a lăsat deoparte cu observația că erorile radicale în diferite direcţii le fac la fel de puțin valoroase Astfel, înclinația lui către știință și credința în puterea ei regeneratoare este în mare parte platonică utilitarist-chartist Francis Ples, care scrie : "A citit puțin despre economie politică, nimic despre metafizică și filozofie" Crede și biograful său Lloyd Jones Toate acestea le citez pentru a arăta că nu se poate aștepta un sistem științific sau filozofic cu o justificare profundă de la Owen, iar dacă este interesant din această parte, atunci nu ca gânditor independent, ci ca influent și strălucitor purtătorul de cuvânt al viziunii asupra lumii care s-a dezvoltat pe baza benthamismului și a filozofiei iluminismului în general La baza tuturor învățăturii lui Owen stă concepția sa religioasă, în special negarea lui ascuțită și ireconciliabilă a oricărei religii pozitive și în special a celei creștine Copilăria sa timpurie, după cum povestește în

autobiografia sa), i-a oferit destul de multe impresii religioase, nu numai pozitive, ci și negative Reprezentanți ai diferitelor secte și utilizări) Llotjdphones Viața, vremurile și munca lui Robert Owen a -a ed Londra, mier Vezi si Hchnc Simon Robert Owen Sein Leben und seine Bedeutung fur die Gegenwart '-) Lite-ul lui Robert Owen scris de el însuși Londra, Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV Vrăjitorii au încercat să-l cucerească de partea lor, iar rodul acestor impresii din disputele sectelor dintre ele a fost că s-a întors hotărât în direcția scepticismului și, mai târziu, a respingerii complete a religiei Unul dintre motivele importante pentru aceasta, a spus el, a fost faptul că religia preda despre responsabilitatea personală, în timp ce negarea responsabilității personale și reducerea personalității umane în întregime la influența mediului a devenit poziția principală a întregii viziuni asupra lumii a lui Owen Prin urmare, trăgând destul de consecvent concluzia credinței sale din aceasta, până la sfârșitul vieții, a fost ostil viziunilor asupra lumii care au subminat această fundație a lui Atitudinea sa ostilă față de religie în Anglia, unde problema religioasă ocupă atât de mult spațiu în opinia publică, nu putea trece neobservată, cu atât mai mult cu cât în timpul agitației sale din America și Anglia, a vorbit foarte des la mitinguri împotriva x creștinismului, a povestit despre a avut numeroase discuții, iar în cele din urmă și-a trezit pe această bază dușmănia nu numai a clerului, ci și a maselor, deși, desigur, avea și susținători Despărțirea sa de Quaker Allan, care era coproprietar al fabricii sale de bumbac din faimosul New Lanark, a apărut și pe baza diferențelor religioase Mai târziu, în partea a patra a lucrării sale The New Moral World, intitulată "Explicative of the Rational Religion", Owen dezvoltă ideea unei religii "raționale", care, desigur, nu are nimic în comun cu creștinismul Această religie rațională se rezumă la iubirea de aproape și un fel de deism naturalist Toate Faptele demonstrează că tot ceea ce există are cauze externe și interne "Această cauză atotpenetrantă a mișcării sau schimbării în univers este aceeași forță pe care popoarele lumii au numit-o Dumnezeu, Iehova, Domnul etc Dar această forță este încă necunoscută și orice cler și cult sunt inutile Cea mai înaltă datorie a omului este căutarea adevărului Biblioteca Runiverse FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN studiul lipsit de prejudecăți a faptelor naturii, pentru a crea condiții pe baza lor, este necesar să evocăm iubirea și toleranța umană " Practica religiei raționale va consta în promovarea fericirii vecinilor noștri Închinarea lor în cei sentimente inexprimabile de uimire și admirație, care, în condiții sănătoase, vor fi consecința firească a luării în considerare a infinitatei spațiului și timpului și a legilor universului, sentimente prea pure și sublime pentru a-și găsi expresia în cuvinte Mai târziu, în autobiografia sa (x), el dezvoltă o viziune asupra lumii care capătă caracterul încă mai definit al deismului naturalist, prin care forța creatoare universală a cauzalității, natura impersonală, primește numele de Dumnezeu: deus sive natura! Gândurile corespunzătoare sunt exprimate aici într-o formă dialogică, ca o conversație între R Owen și interlocutorul său și împreună cu Inchizitorul Owen "Am stabilit că Marea Putere Creativă a Universului, a cărei esență și mod de acțiune sunt necunoscute omului, este Dumnezeul Universal al Creației T -e este Puterea Creativă Atotputernică și Eternă care, după cum va dezvălui știința viitoare, creează semințele întregii umanități înainte de nașterea fiecărui individ și, astfel, diferența de proporții a calităților naturale ale umanității în fiecare sămânță pentru a forma individualități diferite, semințele tuturor calităților naturale ale

omului îi sunt date de la naștere fără știrea lui și fără acordul lui Faptele dovedesc în orice moment că toți membrii rasei umane se nasc cu aceleași calități generale ale umanității, dar combinate în proporții diferite și, prin urmare, este extrem de irațional să facem responsabil individul sau Forța care a creat și a comunicat aceste misterioase) Lite of Robert Owen, scris de el însuși, vol eu Biblioteca "Runivers" - S BULGAKOV semințe de calități divine, divin combinate, adică uman Inchizitor - dar de ce sunt dumnezeiești? Owen Pentru că sunt creați în mod misterios de Marea Putere Creativă a Universului sau Dumnezeul întregii Creații " Foarte devreme, Owen ajunge la concluzia că reforma socială este imposibilă fără una religioasă și, pe această bază, include în programul său de activitate lupta împotriva religiilor existente, în special a celei creștine, și promovarea unui nou "rațional" "religie unele schimbări Acel sentiment religios, care a fost puternic în el în copilărie și a rămas înăbușit și nemulțumit la maturitate, iar pe de altă parte, materialismul, în care a persistat până la moarte, unit, a dus la faptul că Owen a devenit un convins spiritualist, materialist în religie și religios în materialismul însuși În - Robert Owen informează lumea despre informațiile pe care le primește prin intermediul spiritelor În lucrările colectate ale scrierilor sale puteți citi chiar aceste tratate, comunicate lui de către spirite şi referitoare la reforma socială Owen intră într-o relație spiritistă cu prietenii și rudele morți, cu ducele de Kent și, în cele din urmă, cu persoanele încoronate din Anglia Shakespeare îi dictează din cealaltă lume un pasaj despre toleranță, compus de el în lumea spiritelor În același timp, este caracteristic că, în ciuda noii direcții de gândire, ostilitatea lui față de religiile existente nu numai că nu slăbește, ci chiar se intensifică În același timp, are un puternic !) Fiul lui Owen, R Del Owen, a devenit un cunoscut scriitor pe probleme spiritiste și propagandist al spiritismului Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN rețineți ideea că natura este divină și că Dumnezeu este realizat în ea, mai mult, natura, materia și spiritul sunt una și aceeași, iar omul este doar o combinație extraordinară de elemente diferite În cele din urmă, din materialul acestor elemente impersonale, se va crea fericirea viitoare a omenirii, iar atunci pământul nostru va intra în comunicare cu regiunile mai fine ale lumii spirituale și o atmosferă mai pură "Marea republică a națiunilor unite va fi eternă, precum cele mai înalte sfere ale cerului", spune Owen Astfel, dezvoltarea viziunii sale asupra lumii se termină într-un chiliasm materialist-spiritual Pe această bază, Owen s-a despărțit de mulți dintre asociații săi socialiști, iar în această dispoziție a fost scrisă autobiografia lui, publicată în Doctrina lui Owen despre societate este determinismul social extrem Se bazează pe doctrina lipsei liberului arbitru și a iresponsabilității personale O persoană este în întregime un produs al mediului social, al situației istorice, al personalității și al voinței sale nu au un sens independent Strict vorbind, conform acestui punct de vedere, pur și simplu nu există personalitate, ci doar Unitatea Formal-Psihologică, care este conștientă de ea însăși ca personalitate În consecință, individul este în întregime dependent de societate Dezvoltarea acestui gând o găsim în dialogul mai sus citat dintre R Owen și inchizitorul'oMb, care este plasat în opera sa autobiografică de Ch (? deja Istoria lumii în culori ascuțite mi-a dezvăluit o varietate infinită de personaje M-am întrebat de unde provine această varietate de personaje și cum este produsă? Materialul original avea aceleași calități generale, deși variază în combinațiile sale, de unde aceste

diferențe de religie, limbă, guverne, legi, obiceiuri, moravuri, idei despre corect și fals, sentimente opuse, Viața lui R Owen etc Introducere, XX-XXI Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV comportament și alte diferențe nesfârșite de caracter? Primul răspuns pe care l-am avut a fost că au fost produse de diferențele de circumstanțe sau condiții în care se găsesc națiunile și triburile individuale încă de la naștere Am spus că aceste diferențe exterioare pot și produc diferențe de religie, legi, instituții, obiceiuri, moravuri și, într-o anumită măsură, guvernează sentimentele și conduita tuturor Dar trebuie adăugat altceva pentru a explica toate diferențele în formarea caracterului uman pe pământ Și am atacat curând, urmând aceeași metodă de observare a Faptelor, ideea că ar putea exista o diferență infinită în combinațiile materialului original din care toți indivizii și-au primit caracterul distinctiv și că fiecare din rasa noastră are un caracter complex, format din materialul original supus influenţei condiţiilor exterioare în care se afla încă de la naştere Owen își pune apoi următoarele întrebări Întrebare: "Cine sau ce a creat materialul din care este format caracterul unei persoane?" - Răspunsul evident la aceasta este: "Marea Putere Creativă a Universului" A doua întrebare: "Cine înconjoară fiecare individ cu un mediu care îi formează limba, religia, obiceiurile, obiceiurile care îi determină sentimentele și comportamentul, și îl inspiră cu ideile sale și asocierile separate de idei?" - Răspuns: "Societatea" Întrebare: "În ce fel?" - Răspuns: "Dacă Faptele arată că Forța Creativă Universală și societatea creează caracterul fiecărui individ, o nouă lume de minuni se deschide imediat în ochii noștri și un drum clar către adevăr, cunoaștere, unitate, fericire, care este ușor de plecat, nu se teme să se piardă " Întrebare: "Cum ai ajuns la aceste concluzii extraordinare din acele Fapte pe care le-ai stabilit?" - Răspuns: "Deci Dacă o persoană este ceea ce este, se face datorită forței care l-a creat și a societății, atunci o persoană nu poate fii responsabil pentru tine Biblioteca Runiverse FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN abilități, puncte forte, proprietăți pe care le are Întrebare: "Și îi dai libertate deplină de a acționa fără piedici, conform înclinațiilor tale proaste? - Răspuns:" Dimpotrivă să formeze un caracter bun pentru toată lumea și să poată insufla tuturor de la naștere o constrângere atât de insensibilă încât nu vor gândi sau acționa niciodată rău sau nedrept față de vreunul dintre vecinii tăi și, în același timp, vor face necesar ca aceștia să acționeze, crescând constant până la cel mai mare grad de putere fericirea tuturor celor din jur, aproape și departe " "Înclinațiile naturale ale omenirii", continuă Owen, "sunt toate bune dacă se dezvoltă cu moderație (până la temperatură) și dacă societatea, poate, poate reuși să dobândească înclinațiile bunului simț, va înțelege clar cum să găzduiește, îndrumă și educă pe toți, astfel încât să nu aibă altă dorință decât să se dezvolte pentru cea mai mare sănătate și plăcere în măsura cuvenită și nu o vor trece niciodată Nu există înclinații rele într-o persoană Aceasta este, în primul rând, o viziune optimistă asupra înclinațiilor naturale ale omului - "nu există înclinații malefice în om", spune Owen - și apoi convingerea că personalitatea umană este rezultatul cercetării, individul în sine este doar o unitate formală, ca să spunem grosolan , un sac gol în care societatea toarnă tot conținutul, iar acest sac în sine nu are elasticitate, ci capătă Forma pe care i-o dă materialul turnat în el Prin urmare, pentru a aranja fericirea publică, * Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV ■ trebuie să stabiliți influența adecvată asupra persoanei Problema reformei sociale pentru Owen, ca și pentru Platon, deși din

motive destul de diferite, devine o problemă a educației sociale Educația, potrivit lui Owen, este atotputernică "Fiecare copil", spune el, "poate fi crescut în orice limbă, sentiment, credință, maniere și obiceiuri care nu sunt contrare naturii umane Fiecărei societăți, chiar și lumii întregi, i se poate da un caracter de la cel mai bun la cel mai rău, de la cel mai ignorant la cel mai luminat, prin mijloace adecvate De aceea, sarcina reformei sociale este în primul rând o sarcină pedagogică, care duce la dezvoltarea cu caracter social că este nevoie de o școală pentru toți și de muncă obligatorie pentru toți, pentru că fără muncă este imposibilă educația (Deci Owen devine un predicator al învățământului obligatoriu) Cu această reformă a educației, problema socială poate fi rezolvată de la sine fără boală și fără luptă Owen poate fi exprimat sub forma următoarelor propuneri scurte, care au fost formulate de el într-una din lucrările sale '): "Eu Caracterul în general este creat de circumstanțele care înconjoară individul, și nu de el însuși Tot felul de obiceiuri și sentimente pot fi insuflate în umanitate Tendințele nu sunt supuse controlului individului Orice individ poate fi plasat în astfel de o poziție în care poate produce mai mult decât consumă, dacă i se dă o cantitate suficientă de pământ ' Cultura a creat mijloacele prin care populația poate fi întreținută în orice moment și Experiență în formarea caracterului uman, Rus pe Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN care individ va fi asigurat de cea mai mare fericire, fără a avea nevoie de ajutorul viciului sau al sărăciei ca obstacol în calea reproducerii populației (Iată o polemică cu Malthus) b Fiecare comunitate poate fi adusă, prin combinarea corespunzătoare a acestor principii, într-o stare în care nu numai viciul, sărăcia și sărăcia vor dispărea, ci fiecare individ va primi mai multă fericire permanentă decât cade în sarcina oricui în condițiile moderne y Toate principiile pe care s-au întemeiat până acum societățile sunt eronate Ascensiunea care ar putea fi adusă prin adoptarea unor principii noi și corecte, poate fi realizată fără a provoca niciunui cel mai mic rău Acestea sunt bazele socialismului lui Owen Prin urmare, Owen a considerat implementarea reformei sociale, reorganizarea socială radicală a societății, să fie realizată într-un mod pașnic, prin persuasiune și educație generală El declară că cauza principală a tuturor relelor sunt trei lucruri: religia, căsătoria coruptă, care există în societatea actuală, și proprietatea privată Pentru a trece de la un sistem bazat pe proprietatea privată la socialism, Owen apelează la muncitorii înșiși În esență, găsim deja în el ideea marxismului că "emanciparea clasei muncitoare ar trebui să fie opera muncitorilor înșiși, dar în înțelegerea lui Owen aceasta nu înseamnă deloc că este opera numai a muncitorilor , căci el se referă la "suverani, guverne și popoare ale Europei" și încearcă să-i convingă de fezabilitatea și rezultatele favorabile ale reformelor sociale Owen se află în Anglia și, într-adevăr, în istoria secolului al XIX-lea, unul dintre primii reprezentanți ai socialismului, iar însuși conceptul și cuvântul "socialism" este folosit Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV lenea la începutul anilor ai secolului al XIX-lea tocmai de Owen Dar socialismul lui Owen, în ciuda fluctuațiilor individuale, rămâne pașnic - nu există nicio idee despre lupta de clasă în el, iar eforturile lui Owen sunt îndreptate spre căutarea unei soluții pașnice la problema socială Este, desigur, dificil să vorbim despre completitudinea teoretică a sistemului socialist al lui Owen; mai degrabă, se pot vedea în ea mugurii viitorului, iar autorul însuși se dovedește a fi mult mai strălucitor și mai interesant decât ideile sale Revenind la o critică

sau o caracterizare a viziunii lui Owen asupra lumii, trebuie să subliniez trăsătura distinctivă a viziunii sale generale asupra lumii, care o face altceva decât benthamismul social sau anti-manchesterismul social Apropierea dintre Bentham și Owen constă în faptul că, în esență, înțelegerea lor asupra problemei personalității este destul de asemănătoare Bentham a transformat personalitatea într-un fel de tabel logaritmic pentru calcularea beneficiilor personale și sociale, în timp ce Bentham însuși a făcut practic acest calcul în favoarea liberalismului economic și a individualismului Owen, păstrând același punct de vedere de plecare, ajunge la concluzii practice de natură socialistă La el, ca şi la Bentham, personalitatea, fiind în întregime rezultatul mediului, se dezvoltă armonios în cazul observării unui simţ al proporţiei, adică aceeași prudență Bentham Dar este permis să ne întrebăm: dacă individul este doar o unitate formală, lipsită de orice actualitate și inițiativă, atunci ce este societatea? Societatea, desigur, este suma persoanelor, dar persoana este ceea ce societatea îl face, iar în sensul de conținut independent este zero Ce este o societate dacă se dovedește că este formată din zerouri înmulțite doar cu un număr nedefinit? Din acest punct de vedere, societatea însăși, înțeleasă ca ceva organic, dispare și este complet de neînțeles cum și în ce fel Biblioteca Runiverse FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN Adică, această sumă de zerouri poate fi o singură forță determinantă Ambiguitatea în conceptul original de personalitate este fatal însoțită de ambiguitatea în însăși conceptul de societate Dar aceasta nu este singura dificultate pe care o implică aplicarea consecventă a punctului de vedere Owen-Bentham Mult mai acută este a doua întrebare, care este după cum urmează Dacă individul este determinat de societate, iar societatea este formată din indivizi, atunci cum este posibil progresul social, cum sunt posibile schimbările în dezvoltarea socială? De unde poate veni imboldul și de unde se dă inițiativa pentru o astfel de schimbare? La urma urmei, fiecare individ nu poate face nimic de unul singur, el este rezultatul mediului Prin urmare, dacă acest punct de vedere trebuie aplicat în mod consecvent, trebuie să ajungem la presupunerea că o astfel de societate trebuie să fie într-o stare de sinism cronic, adică imobilitatea, doar repetându-se, iar o nouă creație de viață și forme sociale se dovedește a fi cu totul imposibilă Pentru ca schimbarea să înceapă în această societate, fie că este revoluție sau regres, ea trebuie să se scoată de păr din mlaștină Indivizii, din care se rezumă societatea, trebuie să înceapă o schimbare de la ei înșiși, astfel încât această schimbare să se transmită apoi și să fie exprimată într-o schimbare și Forme sociale Prin urmare, pentru Owen, întrebarea rămâne insolubilă cum este posibil progresul sau evoluția socială Alți reprezentanți ai socialismului educațional, care, în general, stau pe același punct de vedere filozofic și se apropie de Bentham și Owen, fac de obicei referire la diferiți Factori de dezvoltare, de asemenea independenți de individ, pentru a explica evoluția socială Materialismul economic, de exemplu, a subliniat factorul care lipsește din istoria procesului economic a lui Owen Poate fi pus aici Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV și alți Factori istorici, dar trăsătura generală a acestui tip de predare va rămâne aceea că arcul care pune în mișcare mecanismul se află în afara personalității, rămâne în culise, ca să spunem așa, este ascuns în subteran Pentru Owen, cu optimismul său iluminist, întrebarea despre natura răului este la fel de insolubilă: de unde vine răul? răul în general și răul social în special? Dacă, într-adevăr, o persoană prin natură este atât de bună și nu are înclinații rele înnăscute sau dacă o

persoană este determinată de societate și, prin urmare, nicio persoană nu se poate strica și rupe această armonie, atunci, prin urmare, armonia ar trebui să triumfe, ceea ce contrazice evident realitate Întrebarea ce este o personalitate, în ce măsură este un început activ al istoriei și în ce măsură este pasivă, este una dintre cele mai complexe și dificile întrebări ale FILOZOFIEI, eticii și istoriei Problema rolului individului în istorie este în esență problema libertății sau nelibertății voinței umane În întregime, această întrebare aparține domeniului filosofiei și, în special, al metafizicii Dacă Owen ar rezolva această întrebare în toată profunzimea și complexitatea ei inerentă cadrului ei filosofic și metafizic, ar fi necesar să-l urmărească în aceste domenii pentru a-și studia argumentul Dar știm că argumentul lui nu merge atât de departe; este pur practic; o trage din viața înconjurătoare, din experiența reformei sale sociale De aici a făcut convingerea că personalitatea trebuie privită ca o cantitate pasivă și iresponsabilă și, în consecință, doctrina sa despre personalitate are un caracter practic-etic Dar dacă luăm în considerare întrebarea chiar și numai în aceste limite, atunci nici în acest caz nu există nicio modalitate de a trage în mod consecvent acest punct de vedere Este încă de imaginat să negăm libertatea metafizică a voinței și responsabilitatea personală, dar după Biblioteca Runiverse FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN este absolut imposibil să se realizeze acest principiu în practică Și mai presus de toate, nu ne putem gândi în mod consecvent la noi înșine ca un produs al mediului care nu are nicio inițiativă personală, pentru că în conștiința noastră imediată există o voință și conștiința ei Conștiința acestei voințe, indiferent dacă corespunde sau nu realității metafizice, se exprimă în conștiința noastră empirică în orice caz ca un sentiment de libertate și responsabilitatea morală asociată cu aceasta și pe aceasta se bazează toată activitatea noastră practică Dacă Owen credea că individul sau societatea este în întregime produsul circumstanțelor, atunci întrebarea este cum și-ar putea dedica toată viața și toată energia pentru a chema producătorii, muncitorii, parlamentele și regii, persoane de diferite poziții, la eforturi pentru reforme sociale? Evident, în practică, el a acționat, de parcă presupunând că par să aibă libertatea de a alege, pot acționa într-un fel sau altul Evident, implementarea consecventă a punctului de vedere al lui Owen duce la fatalism și la distrugerea nu numai a responsabilității personale, ci și a inițiativei personale În acest sens, se poate spune că cel mai strălucit și izbitor argument împotriva teoriei lui Owen vine din propria sa viață - acel roman uimitor, în cuvintele biografului său - și este, de asemenea, o dovadă practică de nerefuzat a puterii ideilor și idealurilor , cel puțin pentru acele cazuri în care o persoană se inspiră din ele Voi observa încă o contradicție deja pur practică, care este legată de învățăturile lui Owen Owen a predicat socialismul, a vrut să ridice moralitatea publică, să trezească conștiința publică, să elimine tulburările sociale, dar în același timp a demonstrat că individul este iresponsabil Cu toate acestea, un sistem social mai perfect nu presupune iresponsabilitate Biblioteca "Runivers" S BULGAKOV se plânge personalitatea, dar responsabilitatea ei sporită; nu numai că nu o slăbește sau o face complet inutilă, ci, dimpotrivă, o mărește, pentru că toată activitatea care în societățile democratice trece de la guvernare la societate, sporește în mod corespunzător activitatea individului Prin urmare, în eforturile sale pentru socialism, Owen s-ar părea că ar trebui mai degrabă să ceară o creștere a responsabilității personale și să nu înjosească individul, așa cum o face, cel puțin în

teorie, ci să-l ridice, așa cum face el însuși în practică Ca urmare, aceeași inconsecvență și obscuritate generală rămâne în viziunea lui Owen asupra lumii, care poate fi văzută în Bentham și, în general, în tot acest curent al filosofiei iluminismului Sarcina unui reformator social, în general o personalitate publică largă, care l-a inspirat pe Owen, nu se potrivește deloc cu o doctrină atât de slabă, cum ar fi aceea că o persoană este în întregime un produs al societății, iar o persoană este doar o unitate formală, o pasivă principiu Dimpotriva, cu aceasta sarcina este necesar sa se apeleze la sentimentul de libertate si responsabilitate, punand in fata individului scopul ideal catre care este necesar sa se indrepte Owen ne îndeamnă să mergem înainte, dar în același timp ne asigură că picioarele noastre sunt doar o iluzie Privind în urmă, suntem uimiți de cât de puternic diferă poziția spirituală luată de Owen de perspectiva independenților, Milton, Cromwell, în general, de puritanism În ultimul secol și jumătate, aici a avut loc o remaniere completă a conceptelor, s-a creat o astfel de opoziție care nu poate fi exprimată decât după Hegel, ca teză și antiteză, sau ca da și nu Calviniștii și independenții considerau individul ca fiind liber, responsabil în fața lui Dumnezeu și a conștiinței sale și creator în istorie: i-au atribuit atâta omnipotență, atâta autonomie, atâta deconectare de mediul istoric și de trecutul lor, încât își doreau să fie complet independenți Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA SOCIALĂ LUI ROBERT OWEN din istorie și în acest sens se numeau independenți (independenți) Dimpotrivă, Owen propovăduiește dependența, doctrina că individul este în întregime dependent de societate și nu conține nimic în sine în afara acesteia În totală opoziție cu Owen se află celebrii săi compatrioți Ruskin *) și Carlyle, *), purtători ai spiritului de independență într-o carapace modernă Lupta împotriva benthamismului este patosul lui Carlyle, iar socialismul lui Owen în fundamentele sale filozofice este doar o varietate a benthamismului Semnificația lui Owen în istoria ideilor sociale constă în faptul că în viziunea sa asupra lumii a fost exprimat un anumit tip de filozofie socială, determinismul social - într-o formă naivă, dar transparentă, iar principalele contradicții interne ale acestei doctrine au fost deja identificate În istoria secolului al XIX-lea, determinismul social a jucat un rol foarte proeminent: ketletismul radical, teoria organică a lui Spencer, marxismul sunt doar varietăți ale acestuia Desigur, marxismul are aici cea mai mare importanță practică și se poate spune despre el că în conceptul său general de determinism social el reproduce doar ideile Owenismului și nu face un singur pas înainte în comparație cu el Decade, ca și owenismul, din contradicția internă a principiilor sale, tocmai din incapacitatea de a rezolva problema libertății și necesității, a părții și a întregului, a individului și a societății Întrucât determinismul social rămâne încă o viziune larg răspândită, nu numai în publicul larg, ci și în cercurile specialiștilor științifici, ideile lui Owen trezesc și interes nu numai istoric, ci și de actualitate CU Bulgakov *) Mier eseul nostru "The Social Outlook of J Ruskin", Questions of Philosophy and Psychology, , I) Despre Carlyle, vezi eseul nostru "On Social Moralism" în colecția "Two Cities" Moscova, , volumul L Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Concepte de normalizare și determinare în biologie Prima fază a cunoașterii științifice cu obiectele lumii exterioare este descrierea acestora, care trebuie să satisfacă anumite cerințe: pe lângă completitudinea necesară și, în același timp, concizia, formularea rezultată din descriere trebuie să fie la fel de aplicabilă, trebuie au forță obligatorie pentru orice caz sau orice instanță din

categoriile luate în considerare, indiferent de diferitele condiții de timp și spațiu în care se face observarea unui caz individual dat De aici rezultă, în primul rând, că suntem în măsură să compunem reprezentări sau categorii de specii etc într-un mod intuitiv, adică cu un grad suficient de încredere, clasificăm ca o singură specie un număr de obiecte care, evident, nu coincid între ele în toate Studiul acestei părți a facultății cognitive nu intră însă în sfera sarcinii noastre · Este important pentru noi să putem extrage dintr-o serie de obiecte care sunt doar asemănătoare între ele, legate doar printr-un concept specific de obiecte, ceva comun tuturor, ceva care capătă un interes și o semnificație deosebită pentru noi, ceea ce de obicei numim esența unui obiect dat (sau, mai degrabă, un tip dat) "Esența" acestui tip de obiect este de obicei numită o lege (empirică), a cărei fiabilitate poate atinge un grad foarte înalt, dar nu poate pretinde niciodată că este complet apodictică: "ailes, was ans Erfahrimg stanimi, kann durch weitere Erfahrung widerlegt werden" (Hertz) Găsirea legilor empirice, care este primul pas în cercetarea științifică naturală, nu este o chestiune de Întrebări de filosofie, carte * Biblioteca "Runivers" A G U R V I Ch b rareori dificultate extremă deja în așa-numita științele anorganice, care, după cum a clarificat în mod adecvat Karpov recent, sunt angajate pentru moment în studiul fenomenelor, și nu "corpurilor naturale" În domeniul biologiei, dimpotrivă, în mare măsură deja acum, și cu atât mai mult în viitor, studiul "corpurilor naturale" este chemat să devină centrul de interes al cercetării Și aici ne apare o dificultate de genul următor: în timp ce în studiul "fenomenelor" din științele anorganice, putem continua procesul de reducere până ajungem la un fenomen care este obligatoriu în toate condițiile și împrejurările și este cel dorit (empiric), în studiul "corpurilor naturale", care sunt obiectele biologiei, procesul de reducere nu depinde de noi și nu de formularea întrebării noastre, ci de natura însăși a obiectelor Să explicăm puțin mai îndeaproape ceea ce s-a spus În problemele științelor anorganice, obiectele nu apar în fața noastră ca indivizi izolați, ci nu pot fi decât complexe mai mult sau mai puțin complexe de fenomene, dintre care putem alege cutare sau cutare fenomen elementar după dorința noastră și, după ce l-am studiat separat, recreează legăturile sale anterioare Dacă investigăm două fenomene de lumină, care diferă în anumite privințe unul de celălalt, atunci ne este încă complet necunoscut la începutul investigației când vom ajunge la începutul comun ambelor și în ce va consta un astfel de început, adică, cu alte cuvinte, neputând elimina inegalitățile fenomenelor A și B la o anumită etapă a împărțirii lor, nu ne pierdem speranța de a obține o "esență" identică cu ambele fenomene cu descompunerea în continuare a factorilor sau momentelor care sunt diferite de ambele fenomene Deci, de exemplu, enunțăm diferite fenomene de refracție în două fenomene luminoase Să presupunem că am reușit mai întâi să observăm și să eliminăm inegalitatea densității mediilor prin care, în ambele cazuri, trece lumina Vezi "Q Filosofie", cartea Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE de raze noi Este posibil ca după aceasta ambele fenomene luminoase să nu coincidă între ele în refracția lor și să putem descoperi inegalitatea lungimii undelor luminoase în ambele cazuri, iar după aceasta să obținem o formulă de refracție comună ambelor fenomene, asa-numita "legea refracției" Obiectele inițiale ale observației noastre, refracția razelor roșii într-un mediu cu densitatea η și razele violete într-un mediu cu densitatea w, sunt una dintre nenumăratele combinații imaginabile de fenomene luminoase, dintre care niciunul nu reprezintă

un "individ" tipic și întrucât combinațiile de condiții sunt complet arbitrare, atunci este clar că existența unui anumit complex al acestora nu poate fi asociată cu un interes special sau cu o problemă specială Este o chestiune complet diferită dacă subiectul cercetării este proprietățile unui individ, un "corp natural", care este legat exact de totalitatea sau individualitatea sa dată, de exemplu, dimensiunea și masa sau configurația corpurilor naturale, de exemplu , organisme Ce fel și conținut poate presupune legea (empirică) presupusă în baza configurației indivizilor unei specii date, dacă observarea a numeroși indivizi arată că această configurație nu este identică la ei? O lege sau o formulă aplicabilă tuturor indivizilor dintr-o anumită specie va include, desigur, ceea ce este comun tuturor, ceea ce putem numi esență sau tip Ca orice concept specific, "tip" va fi mult mai sărac în conținut decât orice caz particular, deoarece creăm primul dintre ultimele, eliminând din ele o serie întreagă de proprietățile lor La fel facem, desigur, atunci când căutăm o "lege" pentru o serie de "fenomene" ale lumii anorganice: dintr-un set complex de procese elementare, care este de obicei ceea ce observăm direct, extragem doar unul dintre aceste elemente , comun tuturor, de exemplu, faptul de vibrații eterice care stau la baza tuturor fenomenelor luminoase Dar, în primul rând, combinația specială sau condițiile speciale care au stat la baza complexului observat în mod direct sunt doar una și, în plus, arbitrare dintre nenumăratele combinații posibile, pentru care Biblioteca "Runivers" A G U R V I Ch b căruia nu i se poate recunoaște niciun tip, individualitate, pe care am sacrifica-o, i se face analiza În al doilea rând, atunci când disecăm un fenomen complex, noi, strict vorbind, nu aruncăm niciuna dintre părțile sale, deoarece suntem întotdeauna capabili să-l atribuim uneia sau alteia "lege" Deci în exemplul nostru cu două fenomene luminoase, în căutarea unui principiu general, "legea" lor, eliminând momentul de densitate diferită a mediului A și B, putem crea din relația dintre propagarea luminii și densitatea mediu, la rândul său, o lege specială Situația este diferită la stabilirea unui concept specific, adică "lege empirică", pentru un număr de indivizi, "corpuri naturale", adică organisme Făcând abstracție de la trăsăturile individuale ale fiecăruia, suntem nevoiți să le renunțăm cu adevărat, să le ignorăm, deoarece tocmai diversitatea lor este cea care servește drept obstacol în crearea unei formule specifice din întregul volum de observație directă Deoarece proprietățile individuale aruncate ale indivizilor sunt independente numai pentru analiza noastră și nu în realitate, atunci în timpul acestei operațiuni are loc distrugerea reală a naturii individului Singura cale de ieșire din situație dificilă este aplicarea problemelor legate de corpurile naturale, o metodă particulară de subsumare, complet străină științelor anorganice, care se ocupă de "fenomene" Această metodă este acum utilizată pe scară largă în multe ramuri ale științelor biologice și este de obicei numită statistică variațională Esența sa constă în următoarele Studierea oricărei proprietăți a unui organism de natură meristică, de ex care pot fi exprimate prin date digitale, putem alege una din două moduri de a compara datele obținute de la mulți indivizi, pe care dorim să le subordonăm conceptului de specie: din material digital, puteți forma așa-numitul valoarea medie aritmetică, care va fi considerată o caracteristică a proprietății acestei specii Imaginează-ți că numărând staminele dintr-un număr mare de flori sau așa-numitele razele din aripioarele unui pește din aceeași specie ne vor da fluctuații de număr între η și Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE p-]-r După ce am

format media aritmetică sau, și mai simplu, după ce am evidențiat doar numărul care apare cel mai frecvent, îl putem considera tipic pentru specia dată; cazurile care deviază într-o parte sau alta se numesc variaţii Acordându-ne atenția exclusiv acestei valori medii, atunci când descriem o anumită proprietate a speciei, o ridicăm într-o "lege" (empiric), în timp ce variațiile nu intră deloc în considerare Este destul de evident că o astfel de luare în considerare a speciilor nu este deloc suficientă în toate cazurile Nu există niciun motiv suficient pentru a afirma că proprietatea tuturor indivizilor unei specii date de a avea trăsătura P, care dă media aritmetică = Q, își exprimă esența mai mult sau este mai remarcabilă decât faptul real al acestei trăsături care fluctuează între cele cunoscute limitele Q - m și Qjn Proprietatea de a varia în aproape toate caracteristicile sale este la fel de esențială pentru toate corpurile naturale, în special pentru organisme, precum este proprietatea acestor variații de a se grupa în jurul unei anumite valori, care adesea, dar nu întotdeauna, coincide cu media aritmetică Astfel, dorind să exprimăm într-o formulă definită esența reală a unui caracter al unei specii date, trebuie, pe baza unui număr suficient de observații individuale, să stabilim cantitatea și tipul variației, așa-numita curbă de variație O astfel de curbă va fi o lege empirică reală pentru un anumit caracter de specie, iar principala sa proprietate prețioasă va fi aplicabilitatea ei la fiecare specimen individual al unei anumite specii, deoarece în curba există loc pentru oricare dintre ele ' Dar, în același timp, aplicând curba empirică de variație la predicția unei proprietăți a unui exemplar încă necunoscut, nu suntem în măsură să ne exprimăm în acest caz destul de clar, ci trebuie să ne limităm la a indica probabilitatea uneia sau o altă poziție a acestuia pe curbă Legea noastră empirică este așa astfel doar pentru specie sau pentru colectiv, dar nu pentru individ - și, prin urmare, poate fi numită lege "colectivă" Științele care au drept obiecte "corpurile naturale", Biblioteca "Runivers" A G U R V I Ch b disponibil deci numai legi colective Acestea sunt legile statisticii Când ne lansăm într-un studiu colectiv al unei proprietăți sau fenomene a unui corp natural, desigur, nu putem prezice în ce direcție se va îndrepta curba variațională așteptată Teoretic, sunt posibile rapoarte numerice infinit variate ale diferitelor cazuri Dar experiența a arătat, și acesta este rezultatul cel mai valoros al statisticii variaționale, din care Quetilet este părintele, că în majoritatea obiectelor biologice, plante și animale, studiul statistic al oricărui caracter sau fenomen meristic duce la o curbă mai mult sau mai puțin tipică , a cărei principală proprietate este unimodalitatea Cu alte cuvinte, dacă lăsăm deoparte caracteristica numerică a proprietății studiate în ordine crescătoare pe abscisă și numărul de cazuri pe ordonată, atunci începutul și sfârșitul curbei vor fi la abscisă, în timp ce vârful curba (și, în plus, de obicei la singular) va ocupa o poziție centrală Deci, extrem în sens meristic, caracterele (de exemplu, mai ales indivizi mari și mai ales mai mici etc) vor apărea cel mai rar, valori care se abat de la limitele extreme ale unei anumite specii - mai des și cel mai adesea (de obicei chiar sub forma unui maxim abrupt' o curbă) valori apropiate de media aritmetică O astfel de distribuție se dovedește a fi tipică pentru cele mai diverse mase de specii (obiecte colective - Kollektivsysteme în expresia lui G Th Fechner), așa cum arată nenumăratele studii începute de Quetelet și efectuate de o serie întreagă de zoologi, botanici, antropologi și statisticienii Curbele la care duce studiul majorității subiectelor colective capătă un interes și o semnificație deosebită prin prisma

faptului că de obicei se apropie mai mult sau mai puțin de așa-zisele "Curba gaussiană" (curbă caz, curbă normală) *) Acesta din urmă a fost dedus, după cum se știe, de Gaus- Compară Quetelet-Antropometrie, G Th Fechner - Collectivmasslehre, de Vries - Mutationstheorie și numeroase studii în domeniul botanic al lui Ludwig, în diverse domenii ale lui Pearson și școala sa, Duncker și o serie de alți autori) Referitor la cazurile care dau curbe care nu coincid cu curba Gauss, cf Cercetările lui Pearson Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE z'om pentru distribuirea aşa-numitelor erori aleatorii, nesistematice, de observare repetată a unei valori constante Coincidența materialului statistic cu curba Gauss, care l-a lovit deja pe Quetelet, a fost folosită în cea mai mare măsură de sociologii și biologii care au studiat legile variației (așa-numita biometrie) Pornind de la faptul că curba Gauss se obţine în cazul în care, cu observarea repetată a unei mărimi sau fenomen, care este constant în sine, rezultatul fiecărei observaţii, i e amploarea fiecărui caz particular este influențată de erori numeroase, variate și nesistematice, sociologii și biologii sunt înclinați în cele mai multe cazuri spre următoarea interpretare a rezultatelor lor: fenomenul colectiv se bazează pe un factor (sau lege) care este esențial constant , mărimea sa este exprimată de vârful curbei Dar de vreme ce aplicarea legii în fiecare caz concret este supusă influenței mediului extern, care include un număr nenumărat de momente variate, aleatorii, nesistematice, atunci totalitatea variațiilor, adică abateri de la normă și capătă o distribuție apropiată de curba Gauss Semnificația teoretică a acestor reprezentări și concluzii prin extrem de mare din diverse puncte de vedere, dar pentru scopul nostru, ceea ce prezintă un interes deosebit este încercarea de a combina natura și esența legilor pe care suntem capabili să le deducem pentru "fenomenele" lumii anorganice, cuprinse în această interpretare a variaţiilor conceptului de specie, cu legile * care sunt valabile pentru "corpurile naturale" Observarea directă a unui număr mare dintre acestea din urmă, ceea ce ne duce la concluzia că toate legile pe care le putem deduce pentru ele sunt doar de exactitate aproximativă, ne lasă cu un sentiment de profundă nemulțumire, mai ales în comparație cu puritatea și infailibilitatea legilor finale ale "fenomenelor", și Prin urmare, este important și de dorit din punct de vedere metodologic să se evidențieze o lege pentru grupuri de "corpuri naturale", care este absolută în sine, dar care interacționează cu o serie întreagă de străini și nesemnificativi cauzele în fiecare caz concret de implementare a acestuia Dar nu există nicio îndoială că această viziune este complet dogmatică - ideea că toți indivizii colectivului Biblioteca "Runivers" A G U R V I Ch b o esență comună și identică (și cantitativ) este inerentă, adică o lege care are forță absolută este un postulat care nu poate pretinde necesitate logică Interpretarea obișnuită a curbei variaționale în statistică trebuie dovedită în fiecare caz individual și, în plus, pentru un studiu vast, dar încă complet neatins de statistică a clasei de procese colective, postulul obișnuit este chiar puțin probabil Obiectele colective, care sunt încă obiecte ale statisticii sociale și biologice, nu au în cele mai multe cazuri o legătură materială, cu adevărat tangibilă, unele cu altele în spațiu sau timp Dacă noi, după investigarea unei proprietăți asupra unui număr mare de indivizi din aceeași specie, împrăștiați departe unul de celălalt și neconectați în timp, găsim pentru ea o expresie colectivă sub forma unei curbe tipice, atunci ce înseamnă aceasta de fapt? Dacă afirmăm că clivajul oului de broaște în toate țările și în ani diferiți

se desfășoară într-un model atât de asemănător încât variațiile cazurilor individuale la observarea superficială pot chiar să scape atenției noastre, atunci ajungem la concluzia că există o "regulă" pentru aceasta proces, care s-ar putea chiar transforma într-o "lege" imuabilă, dacă nu ar fi diferitele efecte ale mediului extern în cazuri concrete, ducând la variații Dar cum să ne imaginăm și cum să justificăm generalitatea legii pentru toate nenumăratele broaște împrăștiate pe tot globul? Cu greu este posibil să reduceți totul la o origine comună și, în orice caz, ideea unui individ, strămoșul tuturor broaștelor, este complet inacceptabilă Acea prezența speciilor, inclusiv a miriadelor de indivizi împrăștiați în spațiu și timp, este un fapt pe care trebuie, desigur, să-l suportăm, dar pe care suntem încă foarte departe de a-l înțelege Dacă lăsăm statisticile biologice și ne întoarcem la obiecte sociale, atunci aici ne va fi și mai clar că unitatea oricărui complex într-un obiect colectiv poate fi verificată doar empiric și Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE posteriori, și aproape că nu există cazuri de fenomene de masă ale societății umane în care subordonarea cazurilor individuale este evidentă a priori, înainte de investigare, iar aceasta din urmă doar elucidează natura, adică curba acestei subordonări Limitele instituirii legilor colective nu coincid în niciun fel cu limitele înțelegerii lor, iar cea mai convingătoare ilustrare a acestui lucru este entuziasmul senzațional pentru legile colective la un moment dat din partea lui Quetelet însuși, care a vorbit despre "bugetul închisorile şi eşafodul", etc Dar legi colective de un ordin complet diferit sunt de imaginat și acum ne vom întoarce să le considerăm ca subiectul principal al cercetării noastre La prima categorie de astfel de legi, putem socoti rezultatele acțiunii, atât naturale, cât și artificiale, adică experimental, într-un complex de obiecte pe care le putem considera în general omogene Necunoscutul necunoscut în acest caz nu va fi natura sau esența legii acțiunii, care se presupune a fi cunoscută sau chiar în mâinile experimentatorului, ci rezultatul aplicării acesteia la complexul ales pentru răspuns sau observat Să presupunem, de exemplu, că η indivizi din aceeași specie, despre care avem motive să presupunem că sunt omogene, sunt supuși influenței comune a unui factor, de exemplu, o anumită temperatură Rezultatul impactului este posibil în două moduri: fie exact același pentru toți indivizii, fie nu la fel Primul caz, desigur, nu reprezintă o problemă suplimentară, în al doilea caz, studiul diferenței rezultatelor individuale ne poate conduce la o anumită regularitate, care în acest caz va fi numită legea "colectivă" a efectului a unui factor dat asupra complexului studiat Contrar legilor colective ale statisticii sociale și biometrice, în cazurile din ultima categorie avem de-a face nu cu o abstracție, ci cu un factor real și destul de cunoscut, iar centrul de greutate al studiului nostru este transferat la relația obiectelor individuale la un "factor colectiv" comun dat Biblioteca "Runivers" A g yp în și h b Părerile asupra acestei relații pot fi extrem de diferite, iar studiul lor este de mare interes Pe baza concepției pe care am analizat-o deja mai sus și fundamentată prin rezultatele cercetărilor asupra fenomenelor lumii anorganice, avem de obicei o atitudine părtinitoare față de dependența dintre procesele precedente și cele ulterioare, care se realizează nu în totalitate, ci numai într-un anumit procent din cazurile observate Dacă am observat în mod repetat, dar nu întotdeauna, că A urmează lui B, sau că A se modifică odată cu modificările lui B, atunci suntem înclinați să desemnăm dependența observată ca o "regula" spre deosebire de o "lege" care nu tolerează

excepții ' Diferența fundamentală dintre "regula" și "lege" este justificată de convingerea înrădăcinată că orice trăsătură observată la un număr nenumărat de indivizi separați din aceeași specie este rezultatul unui lanț cauzal complet tipic și identic pentru toți și că, prin urmare, rezultatul "ar trebui să fie" sau "ar putea "să fie în toate cazurile complet identic, dacă implementarea acestui principiu, comun tuturor cazurilor, nu a fost interferată de momente "extrane", secundare Dar această credință este în sine o chestiune de credință, deoarece, în general, nu este deloc dovedibilă Dacă, într-o serie mare de observații, întâlnim un tip cunoscut, definit în marea majoritate a cazurilor, atunci este, desigur, destul de rezonabil să reducem puținele excepții la perturbări "accidentale, neimportante" fără semnificație Dar în acele cazuri în care diferitele variații ale tipului nu au o preponderență deosebită unele față de altele, devine cu totul imposibil să se acorde uneia dintre ele valoarea prioritară a "principiului de bază" față de altele În astfel de cazuri, experiența trebuie să fie decisivă Aplicarea experienței la fenomenul studiat se reduce la modificări sau la eliminarea pe rând a factorilor individuali de care depinde procesul dat; odată cu eliminarea factorilor "laterali", uniformitatea rezultatelor observate ar trebui să crească și chiar să atingă absolutul; al doilea pe mine- CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE Singura modalitate de a izola factorul "principal" este modificarea diverșilor factori: numai dacă modificările rezultatului se dovedesc a fi o funcție a modificării unuia dintre factori, acesta din urmă poate fi evidențiat ca fiind principalul dintr-un număr a momentelor cauzale laterale Dar făcând acest lucru, putem întâlni următorul caz, deosebit de important, care necesită o analiză imediată Să presupunem că fenomenul A, observat într-un număr nelimitat de cazuri, are caracterul An în p°/o în xx cazuri, caracterele Ap, At și în anumite alte timpuri Să ne imaginăm acum că unul dintre factorii care determină A, factorul P, este o mărime variabilă, adică să reproducem, cu alte cuvinte, condițiile obișnuite ale experienței și să presupunem că, cu fiecare modificare a lui P, caracterul lui Ap se schimbă în mod corespunzător, dar întotdeauna numai în anumite n ° / din toate cazurile Găsim, de exemplu, că lungimea oricărui organ dintr-o anumită specie este exprimată pentru un colectiv printr-o curbă definită Să ne imaginăm acum că supunem întregul complex unei influențe, care este de natură variabilă, de exemplu, la diferite temperaturi și să presupunem că la o temperatură m° lungimea m, i e locul w pe axa x se realizează în η cazuri (adică are o ordonată n) Acum, odată cu creșterea schimbărilor de temperatură (t-¡-i)°, (t-¡-)°, (t-[-) , curba se deplasează de-a lungul axei absciselor paralel cu ea însăși, adică fie valoarea ordonatelor η corespunde pe rând cu abscisa locului mj-i, m-^ , m-|- etc Dacă printr-un număr suficient de modificări ale experienței se poate dovedi, sau cel puțin se poate face foarte probabil, că modificările coordonatelor oricărui punct al curbei sunt (f) modificări ale t°, atunci nu putem privi dependența dintre unul și celălalt altfel decât ca cauzal, și că noi înșine stabilim o lege reală, care merită denumirea de "colectiv", din moment ce deținerea unei funcții care leagă t° cu) Diferiții indicatori p, n, t, care ar trebui să indice natura diferită a cazurilor A, pot fi gândiți ca parametri cantitativi sau calitativi ai fenomenului asumat de variabile A G U R V I Ch b coordonatele oricărui punct de pe curbă, nu ne oferă nicio indicație asupra mărimii așteptate a fiecărui caz particular, ci doar a întregului complex Independența fiecărui caz individual față de

lege, care este astfel pentru întregul colectiv, va fi, desigur, doar aparentă, dar în orice caz această dependență este particulară și necesită o denumire specială În cele ce urmează, vom numi dependența oricărui proces sau fenomen de un factor variabil, care este cunoscut nu în cazuri specifice, ci doar în întregul colectiv drept renormalizarea lui Includerea conceptului de "normalizare" în schema obișnuită a unei relații cauzale prezintă unele dificultăți la prima vedere și, prin urmare, trebuie luată în considerare mai detaliat Fiecare dintre cazurile individuale care fac parte din colectivul analizat este, desigur, complet determinat de totalitatea factorilor săi cauzali inerenți, și întrucât cazurile a, b, c , care fac parte din colectiv, sunt presupusă a nu fi identice, ci doar asemănătoare între ele (potrivit sub conceptul de specie), atunci fiecare astfel de set de factori, corespunzător fiecărui individ, va diferi cel puțin în anumite privințe de alte seturi Dar dacă toate aceste seturi de factori cauzali (cu alte cuvinte, toți indivizii complexului) sunt supuși acțiunii simultane a factorului A, pe care îl numim "colectiv" , rezultatele vor fi diferite în fiecare caz concret, dar tipic pentru întregul colectiv Această tipicitate va fi însă doar un concept limitativ, iar fiecare colectiv concret îl va aborda mai mult sau mai puțin, iar gradul de aproximare va depinde de numărul de indivizi din colectiv și, în general, va începe să se manifeste numai sub condiţia de a funcţiona cu un număr suficient de mare Legile noastre "colective" sunt, cu alte cuvinte, așa-numitele legile numerelor mari, al căror studiu este studiul teoriei probabilităților Fără a intra în considerarea principalelor prevederi ale ultimei științe, vom aminti doar pe scurt conținutul Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE de teoreme ale lui Bernoulli și Poisson, care stau la baza așa-numitelor legi ale numerelor mari Ne putem crea sau ne imaginăm anumite condiții constante în care vor decurge numeroase fenomene omogene, în care, în afară de aceste condiții menționate, restul factorilor care determină cutare sau cutare rezultat în fiecare caz dat ne rămân necunoscuți Deci, de exemplu, putem pune un anumit număr de bile albe și negre în urnă în proporție m : n și le amestecăm cât mai uniform ' Numărul de bile de tip va fi constant și complet cunoscut nouă în condiții, distribuția lor (în raport cu fiecare bilă) este necunoscută și sub condiția amestecării bilelor după fiecare extragere a câte o minge din urnă și a unui factor variabil Scotând din nou o minge din urnă (fără a folosi ochii) și scoțând mingea scoasă de fiecare dată înapoi, efectuăm un act ale cărui condiții, cu excepția proporției m: η, ne sunt necunoscute, iar rezultat al căruia îl numim deci aleatoriu Condițiile constante ale experimentelor (în acest caz, raportul m : η) le putem numi șansele fiecărui caz Teoremele lui Bernoulli și Poisson menționate mai sus ne învață că i) aparițiilor repetate cu șanse egale, cea mai probabilă dintre toate combinațiile posibile este aceea în care raportul dintre fenomenele de un ordin și celălalt este proporțional cu șansele lor, adică: în exemplul nostru, când trageți bile P ori, cel mai probabil va fi numărul de bile albe și negre Po și P - Po, care • Po m raportul -νς-vr = R-Rho η) Probabilitatea combinației celei mai probabile crește odată cu numărul de experimente, iar cu un număr suficient de mare al acestora, poate, dacă se dorește, să fie aproape de unitate De aici rezultă, dacă avem certitudinea că toate actele individuale sunt la fel de probabile a priori, putem trage concluzii din configurația rezultatului colectiv în raport cu condițiile colective constante, adică în ceea ce privește șansele pentru un complex dat, unitățile individuale ale cărora le

numim aleatoare Biblioteca "Runivers" A G U R V I Ch b Transferând învăţăturile teoriei probabilităţii conturate pe scurt la problemele noastre, putem spune că normalizarea fenomenelor constă în stabilirea unor şanse pentru întregul colectiv Aplicând conceptul de șansă la rezultatele acțiunii unui factor variabil P asupra colectivului, trebuie, bineînțeles, să clarificăm pentru noi înșine esența elementului "șansă", care este indisolubil legată de conceptul de "șansă" și este atât de evident în exemplul pe care l-am ales cu bilele în urnă Conceptul de întâmplare, desigur, nu trebuie pus în contrast cu categoria de cauzalitate Nu o dată (de Schopenhauer, mai târziu de Windelband) s-a clarificat că conceptul de "accident" capătă pentru noi un sens concret doar ca concept relativ; un fenomen nu poate fi aleatoriu în sine, ci doar întâmplător în raport cu un alt fenomen: "aleatoriu" și "independent" sunt astfel într-o anumită măsură sinonime Dar conținutul ambelor concepte, parțial investit inconștient în ele, nu se acoperă complet unul pe celălalt Folosind conceptul de "independență" îl folosim și pentru a desemna absența unei legături între două fapte unice A și B Vorbim de "accident" prin rezumarea rezultatului observațiilor repetate asupra obiectelor similare și implicând absența unei legături între ele şi între vreun factor care ar fi a priori de imaginat sau de conceput ca o cauză comună tuturor fenomenelor observabile ' Astfel, numind întâmplător orice fenomen de masă, ne referim fie la absența legăturii lui cu un anumit factor asupra căruia ne-a îndreptat așteptarea, fie chiar în general, presupunem că printre complexele de cauze care determină fiecare dintre fenomene nu există factor comun tuturor O privire asupra unui fenomen de masă ca fiind "accidental" poate însemna atât prima, cea mai imperfectă etapă a cunoașterii noastre cu legile sale, cât și judecata noastră de fapt definitivă despre acestea din urmă Într-adevăr, studiul complexelor individuale de cauzalitate ale fiecărui membru individual al colectivului nu poate fi inclus în cadrul considerației științifice, întrucât nu ne poate conduce la Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE concluzie generală, numită legea empirică Așadar, în acele cazuri în care, în analiza complexelor cauzale individuale, s-ar putea dezvălui eterogenitatea lor completă, judecata aleatoriei fenomenului, ca colectiv, ar fi definitivă pentru noi Dar astfel de colectivități pot deveni aproape niciodată obiecte de cercetare științifică Prin urmare, va fi de importanță practică doar să se constate independența unui fenomen colectiv față de unul sau mai mulți factori, față de care dependența a fost posibilă a priori Dacă constatăm că, în timp ce majoritatea proprietăților m, n ale complexului luat în considerare prezintă dependență de factorii colectivi A, B , proprietatea p este independentă de aceștia, atunci o considerăm "accidentală" în relație întregii entităţi echipa luată în considerare Dar aducand investigatia doar in aceasta etapa am fi rezolvat problema ha- caracterul fenomenului p numai pe partea negativă, constatând absența unei legături între ele și între alte fenomene principale w, p Studiul capătă, însă, un cu totul alt caracter de constatare pozitivă, dacă găsim factorul P, de care depinde fenomenul colectiv p, dar care are doar caracter de "normalizare" Raportul dintre fenomenele p și factorul P, caracterizat ca o "normalizare" a primului și ultimului, nu înlătură caracterul aleatoriei fenomenului în fiecare caz particular, ci aleatorii, care se bazează pe același şanse pentru toţi indivizii colectivului Asemănarea întâmplării este atunci singurul factor comun tuturor elementelor colectivului; în toate celelalte privințe, fiecare caz individual va fi

rezultatul unui lanț individual de cauze, care de obicei depășește sfera cercetării științifice Relația de dependență dintre factorul P și elementele p ale colectivului, care este opusă "normalizării", o vom numi "determinarea" elementului p Conceptul de determinare este străin de asta elementul definitoriu al hazardului și se apropie de schema obișnuită a categoriei cauzalității Dar o caracterizare negativă a conceptului de "determinare" prin contrastul acestuia cu "normalizare" nu este, desigur, suficientă Biblioteca "Runivers" A G U R V I Ch b pentru a aborda o înțelegere mai clară a acesteia; ni se pare necesar să cunoaștem, idei mai concrete despre esența întâmplării Dintre toate definițiile "întâmplării" care există în știință, a căror luare în considerare ne-ar duce prea departe, cea mai potrivită și potrivită pentru scopurile specifice de cercetare ni se pare formularea lui Cournot: "L'idée du hasard est celle du concours des causes indépendantes pour la producția unui eveniment determinat" La întâmplare numim așa un fenomen în al cărui complex cauzal există cel puțin două cauze (sau grupuri de cauze) independente una de cealaltă Această formulare nu poate pretinde, desigur, că este corectă în sens transcendental, deoarece independența completă a oricăror două fenomene este atât de nedemonstrată, cât și de inadmisibilă Dar acest lucru nu lipsește această definiție de toată semnificația ei enormă pentru probleme științifice concrete, deoarece afirmăm independența celor două fenomene pentru experiența nudă aproape la fiecare pas Independența cauzelor postulată aici trebuie înțeleasă ca independența modificărilor factorilor cunoscuți care implică fenomenul pe care îl studiem Numim astfel un fenomen aleator dacă este rezultatul unei stări p a unui factor variabil A și a unei stări q a unui factor variabil B, în care A nu este f (B) (și invers) În ceea ce privește legea variabilității factorilor variabili A și B, nu trebuie să facem nicio restricție sau rezerve Ne putem imagina că modificările în A și B sunt exprimate printr-o funcție simplă, de exemplu, ele constau într-un caz în mișcarea uniformă de translație sau circulară a factorilor A și B Dacă punem acum o condiție ca fenomenul care servește ca obiect de studiu, apare numai atunci când A se află în punctul p al drumului său și B este în punctul q al drumului său în același timp, apoi, presupunând independența ambelor mișcări, coincidența necesară a fazelor de p și q vor fi caracterizați ca "aleatoriu" Din definiția unui fenomen "aleatoriu" pe care am adoptat-o, adică normalizarea, este ușor să deducem o caracteristică pozitivă Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ȘI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE, pentru conceptul de "determinare" "Determinare" vom numi acest tip de conexiune cauzală, în care fenomenul P este o verigă într-un singur lanț de cauze sau unde cauzele separate sunt în orice caz legate între ele printr-un fel de dependență funcțională Formularea pe care am adoptat-o face posibilă clarificarea cazurilor de trecere a normalizării în determinare și invers, care, așa cum vom vedea mai târziu, apar adesea în domeniul biologiei · Dacă presupunem că unul dintre factorii A sau B își pierde variabilitatea, i e devine constantă, apoi normalizarea fenomenului trece în "determinarea" lui Să ne imaginăm că fenomenul observat este rezultatul unei întâlniri a două elemente A și B, care sunt în mișcare regulată și periodică, dar independente în ambele elemente Întâlnirea ambelor elemente va fi atunci "accidentală" Dar dacă unul dintre elemente, de exemplu V , opriți-i mișcările, adică dintr-o variabilă se transformă într-un factor constant, atunci ne gândim la unul dintre cele două rezultate: dacă B este pe calea lui A, atunci întâlnirea lor este inevitabilă, iar ora întâlnirii este predeterminată în întregime

în funcție de natura mișcării lui A Dacă B sa oprit în afară de orbita lui A, apoi întâlnirea a devenit complet imposibilă Putem uni ambele posibilități sub , conceptul de determinare, iar primul caz îl vom numi "pozitiv", al doilea - determinare "negativă" Deși "normalizarea" și "determinarea" sunt concepte care se exclud reciproc, dar negarea unuia dintre ele nu înseamnă afirmarea contrariului Dacă observăm că rezultatul colectiv nu arată nicio dependență de factorul P, potrivit pentru conceptul de normalizare, și dacă determinarea este exclusă, atunci relația poate lua două forme, în funcție dacă avem de-a face cu concepte disjunctive de forma "fie A sau nu A" sau cu un număr nelimitat de posibilități Dacă, în prezența factorului colectiv P, procesele p, care fac parte din colectiv, se întâmplă la fel de des sau nu se întâmplă, atunci suntem, strict vorbind, lăsați în întuneric dacă avem în față un caz de independență între primul și al doilea, sau stabilirea din partea lui P pentru colectivul de șanse egale pro și contra Dacă elementele colectivului sunt distribuite aproximativ uniform într-un număr infinit de posibilități diferite (dacă, de exemplu, vorbim de direcții diferite în spațiu) fără predominarea vreuneia dintre ele, atunci să aducem o astfel de distribuție sub conceptul de "normalizare" ar însemna să o reducă ad absurdum Ne propunem să numim o asemenea atitudine a colectivului față de factorul testat o stare de "indiferență" (Indifferenz) Conceptele de "normalizare" și "determinare" pot pretinde o semnificație reală pentru analiza științifică doar dacă, pe lângă definirea precisă în sens logic, permit și o caracterizare practică obiectivă, adică dacă se poate livra, t un diagnostic de încredere dacă avem un caz de normalizare sau de determinare într-o relație dată a elementelor unui colectiv la un anumit factor O astfel de caracterizare a colectivului pare într-adevăr în multe cazuri posibilă, prin aplicarea metodelor teoriei probabilităților la studiu Baza, comună tuturor diferitelor linii de lucru din acest domeniu, este compararea curbei care exprimă rezultatul unui fenomen colectiv cu una dintre curbele întâmplării, în special cu curba Gauss Acesta din urmă exprimă distribuția probabilităților de abateri de la magnitudinea cea mai probabilă a elementelor individuale ale unui fenomen de masă, care apar la șanse egale și în funcție de "aleatorie", adică, efecte diverse, variabile, fără legătură Pentru o astfel de distribuție, Gauss a dat o obiecție analitică, datorită căreia este posibil, folosind tabelele disponibile, să se calculeze cu probabilitatea dorită în câte cazuri abaterile de la valoarea cea mai probabilă nu vor depăși nicio limită aleasă Deoarece, prin creșterea numărului de observații, noi, conform teoremelor Bernoulli și Poisson prezentate mai sus, creștem probabilitatea ca rezultatul să fie proporțional cu   de șanse, adică probabilitate a priori, atunci, observând un fenomen de masă de natură cu adevărat aleatorie, avem dreptul să ne așteptăm ca distribuția abaterilor cazurilor individuale de la cea mai probabilă va corespunde, în termeni generali, așteptării teoretice, adică Formula Gauss Numeroase verificări efectuate asupra diverselor obiecte au confirmat pe deplin așteptările teoretice, și astfel putem spune că avem, cel puțin pentru clasele cunoscute de fenomene, un criteriu pentru "accidentul" lor*) Dacă, la compararea elementelor individuale ale unui fenomen de masă, numărul de mici abateri de la valoarea cea mai probabilă depășește așteptările teoretice, în timp ce abaterile mari sunt relativ rare, atunci caracterul general al fenomenului colectiv va avea un grad mai

mare de "stabilitate" decât s-ar putea aştepta de la un fenomen pur întâmplător Pentru ambele cazuri de distribuție a elementelor individuale ale fenomenelor de masă pe care le-am analizat, Lexis a propus o denumire foarte potrivită de "dispersie normală" (Dispersie normală) pentru fenomenul din prima categorie, adică pentru procesele de masă de natură aleatorie și "dispersie sub normal" (dispersie nenormală) pentru procesele din a doua categorie O dispersie sub normă va corespunde, după cum vom vedea mai jos, conceptului nostru de "determinare" Fenomenul de dispersie normală și sub normală poate fi ușor de înțeles prin exemplul unei urne care conține bile albe și negre Imaginați-vă mai întâi o urnă cu același număr de bile albe și negre, amestecate uniform Scotând o minge la întâmplare, notându-i culoarea și reașezând-o, facem η serii de astfel de experimente, io desene în fiecare serie Cel mai probabil, adică șansele corespunzătoare (raportul dintre numărul de bile din urnă) rezultatul fiecărei serii va fi un număr egal de extracții alb-negru, sau raportul ~ = , De fapt, rezultatele seriei η vor fi localizate aproximativ după cum urmează O Alte curbe investigate de Reageop, putem pleca fără considerare * Biblioteca "Runivers" a d y p c și h ъ mod: cel mai adesea vor exista serii cu un rezultat de , , ceva mai rar cu rezultate de , și , , chiar mai rar cu rezultate de , și , etc Folosind aceste date empirice pentru a calcula curba corespunzătoare, ne lăsăm să facem sigur că este suficient de în acord cu curba Gauss Să repetăm acum experimentul în următoarele condiții: să plasăm trei urne: prima cu un număr egal de bile albe și negre, a doua cu predominanță de negre, a treia cu predominanță de bile albe și dăm următoarele prescripții Daca extragerea din prima urna da o bila neagra, a doua extragere trebuie sa provina din a treia urna (care este dominata de bile albe), in caz contrar, din a -a urna (cu predominanta bile negre) În acest fel, compensăm într-o oarecare măsură de fiecare dată avantajul care ar putea fi pe o parte sau pe cealaltă, întrucât, după ce trage o minge neagră, recurgând la o urnă în care predomină bilele albe, creștem șansele ca culorile dintre bile se vor alterna de fiecare dată, adică obținem în mod artificial rezultate mai precise decât ne-ar putea oferi șansa O astfel de serie va da, desigur, o dispersie sub normă Caracteristic acestui modus operandi este că influențăm direct fiecare instanță individuală a unui fenomen de masă, modificând șansele acestuia în conformitate cu un plan definit care se aplică întregului colectiv Cu alte cuvinte, determinăm, cel puțin într-o anumită măsură, cazuri individuale, în timp ce în primul nostru exemplu am normalizat doar întregul complex, stabilind șanse definite, egale, pentru toate cazurile individuale Diferența dintre unul și celălalt caz va deveni poate și mai clară dacă avem în vedere că primul rezultat, adică, dispersie normală, putem obține și cu o extragere unică a unei mingi din urne ιρ-ti (cu un număr egal de bile albe și negre) O dispersie sub normă implică o succesiune de extrageri separate de bile în timp, adică dependenţa rezultatului ulterior de cel precedent După ce au caracterizat conceptele de "normalizare" și "determinare" în Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE din punct de vedere logic și matematic, vom analiza prin mai multe exemple semnificația pe care, în opinia noastră, aceste concepte o au și o mai pot avea în viitor pentru analiza fenomenelor biologice Am aflat deja că conceptul de "accident" și, în consecință, "corecție", este de natură pur relativă, adică că nu putem vorbi decât despre relația corespunzătoare a complexului investigat cu un factor dat Interesul și semnificația punerii întrebării, deci sunt indisolubil legate de natura

factorului pe care ne-am stabilit Până acum, doar complexele de specii, constând din indivizi neconectați efectiv între ei, au fost considerate obiecte colective în biologie Pentru noi, un anumit organism sau chiar organele sale individuale vor fi un obiect colectiv, în timp ce elementele colectivului vor fi celulele sale Deocamdată, ne vom limita la studiul acelor procese sau stări ale unui organism complex în care caracterul său este ca un complex de elemente mai mult sau mai puțin echivalente, adică celule, stă dincolo de orice îndoială, adică unde nu există țesuturi și organe complexe, în care formațiunile intercelulare sau combinațiile complexe de celule de altă natură au o importanță capitală În anumite stadii incipiente de dezvoltare, toate organismele j sunt complexe formate exclusiv din mase celulare mai mult sau mai puțin omogene și, în multe cazuri, putem alege astfel de zone sau izolate | rudimente ale organelor, care nu ne lasă îndoieli cu privire la omogenitatea elementelor lor constitutive, care, după cum se poate deduce din considerația anterioară, este o condiție prealabilă necesară pentru conceptul de "obiect colectiv" După ce am ales un astfel de obiect, de exemplu, rudimentul unui organ, vom încerca, cu ajutorul conceptelor noastre, să abordăm una dintre cele mai importante probleme ale biologiei - întrebarea cât de mult este determinat întregul cu toate proprietățile sale prin proprietățile părților sale și, invers, care este dependența părților de acel "întreg" din care sunt elemente Biblioteca "Runivers" a d y d c și h z Sub "întreg", adică prin factorul colectiv, dependenta de care vom studia, vom intelege scopul imediat pentru care este destinat complexul studiat, i e configurația tipică la care, așa cum trebuie să știm dinainte, va duce faza de dezvoltare luată în considerare Să luăm mai întâi în considerare cel mai simplu caz, de exemplu, creșterea unui corp cilindric obișnuit, cum ar fi multe rădăcini tinere germinate Putem alege pentru investigație faza de creștere, care se exprimă exclusiv în alungirea rădăcinii, iar acest lucru ne simplifică sarcina, reducându-l la formularea următoarei întrebări: alungirea rădăcinii are loc prin divizarea a multor mii de celule care alcătuiesc compoziția sa și este astfel rezultatul "colectiv" al capacității temperaturii inerente celulelor rădăcinii, în prezența anumitor condiții ale mediului extern (umiditate etc), de a se înmulți și de a crește în volum Dacă desemnăm faza inițială a cercetării noastre ca A, faza finală ca B, atunci putem spune: rădăcina are capacitatea ereditară din faza A de a efectua faza B prin împărțirea elementelor sale Deoarece fiecare diviziune este în acest caz, adică o particulă de progres în construirea formei, atunci ne putem întreba care este modul de manifestare, adică mecanismul factorului ereditar (colectiv) care aduce rădăcina din faza A în faza B, fie că determină procese elementare (adică, acte de diviziune a celulelor individuale) sau le normalizează, fie dacă există o relație pe care am desemnat-o mai sus ca nepăsare a statului? Studiul se referă, de ex distribuția celulelor în diviziune între celulele care nu se divizează în orice moment al studiului, ales în mod arbitrar Dacă împărțim o astfel de rădăcină în două jumătăți longitudinale, atunci, ținând cont de simetria lor completă, avem dreptul să ne așteptăm la un număr aproximativ egal de celule divizate în jumătatea dreaptă și stângă Observația confirmă ipoteza: astfel, găsim în rădăcinile tinere ale bulbului aproximativ de celule care se divid simultan, la dreapta și la stânga Dar coincidența rezultată din cooperarea unui număr mare poate Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE poate fi rezultatul unuia din două procese, fie normalizarea diviziunilor, fie determinarea lor, la fel ca un rezultat asemănător

într-o urna cu bile albe și negre, noi, cu un număr suficient de mare de experimente, am fi obținut cu egal sanse (bile albe-negre) si extragerea la intamplare si cu o "mancheta" sistematica a rezultatelor cu dorinta de a le egaliza Criteriul pentru acest sau acel proces este, după cum ne amintim, descompunerea rezultatului colectiv în grupuri mici și studiul gradului de dispersie a acestora Un studiu corespunzător a fost făcut de noi asupra rădăcinilor bulbului (Archiv fur Entwickelungsmechanik Bd XXX) * Împărțind rădăcina într-un număr de secțiuni transversale mici, am numărat numărul de celule divizoare din secțiunile din dreapta și din stânga corespunzătoare, în care teoretic aceste numere ar fi trebuit să coincidă Calculând pe baza abaterilor de la egalitate observate elementele curbei teoretice corespunzătoare condițiilor date, am constatat coincidența completă a acesteia cu numerele găsite Cu alte cuvinte, celulele divizoare au fost distribuite între cele nedivizoare, ca și cum distribuția lor ar depinde în întregime de întâmplare, cu cotele constante și egale pentru zonele simetrice Acest lucru poate fi considerat dovedit că legătura dintre factorul ereditar inerent rădăcinii și procesul de diviziune a celulelor individuale se exprimă numai în normalizarea acestui din urmă proces, dar nu și în determinarea acestuia Studii similare ale procesului de diviziune celulară au fost efectuate pe alte obiecte (corneea și lentilele embrionilor de pui) și au condus la aceleași rezultate Dimpotrivă, distribuția celulelor divizate în stadiile incipiente de dezvoltare (așa-numitele gastrule) ale aricilor de mare s-a dovedit a fi o dispersie tipică sub normă și, astfel, în acest obiect trebuie să recunoaștem determinarea procesul de divizare Convinși de exemplele prezenței normalizării și determinării din latură pur formală, vom trece la studiul semnificației faptelor stabilite de noi pentru înțelegerea proceselor biologice corespunzătoare Biblioteca "Runivers" a g yp în și h ъ Problema centrală a biologiei o reprezintă, fără îndoială, manifestările eredității, care includ, de fapt, aproape întregul set de întrebări care pot fi ridicate prin cercetare Întrebarea sub ce formă este inclusă în acea formație relativ simplă pe care o numim ou, germen sau rudiment, o bază suficientă pentru una mai complexă, adică organism crescut, moștenit de știința modernă din secolele trecute, în care, într-o formă naivă pentru noi, a existat o luptă între preformiști și epigenetică Dar dacă facem abstracție de la progresele gigantice făcute de știința biologiei în termeni faptici, atunci poate fi necesar să admitem că formularea logică a problemei și punctul de plecare al majorității cercetătorilor moderni au devenit cu greu mai clare decât poziția inițială a intrebarea Aproape toate studiile moderne despre ereditate au ca scop găsirea în interiorul unui ovul fertilizat, de exemplu punct de plecare al dezvoltării, substrat, i e purtătorul eredității, cu principalele îndoieli și dispute concentrându-se în jurul controversatei întrebări a cât de mult este localizată "substanța ereditară" în nucleul oului (sau al celulei semințe) sau și în protoplasma acestuia Cea mai recentă și în multe privințe atât de fructuoasă cercetare a așa-zisului Legile lui Mendel au introdus în ideile noastre despre ereditate doar un nou postulat al unui grad semnificativ de independență în transferul proprietăților individuale prin moștenire În relația sa cu procesul de ereditate, i e la mecanismul implementării sale, aceste idei pur anatomice sunt, de fapt, la fel de unilaterale ca anatomia creierului fără fiziologia lui și fără date de natură psihologică, pentru înțelegerea fenomenelor mentale Deși cu greu putem găsi o teorie "corpusculară" complet modernă, detaliată a eredității, dar din perspectiva general acceptată

a "substanței ereditare", se sugerează un anumit substrat al eredității în interiorul celulei concluzionăm că atunci când oul este zdrobit, "substanța ereditară" conținută în el este, de asemenea, fragmentată și Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE că, în cele din urmă, fiecare celulă a unui organism în curs de dezvoltare este purtătoarea unei particule din prima și are o participare minimă, dar strict definită, la implementarea procesului de ereditate * Singura concluzie logică din ideile moderne despre "substanța ereditară" este determinismul strict al proceselor de dezvoltare și va fi la fel de obligatorie atât din punct de vedere strict preformist, cât și din punct de vedere epigenetic Determinismul nu poate fi zdruncinat de noile date privind proprietățile reglative ale organismului, care au fost prezentate în special prin eforturile lui Driesch Dar complet incompatibile cu opiniile predominante asupra mecanismului eredității sunt, în opinia noastră, conceptul dezvoltat mai sus despre normalizarea proceselor de construire a formei și dovezile pe care le-am oferit pentru existența sa Există o întreagă prăpastie între normalizarea și determinarea proceselor formative Ne putem imagina o determinare preformistă și o determinare entelehială În primul caz, semnificația prospectivă a fiecărei celule este predeterminată de proprietățile sale ereditare și de determinarea tuturor "acțiunilor" celulei, adică participarea sa la ontogeneză, într-un fel sau altul, constă în sine Această idee duce la o încercare de a o gândi până la capăt, adică imaginați-vă mecanismul unui proces ontogenetic la care iau parte multe mii de celule, fiecare într-un sens diferit și într-un grad diferit, la o complexitate care depășește cu totul imaginația noastră Dar, pe lângă aceasta, determinismul strict preformațional este plin de contradicții, deoarece în marea majoritate a cazurilor ! soarta prospectivă a celulei în timpul ontogeniei este de natură pur relativă, adică atunci când se consideră o celulă, luate separat, fără legătură cu generalul, sunt de neconceput și absurde Determinismul entelehial este străin de aceste contradicții, deci Despre conceptul de "entelehie" al lui Driesch, comparați excelentul articol al lui Karpov, "Vopr , fil " Prinț V""' Biblioteca "Runivers" A G U R V I Ch b cum determinarea nu este determinată, ca în primul caz, de un număr nenumărat de elemente individuale în care s-a dezintegrat factorul de ereditate, a căror integritate a fost spartă pe măsură ce oul a fost zdrobit Dimpotrivă, însuși conceptul de entelehie conține deja ideea integrității, inseparabilității și specificității individuale a factorului care determină soarta elementelor proceselor formative Dar complexitatea infinită, nemărginită a relației factorului determinant cu nenumărate numere de celule care acționează diferit și în același timp omogene este, desigur, inevitabilă și pentru determinismul entelehial Raportul factorului entelehial la elemente în cazul normalizării acestuia din urmă este de un fel semnificativ diferit Elementele (celulele) din această categorie (de exemplu, orice germen) sunt purtători de proprietăți ereditare cunoscute legate de destinele lor personale, adică imaginabil și în afara contactului cu alte celule Deci, de exemplu, în obiectele pe care le-am studiat, celulele au capacitatea de a se înmulți, dar ritmul de reproducere nu aparține proprietăților lor ereditare Deoarece este, totuși, un factor de modelare, poate fi determinat fie entelehial, fie normalizat În primul caz, într-o masă de celule omogene, distribuția are loc conform unui plan neobișnuit de complex al ritmului de diviziune, în al doilea caz, o astfel de distribuție, iar ritmul în sine este complet absent - un factor de normalizare (nu vorbim despre natura sa) stabilește doar

anumite șanse de divizare, - șansele pot fi diferite pentru teritorii individuale ale primordiului sau pentru grupuri individuale de celule Șansele de aplicare la un număr mare de elemente sunt aproape echivalente cu o regularitate aproximativă și, prin urmare, tipice în termeni generali, configurațiile specifice și procesele de modelare sunt imaginabile chiar și cu o singură normalizare a elementelor lor Normalizarea este posibilă, desigur, de intensitate foarte diferită, iar dacă un factor colectiv de normalizare stabilește șanse foarte semnificative într-o direcție și lasă șanse minime în direcția opusă, atunci vedem Biblioteca "Runivers" CONCEPTE DE NORMALIZARE ŞI DETERMINARE ÎN BIOLOGIE Pe mai, corectitudinea, regularitatea procesului ne pot conduce la asumarea prezenței hotărârii Dar diferența dintre esența procesului unul și celălalt nu devine fictivă; oricât de intensă ar fi normalizarea, absenţa unei relaţii individualizatoare între factorul colectiv şi elementele individuale subordonate acestuia rămâne caracteristică conceptului însuşi Se presupune că întreaga echipă are exact aceeași relație cu procesul de normalizare, dar această relație, ca și numărul de bile albe și negre din urnă, nu predetermină fără ambiguitate rezultate separate, individuale în mediul echipei Ar fi foarte tentant să ne formezi idei ipotetice concrete despre conținutul procesului de normalizare, adică stabilirea şanselor unui proces biologic colectiv Dar ne vom abține să precizăm prezentarea noastră din mai multe motive În primul rând, studiul esenței șanselor în raport cu un anumit caz, așa cum am făcut-o în lucrarea menționată mai sus despre procesul de diviziune celulară, nu ne va oferi încă posibilitatea generalizării și, prin urmare, nu este de interes general deosebit În al doilea rând, ni se pare esenţial să nu legăm soarta conceptelor de normalizare şi determinare a proceselor colective introduse de noi cu claritatea şi comprehensibilitatea uneia sau alteia ipoteze construite pe baza lor Dacă pentru orice proces colectiv dat se stabilește prezența normalizării și se respinge determinarea, atunci ideile noastre despre esența fenomenului sunt simplificate, dar deloc în direcția unei înțelegeri mai clare a acestora: recunoaștem că mecanismul normalizării este mai puțin complicat decât mecanismul de determinare, dar asta nu înseamnă deloc că este mai de înțeles pentru noi sau mai ușor de imaginat Prin urmare, am considera că scopul investigației noastre a fost atins deocamdată dacă s-ar recunoaște că conceptele de normalizare și determinare decurg cu necesitate logică din fapte, cu totul independent de cât de mult este acum de înțeles esența acestor procese sau de înțeles pentru noi A G Gurvici Biblioteca "Runivers" Filosofia Maine de Biran în stadiul inițial al dezvoltării sale, Nu numai filozofia, ci chiar numele lui Maine de Biran este uimitor de puțin cunoscut în cercurile largi ale publicului rus educat filozofic Situația este puțin mai bună pentru studierea viziunii sale asupra lumii și în cercul specialiștilor din întreaga lume (cu excepția Franței) Având propriile sale motive și explicat într-o oarecare măsură prin împrejurările publicării lucrărilor filosofice ale lui Maine de Biran, fenomenul remarcat cu greu poate fi justificat în esență: figura filosofică a lui Maine de Biran este departe de a fi nesemnificativă, influența asupra francezilor gândirea nu este nicidecum trecătoare, iar semnificaţia istorică generală nu este lipsită de importanţă construcţia ei Activitatea literară a lui Maine de Biran, cel puțin în momentele sale inițiale, se încadrează în acea perioadă din istoria filozofiei franceze, care se caracterizează prin dominația tendințelor ideologice și senzaționaliste în ea După ce a adus în primele sale lucrări (Influence des signes, Influence de l'habitude sur la 'faculté

de penser, Mémoire sur les rapports de l'idéologie et des mathématiques) un omagiu considerabil spiritului vremii, Maine de Biran, deși nu s-a eliberat pe parcursul întregii vieți de ideologi și de inspiratorul lor Locke din punct de vedere metodologic (experiență, analiză psihologică), dar, ca natură, în mare măsură, originală și profundă, nu s-a oprit aici Deja în lucrarea sa "De la décomposition de la pensée", care a apărut la ani (i oj) după ultima dintre cele de mai sus, Maine de Biran s-a răzvrătit în mod deschis împotriva identificării fenomenelor fiziologice, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA resimţite de simţurile exterioare, cu fapte interne şi, subliniind accentuat natura pasivă a senzaţiei, a recunoscut eşecul complet al acesteia din urmă ca principiu epistemologic orice concept de obiecte exterioare, dar nu ar avea nici măcar conştiinţa propriei fiinţe Nu ar avea personalitate individuală și nu ar putea spune niciodată "eu" "Un fapt, în cuvintele lui Maine de Biran x), există pentru noi doar în măsura în care avem un sentiment al propriei noastre existențe individuale și ceva - un obiect sau o schimbare - care există lângă noi, dar este diferit și separat de S U A " Dacă este așa, atunci singura sursă a tuturor cunoștințelor posibile este activitatea suprasenzorială și hiperorganică și, în consecință, cunoștințele noastre, la începutul lor, sunt reduse la un act volițional primar, un efort sau o mișcare, nu simțită, ci dorită , şi produs de o forţă care este dincolo şi deasupra senzaţiilor *) Obţinând astfel teza sa principală, conform căreia efortul voinţei sau "eu" nostru (întrucât existenţa personală este conditio sine qua non a cunoaşterii) constituie faptul primar al acestui din urmă, Maine de Biran, pe baza ea, pe de o parte, a dezvoltat un întreg sistem de filozofie teoretică și parțial practică în spiritul voluntarismului de mai târziu, pe de altă parte, a realizat o serie de construcții psihologice de natură spiritualistă (sistem de viață) și concluzii pedagogice Crearea "Essai sur les fondements de la psychologie", dedicat dezvoltării acestor idei, nu s-a limitat, însă, la activitatea creatoare a Maine-de-Birand Lucrarea interioară a filozofului a continuat și idei noi s-au deschis înaintea gândirii sale *) Essai sur les fondements de la psychologie, Intr génér , II (Oeuvr inéd de M de B , pubi, par E Naville, t I, , Paris,)) Prin urmare, Maine de Biran, atingând problema naturii efortului, protestează cu tărie împotriva confuziei acestuia cu senzația musculară, considerată abstract, indiferent de cauza lui, și, recunoscând efortul ca proprietate exclusivă a unei persoane, în același timp timpul își neagă primatul în ordine cronologică Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV orizonturi (y) Omenirea nu a fost destinată să vadă aceste orizonturi în toată lăţimea lor: Maine-de-Biran a murit (iulie), reușind să pună pe hârtie doar un plan pentru o nouă lucrare (octombrie), care însă, , caracterizează destule "Nouveaux essais d'anthropologie" din direcţia (religios-mistică) pe care a luat-o gândul filosofului nostru în ultimii ani ai vieţii sale Acum, pentru el, activitatea personală "nu mai este o graniță, ci o stare de mijlocire, o condiție pentru trecerea la o stare superioară: omul este un mijlocitor între Dumnezeu și natură *)" Ideile lansate în circulația mondială de Maine de Biran nu au rămas fără rezultat După ce i-a dat creatorului său titlul de prima, după Descartes și Malebranche, metafizica Franței, a intrat mult timp în viața de zi cu zi a gândirii franceze, la în primul rând, însă, oficiale (Cousin și alții), deci cum au stat la baza dinamismului spiritualist, destul de caracteristic filozofiei franceze a secolului trecut (Juffroy, Ravesson, Lachelier, Vacherot, Fullier, Bertrand etc)

Și unii aud ecouri îndepărtate ale acestora chiar și în pragmatismul modern (Boutroux), deși, desigur, nu numai pragmatismul cu reprezentanții săi se numără printre mișcările filosofice și gânditorii individuali ai întregii Europe care au experimentat influența directă sau indirectă a ideilor din Maine de Biran Maine de Biran s-a opus, în primul rând, filozofiei franceze a Iluminismului, dar "ținta criticii sale este întotdeauna alternativa: Hume și Descartes; punctul de vedere este empiric și sceptic, pe de o parte, și ontologic, pe de altă parte Această împrejurare, în afară de orice altceva, îl face pe gânditorul nostru cât mai aproape de Kant, cu diferența, de altfel, că însuși Maine de Biran "a dezvoltat vederi foarte apropiate de învățătura lui Fichte despre sine și de Schopenhauer despre voință*) " B N (avilie), Maine de Biran {Ad Franck, Dictionnaire des sciences-philosophiques, p ioio, Paris,)) Ibid , p) Paul Janet, Les problèmes du XIXth siècle, p , Paris,) V S Solovyov, Maine-de-Biran (Ents slov Brock and Efron, cartea , p) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA Francezul Fichte x) și cel mai hotărât oponent al fenomenalismului lui Hume), Maine de Biran s-a văzut că și-a atins poziția în istoria filozofiei în cel puțin două ascensiuni, murind în pregătirea celei de-a treia ascensiuni Oricât de ciudat ar părea, nu este mai puțin cel "care avea să ocupe primul loc în reacția gândirii franceze împotriva doctrinei senzualiste, a debutat sub auspiciul lui Condillac)", din adâncurile școlii de pe care s-a dezvoltat reacția reală În interesul profund pe care îl reprezintă acest moment particular al activității literare a lui Maine de Biran, autorul rândurilor următoare își justifică experiența în studierea stadiului inițial de dezvoltare a filozofiei sale, pentru toată impopularitatea numitului gânditor dintre noi , mai cunoscut peste tot ca voluntarist și parțial mistic, decât senzaționalist Deși monumentele scrise din perioada inițială a filozofiei lui Maine de Biran, pe lângă note, sunt trei lucrări, totuși, pentru a o judeca, avem doar două, de altfel, cronologic cele mai recente Între timp, conform recunoașterii unuia dintre editorii lucrărilor filosofului nostru), printre lucrările sale care nu au văzut încă lumina în întregime, se numără un document ("Fragmente et a "), ceea ce este foarte valoros pentru stabilirea punctului de plecare pentru filosofia autorului cercetat Și totuși, chiar și ceea ce a fost publicat ne oferă material suficient pentru a clarifica legătura dintre gândirea filosofică a lui Maine de Biran și curentele ideologice dominante atunci în Franța și) Deci ei îl numesc pe Maine de Biran Cousin, Ten, Kanig, V S * Solovyov al nostru) A Lang in Maine de Biran und die neuere Philosophie, Kõln a Rh , S) E N (avilie), op cit , p) Catalog raisonné de toutes les oeuvres philosophiques de Maine de Biran (Oeuvr inéd de M de B , t III, p) Pentru un rezumat al gândurilor cuprinse în lucrări inedite, vezi ibid și r , tot în articolul lui Naville "Maine, de Biran" din citatul Dictionnaire des sciences philosophiques de L Franck, p și y S G (Ogotsky), Philosophical Lexicon sv "Maine de Biran" (vol III); cf în Naville (Oeuvr inéd de M de B , t I, introducere, pp IX-XIV) \ Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV o decizie de a continua faze ale filozofiei personale a gânditorului și de a caracteriza întreaga etapă prin care a trecut filozoful nostru chiar de la începutul activității sale literare Scrise pe subiecte specializate și eterogene, "Influence de l'habitude sur la faculté de penser" și "Mémoire sur les rapports del'idéologie et des mathématiques" sunt greu de prezentat într-un sistem general Dar există posibilitatea într-o oarecare măsură de a facilita problema făcând, din motive logice, rearanjarea uneia în locul

celeilalte, i e admitând o eroare cronologică În această stare de lucruri, "Rapports de l'idéologie et des mathématiques" va fi, dacă vreţi, un fel de introducere în ideile unei întregi perioade Etapa inițială a filozofiei lui Maine de Biran se caracterizează prin însăși atitudinea gânditorului față de metafizica speculativă Aceasta din urmă este de natură negativă Filosoful nostru numește metafizica speculativă un nesemnificativ *), știință întunecată), care "mult timp a rătăcit prin regiuni imaginare, numărând cu ajutorul termenilor fără sens să descopere natura lucrurilor, să pătrunde în țara esențelor)" Contrastând matematica cu ea, Maine de Biran se exprimă astfel: "unul (matematica) răspândește lumină, celălalt (metafizica) în același timp acumulează nori în aceleași locuri și chiar în aceleași capete) " - Cei care au strălucit cu ea talentele matematice Metafizica greacă clasică, ca atare, este "vorburile bebelușilor, o împletire monstruoasă de vise și absurdități)" Dar dacă metafizica speculativă, chiar dacă nu împiedică triumful final al științelor pozitive și exacte, ci doar dăunează progresului lor într-un fel sau altul, atunci este posibilă o filozofie de alt ordin Nu exclude o alianță cu matematica, iar pentru aceasta din urmă această alianță deschide în continuare perspective profitabile "Combină ideologia) Rapports de l'idéologie, p Lucrarea numită este citată din ediția lui Bertrand (Nouvelles oeuvres inédites de M de B , Paris,)) P * Ibid *) Ibid s) Ibid P p , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MEN DE BIRAN LA ÎNCEPUTURI ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA cu fiziologie *)", "a transfera fizica în metafizică" - acestea sunt gândurile inspirate de Maine de Biran, inspirate, din propria sa recunoaștere, de exemplul lui Condillac și mai ales Bonnet *), în pandantivul lui Newton, care a avertizat fizica împotriva metafizicii Fără a stabili scopuri de altă lume), adevărata filozofie, identificată de gânditor cu ideologia), are ca subiect o persoană, în timp ce sarcina ei este să clarifice natura și geneza abilităților sale), pe de o parte, ideile G), pe de altă parte "Știința", scrie Maine de Biran), pe care o numiți metafizică, mai are încă foarte mult timp de lucrat profitabil, pentru că trebuie să se oprească numai atunci când nu mai există idei întunecate și obscure, idei a căror origine nu poate fi dovedită clar, termeni), al cărui sens nu poate fi determinat cu precizie În ce direcție merge Maine de Biran în elaborarea întrebărilor care intră în competența ideologiei, nu ne va fi greu de înțeles, dacă reproducem doar câteva gânduri legate de aceasta Fidel principiului său de bază, el urmează calea fizicianului și consideră că, urmând exemplul acestuia din urmă, ideologul nu trebuie să se preocupe decât de problema relației și succesiunii fenomenelor, "lăsând în urmă lui și sub văl care le învăluie, primele cauze care nu pot deveni niciodată obiecte de cunoaștere pentru om)" și pe care le cunoaștem doar pe nume "Nu știm nimic", continuă filozoful nostru despre Influence de l'habitude, p ıó Acest eseu este citat din ediția lui Cousin (Oeuvres philosophiques de M de B , Paris, , t D)) Ibid , p) Rapports de l'idéologie, p) Într-un loc în Rapports de l'idéologie (p), Maine de Biran chiar numeşte direct metafizica ştiinţa ideilor (la métaphysique ou la science de nos idées) Folosirea de către Maine de Biran a termenului "metafizică" la ideologi are loc în mod repetat (vezi, de exemplu, IniL de l'habitude, p)) Rapports de l'idéologie, pp ,) P p il, , , cap) P i) Cap p) "Intl de l'habitude", pp - , cap p Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV fel de forțe Ele ni se dezvăluie numai în acțiunile lor) Fiind limitat în facultățile cognitive de capacitatea de a observa exclusiv aceste acțiuni, de a urma firul fenomenelor similare și de a calcula, sub

rezerva disponibilității pentru măsurare, relațiile dintre acestea, spiritul uman trebuie să concentreze atenția asupra altceva și în reflecția internă, de asemenea ca rezultate ale jocului simțurilor, căutați ceea ce metafizica a căutat de mult în natura sufletului · Pentru Maine de Biran, este dovedit cu precizie că toate abilitățile umane își au originea în sentimente) și, prin urmare, pot fi ușor reduse la una) Produsele imediate ale senzației (Ia sensibilité) δ), cele mai simple rezultate ale activității organelor de simț b), din punctul său de vedere, sunt sursa neîndoielnică a oricărei abilități (spirituale)), a fiecărei idei și concept real) De îndată ce poziția este considerată a fi ferm stabilită, conform căreia o persoană nu poate cunoaște nimic în afara naturii, atunci mijloacele sunt determinate de la sine, singurul mijloc, subliniază filozoful nostru, mijlocul pentru cunoașterea ei este de a aplica, de a atinge obiectivele propuse, propriile sentimente) "Când spiritul uman, să exprimăm gândul lui Maine de Biran în cuvintele lui Naville), se îndepărtează de această unică sursă de cunoaștere, începe să realizeze abstracțiuni goale, să formeze concepte vagi și nedefinite, care, precum, de exemplu, substanţa şi condensarea, dobândesc, în vigoare !) Ibid, p) Ibid s) Rapports de l'ideologie, p) P U-) La sensibilité, în limbajul filosofului nostru, înseamnă de fapt capacitatea de a simți (nu a simți)) De remarcat că Maine de Biran în Infl de l'habitude" (p , n) neagă posibilitatea unor fenomene senzoriale independent de activitatea organelor de simţ) Ibid , p ii, sn R p) R) "Rapports de l'idéologie", p) Oeuvr ined de M de B , or I, introducere, p XV cu referiri la "IπΩ de l'habitude", pp , , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN ÎN INIȚIALĂ ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA de aceeași proprietate indefinibilă, o oarecare putere magică Pozitivismul în epistemologie este poate singura tendință pe care Maine de Biran nu o schimbă în toate cele două perioade ale activității sale filozofice Acea observație este sursa cunoașterii, și experiența certitudinii, nu este doar simțită, ci chiar exprimată direct de către filosoful nostru pretutindeni, începând cu primele sale lucrări Biran, din care a crescut arborele ramificat al filozofiei sale) Premisele teoretice tocmai remarcate de noi au stat la baza "Influence de l'habitude" a lui Maine de Biranov, principala lucrare care caracterizează prima perioadă a activităţii sale filozofice) Semnificativă aici este însăși clasificarea problemei la care filosoful nostru a trebuit să dea un răspuns În niciun caz nu trebuie să pierdem din vedere faptul că el tratează problema psihologică a influenței pe care repetarea frecventă a acelorași acțiuni o are asupra fiecăreia dintre facultățile noastre intelectuale ca pe una metafizică O analiză mai atentă a soluției propuse de Maine de Biran ne va introduce și mai mult în ciclul tendințelor sale ideologice și senzaționaliste, întrucât întreaga lucrare, conform remarcii potrivite a lui Naville), nu este altceva decât o încercare de a aplica principiile școlii Condillac la o anumită întrebare Presupunând, ca premisă axiomatică, că toate facultățile noastre intelectuale derivă din senzație, capacitatea de a simți sau percepe impresii,) "Influence de l'habitude", ρ ρ $, ? * " I ·) Ibid , p n) Ucberu'eg-Heințe^ Grundriss der Geschiclite d neuer Filos , Aufl , IV Th , S ; in rusa traducere, ed Kolubovsky, S -P -B , nr , p boo) "Infl de l'habitude", ρ ρ -) Oeuvr ined de M de B , t I, introducere, p XIV* * Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV nia Maine de Biran își concentrează atenția principală pe o disecție atentă a trăsăturilor specifice acestor diverse impresii) Rațiunea de a fi a unei astfel de analize a "diferitelor moduri în care ne simțim)", după

Maine de Biran, este consecința logic necesară a acesteia Și aceasta este diferențierea abilităților, pentru că "¡există atâtea clase de senzații (impresii) câte trăiri (sens) sau organe capabile să le perceapă)" Totuși, Maine de Biran are și o bază pentru o analiză proiectată - capacitatea, cu ajutorul lui, de a evita greșelile ideologilor (metafizicieni în terminologia gânditorului nostru), care, "nevăzând nimic în sens, cu excepția proprietății generale de a percepe impresii, dar a individului - de a fi afectate sau modificate, toate rezultatele activității simțurilor, oricare ar fi acestea, au fost unite sub numele generic de senzații (senzații) și facultatea de a percepe sau de a experimenta senzaţii a fost numită facultate de senzaţie (de sentir) sau sensibilitate fizică (sensibilité)) Între timp, de fapt, senzațiile nu caracterizează întotdeauna starea pasivă a conștiinței noastre) Pe scurt, este imperioasă necesitatea clasificării impresiilor, mai ales dacă ținem cont de faptul că termenul "simți" conștiința obișnuită aplică modificări afective speciale, iar aceasta, la rândul său, creează ambiguitate în terminologia) d) Ce concept leagă Maine de Biran cu termenul "impression (l'impression)*, reiese clar din următoarele cuvinte ale sale "Influence de l'habitude*" (p i , n) "Înțeleg", scrie aici filosoful, "sub impression (l'impression) rezultatul acțiunii unui obiect asupra unei părți animate (sur une partie animée): obiectul este cauza, externă sau internă, a impresiei (impresia) Acest ultim cuvânt are pentru mine același sens general ca și termenului senzație în sensul obișnuit Motivul acestei înlocuiri va deveni clar din text) Ibid , p R -ib) R ib *) R i ") R) Ibid) R r - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA Și așa, spune Maine de Biran, "împart toate impresiile noastre în unele active și pasive", cu atât mai mult cu cât diferențierea actelor mentale ulterioare se bazează pe această diferență în produsele impresiilor primare*), și în general toate noastre abilități și operații, cu toate diferențele de nume iyah , esența nu este altceva decât modificări sau sentimente, sau mișcări *) Divergența dintre cele două ordine de impresii este relația lor cu "eu" nostru sau relația dintre "eu" nostru și ele Dacă proprietatea specifică a impresiilor pasive este independența lor completă față de "eu" și eo ipso mecanicitatea procesului în sine, atunci trăsătura caracteristică a impresiilor active este conștiința condiționării lor de "eu-ul nostru" În momentul în care experimentez durere; Sunt la o temperatură rece sau caldă, simt un miros plăcut sau neplăcut, deși spun că simt, cu alte cuvinte, deși afirm că am fost schimbat (modificat) într-un anumit fel, totuși, nu este mai puțin evident pentru mine că nu am nicio putere asupra modificării lui, că nu am absolut nici un mijloc la dispoziție pentru a o încălca sau schimba) La fel, "de îndată ce mă mărginesc la senzații (senzații) pur afective, atunci dacă una dintre ele este atât de puternică încât poate să-mi stăpânească întreaga facultate de senzație (faculté de sentir), mă identific și mă simt inseparabil (je n'en sépare pas mon existența) cu el, mi se pare că "eu"-ul meu este concentrat într-un punct, timpul și spațiul au dispărut, nu disting și nu compar nimic)" O imagine psihologică complet diferită este prezentată de procesul mișcării, "când eu, după spusele lui Maine de Biran, pun în acțiune unul dintre organele mele sau mă transfer dintr-un loc în altul" Nu este suficient să spun că, în acest din urmă caz, am conștiința activității personale, conștiința că sinele meu este creatorul modificării, că acest "eu" poate !) R) R) R) R r - , sn R Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV l-a ars pentru a porni, opri și

schimba în toate modurile posibile) Mult mai importantă este dualitatea modificării active, care afectează atât în sine, cât și prin actul care o determină Într-adevăr, "deși mă mișc, deși ființa mea se extinde în afară", totuși conștiința unității personalității nu mă părăsește niciodată O distincție clară între "eu" care se mișcă sau vrea să se miște, și un alt "eu" - cel mișcat - aceasta este diferența specifică a impresiilor analizate) Servind, în raport cu cel epistemologic, baza judecății primare și simple despre personalitate, activitate, ca o revelație sau descoperire a ființei mele în afară, ca o stare de distincție între "eu" și modurile ființei sale), din punct de vedere al fiziologicului, se apropie direct de capacitatea de mișcare (la faculté de mouvoir)) Adevărat, în forma sa pură, modificările motorii și senzoriale nu se găsesc aproape niciodată Dacă deosebim de aceasta modificările rezultate din activitatea locomotorie și afecțiunile extraordinare ale organelor interne, atunci toate celelalte impresii ale simțurilor noastre sunt de caracter mixt Acțiunea senzorială și motrică, sentimentul (le sentiment) și acțiunea (le mouvement) intră aici în cele mai diverse combinații între ele, cel puțin în trei direcții principale Într-un fenomen psihic, crede Maine de Biran, predomină fie sentimentul: el desemnează acest gen de modificare prin termenul "senzație"; sau ambele elemente sunt într-o stare de echilibru; sau predomină actul motor: ultimele două cazuri sunt numite în limbajul filosofului nostru "percepţie") Í) R) R) Ibid "A presupune (împreună cu Bonn, Essai anal ¿) că sunt identificat cu toate modificările mele și, în același timp, le compară, le distinge, aceasta, în opinia lui Maine de Biran de l'habitude* , p) este de a face o presupunere contradictorie ") Ibid) R r - Maine de Biran insistă mai ales asupra recunoașterii caracterului activ al percepțiilor și protestelor împotriva lui Bonnet (Essai anal), care distingea senzația de percepție doar prin gradul de vioitate Dacă este așa, atunci "de ce", se întreabă filosoful nostru (p , p), nu se transformă orice senzație în percepție?" Cf p - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MEN DE BIRAN LA ÎNCEPUTURI ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA Toate acestea, însă, plus identitatea genetică și unitatea originară a forțelor senzoriale (sensibile) și motrice (motrice), nu exclude, potrivit lui Maine de Biran, posibilitatea și necesitatea distingerii pe cele din urmă de prima, ca ramură principală dintr-un trunchi de copac sau, mai bine, ca doi copaci care cresc dintr-un ciot) Maine de Biran consideră că simțul mirosului este cel mai pasiv simț, iar acesta, crede el, depinde direct de imobilitatea absolută a organului) "Mirosurile, scrie filozoful nostru), sunt senzații prin excelență" și, ca și senzațiile gustative, nu au nicio legătură directă cu facultatea perceptivă (la faculté de percevoir)) În acest moment, urechea se apropie de organul mirosului), iar sensibilitatea sa (sensibilité) corespunde poziției acestuia din urmă b) De fapt, senzațiile auditive pot atinge și chiar realizează un grad considerabil de distincție, așa cum nu sunt supuse, împreună cu senzațiile pure, legii generale de atenuare în funcție de repetare) Dar motivul fenomenelor remarcate constă în faptul că "natura însăși s-a ocupat să compenseze deficiențele organului auzului; ea a restabilit echilibrul, conectând senzațiile sale pasive cu acțiunea (jeu) organului vocal, motor în esență) Ea a intensificat activitatea minimă inerentă urechii prin însăși natura sa) transformând, prin intermediul vocii și al limbajului, individul care ascultă în propriul ecou) !) R ·) R) P P " A) P ρ - *) R β) R η r r -) R) "Pentru a auzi bine (entendre), Maine le Biran (ibid) își explică gândul, trebuie să asculți

(écouter): și ce este ascultarea (écouter), cum să nu extindem acțiunea (une action) la muşchi menţionaţi să comunice diferite grade de tensiune ale membranei timpanice (membrana tympana)?) P Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV, Organele tactile și ale vederii ocupă o poziție centrală, printre altele, în raport cu activitatea și pasivitatea, deși ochiul este înzestrat cu o sensibilitate deosebit de fină (la sensibilité) *), iar atingerea este un sentiment, preponderent activ starea naturală și în timpul activității normale, funcțiile senzoriale și motorii sunt echilibrate Cu toate acestea, o înclinație excepțională spre primul este întotdeauna posibilă Adesea, în funcție de natura influenței externe) sau sub influența predispozițiilor organice, impresia devine prea puternică, acțiunea afectivă este singura sau dominantă, iar atunci individul nu mai percepe A face aici o distincție între ego și modificările sale și între modificările în sine, se dovedește a fi destul de de neconceput Chiar dacă există metafizic separat, ele sunt de facto atât de îmbinate între ele încât este foarte dificil să le recunoaștem pașii și nuanțele minore Ar fi însă insuficient să spunem că viziunea și atingerea sunt analoge între ele în ceea ce privește funcţionalitate Cert este că aceste organe, precum vocea și auzul, se asociază reciproc pe baza motorului), iar organul cu cea mai mare mobilitate (atingerea) își comunică activitatea celui în care predomină senzorial (viziunea) *) De aici perfectă coincidență și transformarea (transformarea) reciprocă a impresiilor vizuale și tactile) În fine, organul gustului este înzestrat cu cea mai mare mobilitate, care, notează Maine de Biran), este în același timp și instrumentul vorbirii Inerent senzațiilor gustative, în ciuda faptului că gusturile în sine au cea mai mare forță activă), caracterul perceptiv este determinat de prezența în senzațiile din această ordine a elementului de efort) La urma urmei, gusturile, în cuvintele lui Maine de Biran), sunt cu adevărat P R > -) R) P II) P*) P II *) R) R *) P- - ") R Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA de trăsături nu sunt altceva decât simțul tactil care aparține limbii și palatului Nu degeaba modificările tactile și gustative au multe nume comune în limbile noastre *) Deja o analiză superficială a produselor organelor de simț ne arată cum cutare sau cutare parte de activitate, fie că este organic sau sporadic combinată cu o anumită impresie, îi conferă o nuanță adecvată sau, ceea ce este, fără îndoială, mai important, dă cutare sau cutare grad de stabilitate și distincție O examinare ulterioară a fenomenelor psihice va sublinia și mai puternic rolul și semnificația pe care Maine de Biran le atribuie principiului activ din om și ne va clarifica necesitatea unei distincții atente între activitatea senzorială pasivă (la sensibilité passive) și cea motrică (l'activité motrice) În timp ce iritația prea puternică a membrelor nervoase întunecă actul volitiv *) pentru conștiință, iar împreună cu capacitatea de mișcare, lumina dispare, luminând câmpul de impresii), mișcarea, dimpotrivă, este primul instrument de analiză) și constituie conditio sine qua non co - *) P Maine de Biran stabileşte diferenţa dintre senzaţiile tactile şi gustative astfel "În procesele tactile reale (operații), percepția densității, forma este limita, scopul mișcării produse Impresia de efort este singura sau dominantă; totul îi aparține; nu se amestecă cu niciunul: în procesele gustative, dimpotrivă, rezistența este ceva incidental, mișcarea nu este altceva decât un mijloc; scopul (pe de altă parte) este senzația (la sensation)" Posibilitatea individului de a continua, după dorința sa, senzația tactilă și absența acestei posibilități în raport cu

senzațiile gustative pe de o parte, precum și relativă pasivitate a individului, în acest din urmă caz, servesc, după gândirea filosofului nostru, noi fațete care separă sentimentele pe care le analizează unele de altele) R) R , sn R În senzații pure, i e În impresiile pe care le avem asupra părților interne ale organismului, spune Maine de Biran (p), "funcția senzorială este de fapt destul de izolată: nu există efort perceptibil, nici activitate, nici distincție, nici cea mai mică urmă de memorie, toată lumina dispare odată cu mișcarea abilității") R Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV cunoaştere, astfel încât fenomenele telepatice etc sunt determinate tocmai de absenţa unui act volitiv "Efort", scrie Maine de Biran, - presupune în mod necesar percepția unei relații între ființa care se mișcă sau vrea să se miște și orice obstacol care se opune mișcării ei; fără un subiect sau voință care determină mișcarea, fără o graniță care o împiedică pe aceasta din urmă, nu există efort, fără efort nu există nici conștiință, nici percepție "*) Un individ căruia i-a lipsit dorința sau determinarea de a se mișca ar "fie conștient de nimic" Nu ar fi fost într-o poziție mai bună chiar și atunci când nu avea nimic care să-i reziste "Nu și-ar fi asumat nicio existență, nici măcar nu ar fi avut uòeu despre propria ființă"), pentru că conceptul corpului său îl primește o persoană doar prin rezistența pe care organele motorii ale corpului său o opun voinței, doar întrucât cunoaşterea obiectelor exterioare este rezultatul rezistenţei lor faţă de organele cunoscute ale corpului uman *) Maine de Biran continuă să dezvolte același gând), el primește primele informații despre existența sa doar atunci când începe să se miște și mai departe când dorește să continue să se miște Dimpotrivă, o ființă limitată de organe pasive imobile nu ar avea o personalitate complet separată) Nu este nevoie să ne oprim prea mult pe subiectul semnificației psihologice și al rolului ideii de personalitate Este suficient să remarcăm că, potrivit lui Maine de Biran, aceasta din urmă este o condiție necesară pentru comparație și distincție) R) R , sn R I I) R , sn R) Maine de Biran descrie acest ultim proces mai mult sau mai puțin detaliat "Voința", spune el (p), "sau, punând în locul cauzei faptul, reacția centrului, se aplică mai întâi și direct organelor motorii (mobile), ca acestea din urmă, în al doilea rând, la obiectele; organul rezistă mai întâi voinței, obiectul rezistă organului Prin intermediul primei rezistențe, motorul învață părțile propriului său corp; prin a doua, dobândește cunoștințe despre corpurile externe) "R) R ■ Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MEN DE BIRAN LA ÎNCEPUTURI ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA modificări x) și că, în opinia sa, indiferent de persoana care distinge, nu se pot percepe clar relațiile de ființă, cauză, timp *) Ciclul de idei conturat de noi nu se limitează însă la produsele efortului Generat de fiecare mișcare forțată), capabil de o infinitate de nuanțe *), sentimentul de efort este sursa comună a percepțiilor noastre, și eo ipso a ideilor, întrucât fiecare percepție a unui obiect este un proces direct legat de actualul acţiunea unui sentiment exterior la care acest obiect) Adevărat, în unele locuri din "Influence de l'habitude" Maine de Biran susține punctul de vedere al ideilor ca produs al unei activități combinate - motrică și senzorială) și numește impresiile senzoriale "sursa comună a fiecărei idei, fiecare concept real") Însă aparenta contradicție găsește, cel puțin pe latura formală, o reconciliere completă și o explicație suficientă în conținutul particular pe care Maine de Biran îl pune în conceptul de "impresie senzorială" și în viziunea sa generală asupra caracterului mixt al fenomenelor psihice Ca dovadă pozitivă, acele părți ale primei sale lucrări ar trebui aduse

aici, unde gânditorul nostru, în ciuda nesemnificației și imperceptibilității efortului în !) R , CH p Bine) R) R) R) Ibid , sn R Pentru a-l înțelege pe Maine de Biran în acest paragraf, este necesară înțelegerea terminologiei sale, care se bazează pe clarificarea relației dintre percepție și idee "Când", scrie el, Cf) - în virtutea determinării condiționate de centrii motor și senzorial, mâna ia sau tinde să ia însăși poziția pe care o avea, atingând sau strângând mingea, individul se află aproape în aceeași stare activă în care a fost , el percepe (perçoit); încă mai simte, ca să spunem așa, o minge absentă mental Această a doua percepție, foarte diferită de prima, este legată de prima și o presupune, la fel cum o copie recunoscută ca atare este legată de original; tocmai această copie, înțeleasă în sensul de mai sus, o numesc idee* ■ ") p ') P S) Pentru volumul acestuia, vezi mai sus, SN de asemenea r Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV idei, totuși geneza lor le face direct dependente de activitatea impresiilor și actelor motrice corespunzătoare care însoțesc anumite fenomene x), iar într-o ființă limitată de senzație, neagă, împreună cu posibilitatea memoriei și semnelor, chiar și posibilitatea ideilor *) Activitatea reproductivă a conștiinței noastre, în cadrul căreia Maine de Biran include idei), nu i se pare însă a fi rezultatul numai al activității noastre Tipul dublu de impresii (active și pasive) oferă gânditorului nostru motive să distingă între două moduri diferite de a le reproduce În opinia sa, "acțiunea inițială exercitată de obiecte asupra organelor senzoriale sau a organelor motorii asupra obiectelor nu se limitează la un moment Orice fel de modificare, crede Maine de Biran, este posibilă numai ca urmare a unei erori care a apărut în sensul sau în vreun centru al sistemului Aceste schimbări, pe care filosoful nostru le numește determinări, sunt în sine foarte stabile și chiar, dacă vreți, supraviețuind impresiilor lor, după natura duală a acestora din urmă, sunt de două feluri Pe lângă factorii susmenționați care provoacă determinări, aceștia pot apărea fie datorită acțiunii reînnoite a acelor cauze care le formează inițial, fie în mod arbitrar și în absența acestor cauze, sub influența exclusivă a forței vitale inerente organelor , dacă nu au fost niciodată trezite de obiecte *) Diferența de natură a ultimului fel de determinări) proprii R r - "II n'y a point d'idées", notează expresiv Maine de Biran într-un loc în "Influence de Phabitude", "correspondantes aux sensations pures, mais seulement aux perceptions" (pp -)) P p -) Vezi mai sus, pagina , cca și mai jos în text) R r -) "Dacă", spune Maine de Biran (p), "determinarea senzorială are loc sub influența acțiunii repetate a aceleiași cauze externe, atunci nimic nu poate proveni din aceasta decât o modificare asemănătoare cu originalul și care diferă doar în grad : senzaţia reînnoită va fi în general mai slabă, mai puţin afectivă Determinarea motrică, în opinia filozofului nostru (p), este tendinţa (efortul) organului motor de a repeta acţiunea sau mişcarea iniţială Efortul experimentat de individ în acest caz diferă de primul într-un grad mai mare de ușurință Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA dar duce și, după spusele lui Maine de Biran, la o împărțire a modurilor de reproducere Nu este greu de observat că primul dintre modurile pe care le-am descris, desemnat de Maine de Biran prin termenul "imagination (l'imagination)"*, are caracter "mai mult sau mai puţin pasiv" Reproducerea arbitrară a imaginilor, care, după Maine de Biran, este esenţa imaginaţiei *), după cum crede filosoful nostru, este întotdeauna însoţită de sentimente afective (sentimente), deşi de

diferite grade de intensitate) Și în apariția sa, în ciuda varietății de manifestări *), este condiționat fie de conexiunea internă care există între procesele vizuale și actele motorii y), fie de activitatea centrului creierului, independent de orice motiv extern *) Într-un fel sau altul, Maine de Biran pune imaginația în legătură directă cu senzorialul cerebral (la sensibilité propre de l'organe) ')? -) p) P p - Aceste sentimente, potrivit lui Maine de Biran, sunt asemănătoare și de multe ori chiar le depășesc pe cele pe care însăși prezența obiectului le poate trezi) Faptul este că imaginația conferă produselor sale cele mai variate grade de rezistență și stabilitate și provoacă diferite moduri de apariție a imaginilor ΰ) "Având în vedere faptul că viziunea și-a legat strâns toate operațiunile cu acțiunea forței motrice, ea se răspândește în depărtare, îmbrățișează în același timp priveliști vaste și se grupează neîncetat, chiar și în ciuda voinței care o controlează (i e , forța motrice), în jurul obiectului principal asupra căruia (viziunea) se oprește, sunt multe în jurul acestei ultime laturi; această legătură se stabilește și se întărește în organul gândirii; iar copia se dovedește a fi localizată exact în același mod ca imaginea originală, originalul, așa cum era în exterior; prin urmare, dacă unul dintre subproduse este reprodus ulterior în viziune separat, va provoca aspectul imaginar, mai mult sau mai puțin viu, al întregului tablou; la fel, dacă este reprodus un singur obiect principal, sau înconjurat de altele noi secundare, va trezi imaginea primului etc (p)) "Indiferent de orice excitație externă, centrul creierului poate poate intra în acțiune fie prin putere proprie și în virtutea determinărilor dobândite, fie în virtutea unor cauze anormale care excită direct substanța sa, sau, în final, în funcție de radiația (les iradiations) organelor interne" (pp -) Biblioteca "Runivers " N KUDRYAVTSEV cerebral) *) El se exprimă chiar mai puternic, numind imaginaţia independentă de voinţă, dându-i mai degrabă decât primind de la ea legi) Din aceasta rezultă destul de clar de ce imaginația, în ochii gânditorului nostru, este o oglindă cu suprafața neuniformă) și creatorul idealului, în sensul actual și metafizic al cuvântului) Experiența zilnică și autoobservarea diferă de "imaginație", care este sancționată și de limba noastră, modul activ de reproducere) "O numesc", scrie Maine de Biran, "recollection (le rappel), însăși capacitatea de a-ți aminti (la faculté de rappeler), producerea de mișcare, depunerea de efort, memorie (memoire)") Făcând aceeași distincție între memorie și imaginație ca și între senzație și percepție), Maine de Biran extinde acțiunea memoriei la diferite tipuri de idei primite, pe de o parte, din mișcare, rezistență și formele lor, iar pe de altă parte, din sunete vocale) Discuția despre reproducerea activă formează în Maine de Biran o tranziție directă la problema semnificației, întrucât singurele mijloace sau subiecte de rememorare (du rappel), după cum crede el, sunt mișcările voliționale active formatoare de impresii ^ care, în acest sens, au dreptul de a le numi semne (les signs) ale acestor impresii și ideile lor corespunzătoare) "Este posibil", spune Maine de Biran , "să numim semne chiar obiectele a căror prezență provoacă apariția imaginilor sau a unei imagini întregi,) R , sn rr ,) R) "Determinările", scrie gânditorul (p), "proprii organului central și rămânând în profunzimea lui, formează acea facultate pe care am numit-o imaginație Ea este cea care, reacționând la sentimentele exterioare și amestecându-și constant produsele cu impresiile lor , devine, parcă, o oglindă cu o suprafață neuniformă (un miroir inégal) și mobilă, capabilă să transforme razele obiectelor și să le schimbe (le) relaţii) Maine de Biran consideră

idealul ca fiind o abstracție din real (p bp) ") R i, p ") R , sn R η r) R , sn R r ,) R , sn R R , ;s ") R Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA cu care sunt legate ca elemente *); de fapt, cu semne de reamintire sau de mişcări (care acest titlu mi se pare mai caracteristic) *) au o proprietate comună, dar singurul lucru este de a pune din nou individul într-o poziţie asemănătoare cu cea în care se afla deja În esență, semnul este determinarea mișcării) Deci, de exemplu, mișcarea sau efortul reprodus în mână, atunci când reprezintă sau se străduiește să reprezinte un corp solid, este un semn al ideii de formă, de rezistență exterioară Mișcările vocale sunt semne de impresii sau idei auditive, mestecatul este de gust, inhalarea este de olfactiv În toate cazurile citate, mișcarea este legată în esență de impresiile pe care le reproduce Mișcările de acest fel sunt semne naturale sau primare, spre deosebire de cele secundare sau artificiale, care se bazează pe acte reflexe și se bazează pe "marea lege a asocierii ideilor") Mișcarea joacă un rol major în semnalizare Prin urmare, modificările pur afective nu au absolut semne naturale δ), care, la rândul lor, sunt conditio sine qua non artificial b) Însăși capacitatea de a transforma mișcările sau semnele naturale în unele artificiale este specific umană) Absența semnelor sau a denumirilor pentru exprimare, datorită predominanței elementului senzorial într-un fel de senzații (interne, gustative, olfactive), este însoțită de un complet sau relativ Vezi mai sus) Cursivele noastre) Sn i) R r -> , sn R Din punct de vedere psihologic, procesul de transformare a semnelor primare în Maine de Biranu artificială apare astfel: "Deoarece individul este înclinat să sesizeze funcţiile primare, el le distribuie, printr-un act de reflex şi pe baza marii legi a asocierea ideilor, cu multe alte moduri de ovație a ființelor, care, dacă au vreo legătură cu aceste mișcări, este doar mai mult sau mai puțin indirectă și adesea chiar pur convențională (p) ") R $ p) R "Les signes artificiels ne sont qu'entés sur les signes naturels") P p -) p Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV privându-i pe aceștia din urmă de posibilitatea de a fi reproduși "Am văzut", scrie Maine de Biran în încheierea introducerii sale la "Influence de l'habitude", modul în care activitatea memoriei și a imaginației provine direct din însăși natura impresiilor sau a modului , care fiind motor și senzorial moteur et sensible) percepe (perçoit) sau simte (trimis) acțiunea obiectelor; vom vedea în cele ce urmează cum toate operaţiile simţurilor, aparent cele mai îndepărtate, sunt legate în mod egal de una sau alta dintre aceste două surse; iar modul particular în care obiceiul va exercita aceste operații ne va permite să indicăm facultatea de care depind și clasa în care trebuie să le clasificăm Dualitatea facultăților umane stabilită de filozoful nostru se dezvăluie în acest ultim caz cu o ușurare deosebită Ideea este că efectul obișnuinței, așa cum susține Maine de Biran, este în esență întotdeauna omogen și, în consecință, diferența de rezultate trebuie socotită ca o consecință a naturii speciale a fenomenelor supuse acțiunii obișnuinței Tocmai în acest sens, tovarăşe-domnule în sensul de a indica diferite puncte, și nu modalități de aplicare a influenței, trebuie să înțelegem și împărțirea obiceiurilor de către gânditorul nostru în pasive și active Cu toate acestea, înainte de a trece la detalii, să ne permitem, cel puțin în termenii cei mai generali, să conturăm direcția în care funcționează în general obiceiul Primul act de obișnuință noi, în ciuda lipsei propriu-zise a lui Maine de Biran a unui termen adecvat, s-ar numi distragere a atenției, deoarece, în opinia sa, "toate impresiile noastre, indiferent de natura

lor), slăbesc treptat dacă continuă o anumită perioadă de timp sau adesea se repetă" *) În acest sens, fără excepții și operațiuni cu motor Iar ele, fiind adesea repetate, încetează să mai livreze *) R p) R , sn R) Cursivele noastre) R Singura excepție de la regula tocmai formulată Maine de Biran face pentru acele cazuri, "où la cause d'impression va jusqu' à léser ou détruire l'organe* (ibid) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MAIN DE BIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA organului său central acea activitate, care, aducând-o la conștiința propriilor forțe, prin aceeași și-a creat într-un fel propria viață feluri de impresii, de natură diferită, pentru a ascunde de individ diferența care separă senzația simplă de percepție și judecată, pentru a transforma, în sfârșit, semnele volitive ale reamintirii în semne pasive ale imaginației * *) Și în concluzie, gânditorul nostru răspunde influenței mecanizante a obișnuinței, orbirea în efectuarea anumitor acțiuni, ca rezultat obișnuit Tripla tendință a obișnuinței, ciocnind cu două ordine de fenomene, creează și două direcții principale în care curge obiceiul Toate abilitățile și operațiile noastre, fiind, în esență, unele modificări ale sentimentului, altele - mișcări, trebuie fie să se schimbe, să cadă (și în anumite cazuri să crească), ca senzațiile și sentimentele, fie să dobândească o mai mare acuratețe, viteză și ușurință, cum să ne mișcăm) Însă absența aproape completă a modificărilor pure (exclusiv motorii sau absolut senzoriale) * * *), care împiedică o delimitare precisă a fenomenelor, și localizarea materialului în Influence de l'habitude în sine, ne îndeamnă, în continuare, prezentare, pentru a adera la planul acestei ultime lucrări Prin urmare, să spunem mai întâi ceva despre fenomenele pe care gânditorul nostru le clasifică drept obiceiuri pasive, sau despre influența repetării frecvente asupra senzațiilor și percepțiilor, întrucât percepțiile nu sunt fenomene exclusiv active Supuse legii generale a influenței obișnuinței, senzațiile, dacă diferă în acest sens de percepții, sunt doar una În timp ce senzațiile, slăbitoare, sunt ascunse și tind chiar să dispară complet б), piper- !) R) R I • c)· P· J) P p -)) Tendința senzațiilor, sub influența repetiției, de a fi distruse de este trudit de Maine de Biran nu într-un sens necondiționat Senzație repetată schenie, în opinia lui, dacă slăbește, atunci numai în cazul potrivit Întrebări de filozofie, hee" Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV tsii, "devenind mai indiferenți *), nu numai că își păstrează claritatea în întregime, dar capătă adesea o separare și mai mare" *) "Cu cât le simțim mai puțin, cu atât percepem mai bine") Maine de Biran ipotetic) indică cauza primului dintre fenomenele pe care le remarcă) și se exprimă definitiv asupra aceleiași chestiuni aplicate percepțiilor Slăbirea, cu repetare, a acțiunii senzoriale inițiale), creșterea în paralel cu această ușurință, și separarea mișcărilor speciale de care depinde natura activă a capacității perceptive), asociere în organul central cu alte mișcări determinate de acesta sau impresii străine care coincid cu ea ƅniami, servitori pentru capacitatea de percepție prin semne la repetiție), aceștia sunt cei trei factori principali ai refracției deosebite organ Dar întregul sistem senzorial poate reține determinarea, iar dorința lui de a reproduce prima senzație dă naștere la dorințe instinctive independente de voință și adesea chiar determinând-o "Astfel, senzaţiile, fiind complet anihilate, în virtutea obişnuinţei, ca atare, se transformă, însă, în nevoi de putere (pp -)) Și în aceasta - subordonarea percepției față de legea generală a slăbirii impresiilor repetate) R r - , sn R R - USD) R t) "Pentru a ști", spune Maine de Biran, cu scopul de a justifica raisoa d'être de a

construi ipoteza sa, "cum slăbește o senzație continuă, trebuie să se poată spune cum începe, deoarece slăbirea este întotdeauna rezultatul aceleiași activități, al aceleiași condiții organice, iar această activitate primară, această condiție inițială este ascunsă de ochii noștri, ca toate cauzele primare, sub o acoperire de nepătruns * (p)) Potrivit lui Maine de Biran, deși fiecare dintre organele noastre senzoriale are un anumit grad de intensitate (în limbajul gânditorului nostru acesta se numește tonul natural al organului), dar între toate, într-o poziție normală, există este echilibru complet Fiind în cutare sau cutare parte a ei, este scos din această stare de un obiect extern senzorial tinde să restabilească din nou echilibrul pierdut, fie prin scăderea tonusului organului excitat, fie prin ridicarea succesivă a tonusului tuturor organelor la aceeași stare (p p -) De aici slăbirea senzației) , Pentru mai multe despre aceasta, vezi p R - ῄ R r - - *) P p loS- , yH p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MEN DE BIRAN LA ÎNCEPUTURI ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA din legea generală a slăbirii senzaţiilor în raport cu percepţiile Prezența unui element senzorial în percepţiile repetate este însoţită de consecinţe de ordin dublu Pe de o parte, un grad mai mic de influenţă adus de acestea şi asocierea ei cu actele motrice se reflectă în percepţii în mod pozitiv Pe de altă parte, această din urmă asociere deschide un domeniu considerabil pentru activitatea imaginației în domeniul percepției "Pe măsură ce câmpul facultății noastre perceptive se extinde și se diversifică, impresiile se combină, operațiile și judecățile se înmulțesc, oglinda imaginației (le miroir imaginaire) capătă o influență mai mare și într-o măsură mult mai mare din (imaginația) sa de lumină reflectată decât din raze directe, ceea ce se întâmplă este că încetăm să simțim (percevoir) și să examinăm (contempler) obiectele - "Le sujet et le terme de l'action, l'effort et la résistance se trouvant enfin presque identifiés, tout semble reyétir le caractère passif de la sensation") Prin urmare, în viitor, apariția multor percepții genetic diferite ale unei impresii mixte cu transferul proprietăților unei impresii active la un fenomen pasiv și invers Acesta este primul Și apoi, asociind, grație repetiției constante articulare, impresiile își pierd în mare măsură caracterul sentimentelor la care se raportează direct și, în același grad, capătă o tentă a activității interne a organului central) Direcțiile sale, crede Maine de Biran, sunt destul de diverse "Organul central, reacționând cu suma determinărilor dobândite, modifică, completează, corectează și uneori distorsionează mesajele simple ale sentimentelor exterioare, înlocuiește percepțiile cu amintiri și mai degrabă realizează ceea ce a existat, deoarece nu simte (ne perçoit) ceea ce b există *)" Varietatea remarcată de manifestări ale activității centrului l, -,) P ρ -I I) R ') R r - *) R r , sn R Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV organul nostru este destul de în concordanță cu varietatea de rezultate obținute din aceasta Aici se află, în primul rând, motivul vitezei și acurateții cu care noi, prin simțire, efectiv sau in spe, simțim ceva ce nu aparține deloc domeniului senzorial sau depășește clar înțelegerea lui) Aici trebuie să căutăm sursa numeroaselor și mai stabile iluzii ale noastre *) Confuzia "ordinei stabilite de obiceiurile imaginației", cu natura lucrurilor, "presupunea de a fi imobil și necesar acolo unde, de fapt, o coincidență întâmplătoare și temporală", decurg din aceeași *) În plus, generalizarea experiențelor particulare este determinată de motive identice, însoțite de transformarea relativului în absolut, recunoașterea unei legături esențiale (l'es-sentiaEté) între fenomenele cunoscute pe baza coincidenței lor obișnuite în timp și cauza

dependenţei de fenomene care sunt legate între ele în raport cu o succesiune simplă) În sfârșit, aici se află soluția la motivele indiferenței noastre față de ordinea obișnuită a fenomenelor și apariția emoțiilor în cazul celei mai mici schimbări în aceasta din urmă, precum și viteza și ușurința cu care apare o masă de judecăți în conștiință, precum și confuzia lor în unul și același act senzorial) Astfel, ca urmare a repetiției, percepțiile dobândesc puteri care nu sunt în natura lor - judecăți reprezentative și determinative Maine de Biran, așadar, cu deplin drept și justificare ar putea spune că obiceiul afectează operațiile senzoriale prin nimic altceva decât făcându-le să coincidă cu activitatea imaginației De la obiceiurile numite de Maine de Biran cu denumirea comună "pasive", trecem la obiceiurile, în terminologia sa, "active" Întrucât stările active care dau numele și cele corespunzătoare) Ibid) P p - , , sn R R -) R r $, ·) P p I I - , , sn R *) P p - , JOO, sn pp - *) R b> Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA OMULUI DE NIRAN LA ÎNCEPUT ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA În măsura în care obiceiurile existente se reduc în esență la manifestări ale activității semnificante, atunci, în consecință, zona deprinderilor active coincide cu domeniul de acțiune al memoriei noastre În funcţie de diferitele funcţii ale zodiilor, Maine de Biran stabileşte trei? tip de memorie Yun îl numește pe primul dintre ei memorie mecanică Semnele de aici sunt complet libere de orice amestec al elementului senzorial x), iar în acest caz chiar procesul de amintire se reduce la o simplă repetare a mișcării *) Prin urmare, între influența obișnuinței asupra memoriei mecanice și capacitatea de mișcare, trebuie să puneți un semn egal O serie de mișcări, rapide, ușoare, insesizabile, și în final aproape automate, este rezultatul acestei influențe) Întrucât în procesele memoriei mecanice există dezbinare completă între actele senzoriale și motorii și "mișcarea, în expresia literală a lui Maine de Biran), absoarbe toate forțele organului gânditor", există cazuri în care amintirea unei semnul este urmat imediat de apariția unor idei sau imagini distincte B) Acest fel de memorie, în care asocierea dintre semn și imagine se stabilește corect cu ajutorul unor percepții separate) ^ în limbajul filosofului nostru se numește reprezentativ Modul de operare al obișnuinței asupra tipului reprezentativ al memoriei este analog cu efectul pe care obișnuința îl are asupra facultății perceptive Procesul de memorare a semnelor, din cauza repetarii frecvente, este accelerat, ') "Les signs, în cuvintele lui Maine de Bmran (p), sont absolument vides d'idées, ou séparés de tout effet repré sentati PL Sunetele sau tonurile bine articulate (articulés), considerate de ele însele și abstrase de orice forță reprezentativă reală, sunt, în opinia lui Maine de Biran, cele mai simple produse ale forței motorii A ține, a reaminti sunete, a exersa memoria mecanică, în ochii lui, nu înseamnă altceva decât a ține și a repeta o serie de mișcări (p-) ') Vezi p R - , sn R) P ° -) Rechemarea semnului fiind însoțită sau urmată imediat de apariția clară a unei idei bine definite (p)) Asociere formată în mod regulat cu percepții distincte (p) Подр объ этомъ на стр - , ι - Библиотека "Runivers" Н КУДРЯВЦЕВЪ dobândește o precizie mai mare și devine în ultimul grad ușor Imaginile sau ideile, însă, nu-și pierd deloc fidelitatea și claritatea prin aceasta *) Într-un cuvânt, actele motorii și senzoriale sunt echilibrate aici și, prin urmare, nu este surprinzător dacă Maine de Biran consideră că numai această memorie este utilă, singura bază a minții umane), care, în ochii lui, nu este altceva decât un întreg al obiceiurilor primare ale organului central) Memoria senzorială, care, conform lui Maine de Biran, formează al

treilea tip de memorie - atunci când semnul servește ca expresie fie a unei modificări afective - sentimente (nesentiment), fie o imagine fantastică, fie un concept gol care nu are baza reală în senzațiile noastre și are o proprietate interesantă Este de la sine înțeles că obiceiul îl afectează în același mod în care afectează facultatea de senzație (Ia faculté de sentir) Obiceiul dă naștere la o serie de modificări, sentimente (les sentiments) sau fantome, produce în acțiunea senzorială în sine (l'effet sensitif) acum slăbire, acum excitare, în lucrul desemnat - schimbări constante, dă stabilitate semnului, servește ca izvor de judecăţi iluzorii) Ne rămâne acum să urmărim influența obișnuinței asupra judecăților și metodelor sau formelor noastre de inferență, să constatăm rolul său negativ și să notăm semnificația sa pozitivă în acest domeniu Dar absența oricărui original, în comparație cu expunerea anterioară, caracteristicile din secțiunile corespunzătoare din Influence de l'habitude, îndrăznim să credem, au dreptul să ne elibereze de această digresiune În schimb, să încercăm să înțelegem acele opinii care există în literatura de specialitate cu privire la problema direcției filozofiei lui Maine de Biran în prima sa perioadă E Naville), Ferrat și Grundriss der Geschichte der Philosophie Iberweg-Heinze, cercetând stadiul inițial al filozofiei lui Maine de Biran, îl consideră pe creatorul ei la acea vreme, cel mult teo- *) Despre acțiunile și obiceiurile memoriei reprezentative, vezi p R - , sn R R , -) R) p) Mai multe p R - , sn R R , -) Gogotsky, desigur, îl urmează Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MEN DE BIRAN LA ÎNCEPUTURI ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA aparţinând teoretic ideologiştilor În "Influence de l'habitude" gânditorul nostru, în cuvintele lui Naville *), pretinde doar să aplice principiile şcolii Condillac la o anumită problemă "Numai el", scrie Ferrat *), "reține cuvintele în loc de fapte și, prin urmare, pare să fie în acord ideologic cu cei de care s-a separat efectiv" "Influence de l'habitude" cu excepţia cazului în care "cu mari rezerve pot fi plasate în catalogul lucrărilor şcolii ideologice)" "Ideologii credeau că, în persoana lui Maine de Biran, răsplătesc un susținător al opiniilor lor), și nici chiar tânărul însuși nu era atât de stăpân pe ideile sale încât să vadă în ce punct acestea erau opuse ideilor lor) " Autorul cărții "Influență" era departe de a fi conștient de poziția sa reală în domeniul gândirii Șefii școlii senzaționaliste sunt profesori pentru el și crede că se abate de la calea lor doar în câteva puncte minore) Însuși Maine de Biran "cel puțin crede că mai aparține școlii ideologice sau Condillac)" În general, toată această perioadă este o fluctuație continuă în domeniul gândirii lui Maine de Biran "Această ezitare este în principal rezultatul unei lupte între doctrina împrumutată, cu concluziile căreia autorul este de acord, și tendințele propriei gândiri, care îl fac să se retragă atunci când aceste concluzii dezvăluie spre ce consecințe se îndreaptă") O Cp A Franck"a, Moraliști și filozofi, Paris, , pp -) Munca nepublicat de M de B , t I, introducere, p XГV; "Maine de Biran, viața și gândurile sale*, ed , Paris, , p) Istoria filosofiei în Franța în secolul al XIX-lea, t III (Spiritualism și liberalism), ed , Paris, , p *) E· Naville, ibid , p XXII s) "Influence de l'habitude*" a fost scrisă şi depusă de Maine de Biran la un concurs anunţat de Institut National în Juriul savant era format atunci din Cabanis, Genguenet, La Revelière-Lepo, Donu şi Destu de Tracy Acesta din urmă a făcut și o trecere în revistă a operei lui Maine de Biran, care i-a adus filozofului nostru un premiu" c) Ferrari op cit , p -) E Naville, ibid iar în al său Maine de Biran, sa vie et ses pensées*, loc cit ; cap Paul Janet, Les maîtres de la pensée

moderne, Paris, , p) Ueberweg-Heinţe, loc cit) E Naville, ibid Biblioteca "Runivers" N KUDRYAVTSEV Dar deja limitările, şi, mai mult, în puncte esenţiale *) cu care susţinătorii opiniilor tocmai enunţate ne fac să criticăm asigurările lor În plus, destul de puternic frapant este faptul că, în judecăţile lor despre întreaga perioadă, dacă nu toate, atunci majoritatea persoanelor enumerate de noi *), se bazează exclusiv pe una - adevărul, principalul lucru - eseu Între timp, concepţia generală a ideilor din prima perioadă se schimbă semnificativ dacă inserăm în ea gândurile lui Maine de Biranov "Mémoire sur les rapports de l'idéologie et des mathématiques", o lucrare ulterioară cronologic de "Influence de l'habitude" " Nu avem nici cel mai mic motiv să presupunem că scopurile pentru care a fost scrisă Maine de Biran a doua dintre lucrările publicate din prima perioadă au influenţat direcţia gândurilor lucrării, nu avem nici cel mai mic motiv) Un ochi fără prejudecăţi găseşte însă în el cel puţin două argumente suficient de grele pentru a recunoaşte în persoana lui Maine de Biran prima perioadă a unui ideolog Ne referim, în primul rând, la punctele de vedere exprimate de filosoful nostru în "Mémoire sur les rapports de l'idéologie" asupra metafizicii trecutului, a adevăratelor sale sarcini şi metode Fenomenalismul şi senzaţionalismul într-un punct nou fac ca "Mémoire" să fie legat de "Influenţă" Pe această bază, principalul obstacol în calea recunoaşterii lui Maine de Biran ca ideolog al apei pure, ca să spunem aşa, este distincţia pe care o face între impresiile active şi pasive În opinia noastră, acest obstacol nu este însă de netrecut, fie şi doar pentru că distincţia lui Maine de Biran între senzaţie senzorială şi percepţie este o dezvoltare ulterioară a concepţiei lui Destut *) Şi anume: în întrebări despre natura raţiunii noastre, cunoştinţe, cauzalitate etc (JS ibíd , ρ ρ XIV-XV; Ferrai ibid , p,)) O caracterizare relativ completă a primei perioade a filosofiei lui Maine de Biran, în ansamblu, este dată doar de Naville (ibid , ρ ρ XI-XIV)) Până la urmă, iniţiativa de a obţine un scaun la Versailles, care a provocat apariţia "Mémoire sur les rapports de - l'idéologie*", nu a venit chiar de la Maine de Biran Şi atunci ar fi mai firesc să ne asumăm o politică de acomodare în scrierea "Influence de l'habitude", ceea ce este deja destul de contrar concepţiei general acceptate a acestei ultime lucrări Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA MEN DE BIRAN LA ÎNCEPUTURI ETAPE ALE DEZVOLTĂRII SA de Tracy, potrivit căruia "cauza ideilor noastre despre lucrurile exterioare stă în mişcarea arbitrară" *) În consecinţă, credo-ul ideologilor nu exclude deloc recunoaşterea activităţii În ce măsură ambii sunt de acord în esenţă este o altă întrebare Dar în Maine de Biran, impresiile active nu sunt altceva decât o varietate de acelaşi fel cu impresii pasive Acesta este primul Şi atunci, din punctul de vedere al filosofului nostru, elementul pasiv se dovedeşte a fi predominant faţă de activ Confirmarea acestui lucru poate fi găsită în analiza sa asupra sentimentelor şi în actele activităţii noastre reproductive Respingerea lui Maine de Biran a caracterului a priori-raţionalist al cauzalităţii şi recunoaşterea idealului ca abstracţie din real, împreună cu viziunea sa generală asupra abilităţilor umane şi a operaţiunilor lor, ca rezultat al obişnuinţei şi al reproducerii impresiilor primare, sunt noi argumente împotriva lui Navill I şi susţinătorii opiniilor sale examinate de noi Dacă luăm acum în considerare baza fiziologică generală pe care Maine de Biran decide toate întrebările pe care le atinge, atunci, s-ar dori să ne gândim, va fi de la sine înţeles în favoarea cui se decide disputa De fapt, până la urmă, "ideologia gânditorului nostru, să spunem în cuvintele lui Damiron *), este un

fel de fiziologie, fiziologia impresiilor organelor active sau pasive și al cărei sediu sunt nervii" "În ultimă analiză, nervii, creierul, care este centrul comun, este principiul fiecărei impresii, al oricărei reînnoiri a unei impresii, al fiecărui obicei intelectual, al fiecărui gând; studiul gândirii nu este altceva decât studiul unui anumit fenomen de organizare Astfel, Taine are dreptate când afirmă) că "Tratatul despre obișnuință" al lui Maine de Biranov este senzaționalist Strict imediat după cercetările efectuate în acest domeniu de către Pikawe *) Despre Ueberweg'HeifKe^ loc cit) Essai sur l'histoire de philosophie en France, au XIX siècle, or Il (ed , Bruxelles,), p) Filosofia franceză din prima jumătate a secolului al XIX-lea, p) La philosophie de Maine de Biran de Hap IX à l'an XI, Orleans şi Cont Revue Acad d Sc Mon et Pi , CXXXP- , p - ; cf L Küht-papp' Maine de Biran, Bremen, , SS - '· Biblioteca "Runivers" H, KUDRYAVTSEV Ediția de Influence de l'habitude inclusă în ediția lui Cousin este a treia la rând ( ) Între timp, comparându-l pe acesta din urmă cu două ediții egale (și), Pikavet consideră că s-a stabilit ferm că Matz de Biran în a fost un elev entuziast al lui Cabanis și Destu de Tracy, iar ȚO rămâne același iar în , deși aici se dezvăluie deja o mai mare independenţă în gândirea lui O schimbare relativă de poziție nu a avut loc până în Nu degeaba Naville însuși nu a rămas cu nimic altceva decât să numească filozofia lui Maine de Biran în prima etapă a dezvoltării ei o filozofie a senzației *) și să admită că el "care trebuia să ocupe primul loc în reacție a gândirii franceze împotriva doctrinei senzualiste, a debutat sub auspiciile școlii din Condillac "*) N Kudryavtsev *) Oetszhg ined de M de , t I, introducere, p IX) Ad Frank, Dict se phil , s v Ni de B , r TO Biblioteca "Runivers" Teleologia lui Leibniz^ eu eu Pentru gânditorul antic sau medieval, lumea era un cosmos pătruns de puterea formativă a minții; teleologia a fost conținutul principal al aproape tuturor speculațiilor filozofice A înțelege realitatea ca un sistem de urmărire mecanică unul după altul fenomene - idealul noii gândiri europene; de acum înainte nu există un material mai potrivit pentru critică decât teleologia Reconcilierea lui Aristotel cu noua filozofie a fost sarcina activității sale filozofice din cele mai vechi timpuri ale lui Leibniz În urma lui, istoricii filozofiei văd tocmai în aceasta semnificația lui pentru dezvoltarea unei noi filozofii E chiar asa? Leibniz a început să studieze filozofia încă de la școală, unde, pe când era un băiat de treisprezece ani, îi plăcea logica și și-a bătut mințile peste dificultăți Timp de aproximativ un an a studiat Aristotel și Scolastici, până când o dispută între luterani și reformați i-a distras atenția La vârsta de cincisprezece ani, Leibniz a intrat la Facultatea de Filosofie a Universității din Leipzig Tocmai în acest moment el face o alegere decisivă între formele substanțiale ale scolasticii și filosofia mecanicistă a timpurilor moderne, aceasta din urmă învinge, iar Leibniz va polemiza cu scolasticii mult timp de acum încolo Această alegere a fost făcută sub influența lui Gassendi, Bacon, Cardan, Campanella, Kepler, Galileo și Descartes, așa cum mărturisește însuși Leibniz Scherzer și Thomasius au citit filozofie la universitate Scherzer este un scolastic inveterat si "nu are nicio influenta asupra lui Leibniz Pentru asta, Leibniz se apropie de Thomas mult timp Biblioteca "Runivers" I BLONSKY ziusom Tokhmasius, un profesor talentat de istoria filozofiei, un oponent al scolasticii și un adept al lui Aristotel Dar Aristotel, al cărui adept Tomasius, nu a fost nici adevăratul Aristotel, căci din corespondența lui Thomasius aflăm despre slaba sa cunoaștere a textului lui Aristotel, nici Aristotel al

scolasticii, a fost Aristotel al noii filosofii, Aristotel al "reformatorii" filosofiei, așa cum i se spunea atunci Rodul a doi ani de studii cu Thomasius este Disputado metaphysica de principio individui, o lucrare pur studentească, străduindu-se poate mai exact să ducă la îndeplinire punctul de vedere nominalist al profesorului, întărindu-l nu atât cu forța argumentelor cât cu o abundență de citate, probabil împrumutate de la Suaretz După ce a absolvit Facultatea de Filosofie, Leibniz pleacă la Jena pentru un semestru pentru a studia matematica, spre care a fost atras atât de studiile anterioare de logică, cât și de pasiunea pentru filosofia mecanicistă, și pe care mediocul profesor de la Leipzig Kühn nu a putut să o predea Matematica la Jena este citită de Erhard Weigel Îl introduce pe Leibniz în analiza matematică, îl informează despre ideile dreptului natural, îl prezintă pe Hobbes, sub a cărui influență puternică se va afla Leibniz în viitor Dacă Thomasius este un adept al "reformatorilor" lui Aristotel, atunci Weigel își are direct sarcina de a-l armoniza pe Aristotel cu noua filozofie În general, o astfel de reconciliere a fost scopul unei anumite direcții filozofice Dar ce fel de acord s-a discutat, reiese clar din faptul că Ray, autorul cărții Clavis philosophiae naturalis seu introducilo ad na-turae-contemplationem aristotelico-cartesiana, a fost în fruntea acestei mișcări ^^ același Ray, despre care Descartes spunea că nimeni nu este mai bun decât Ray nu știe să-și expună filosofia Această filozofie aristotelico-cartesiana nu a fost altceva decât o serie de încercări de a-l forța pe Aristotel să gândească în spiritul filosofiei carteziene Întors la Leipzig, Leibniz a intrat la Facultatea de Drept, a scris o serie de lucrări juridice și "Dissertado arithmetica de compì exionibus", revizuit în același an în "de arte combinatoria" - împlinirea vechiului său (și Weigel) visează să matematizeze logica, primește o diplomă, iar la începutul anului intră în serviciul fostului ministru al electorului de Mainz, baronul Boineburg, în casă Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului care trăiește trei ani În casa acestui om, Leibniz a scris o serie de lucrări literare, politice și teologice ("Mărturisirea credinței împotriva ateilor", "Apărarea Treimii") În anul părăsirii casei Boineburg, Leibniz publică tratatul de filozofie naturală "Noua ipoteză fizică" Astfel, vedem că Leibniz, în general, nu s-a preocupat prea mult de Aristotel, că Aristotelul pe care îl cunoștea era un Aristotel modernizat și că acea dorință de a-l împăca pe Aristotel cu noua filozofie, care este considerată proprietatea distinctivă a filozofiei lui Leibniz, a fost generală dorința acelei epoci de a arăta că Aristotel al noului nu contrazice filozofia Pentru a ne convinge în sfârșit de acest lucru, să comparăm binecunoscuta scrisoare a lui Leibniz către Thomasius despre reconcilierea lui Aristotel cu noua filozofie (aprilie) cu adevărata învățătură a lui Aristotel După Aristotel, forma este esenţa imanentă a substanţei, formând, împreună cu un substrat nedefinit - materia - o fiinţă individuală definită; În acest sens, forma la scolastici a primit denumirea formei substanțiale în opusul formelor calitative și cantitative, care este doar excese de substanțe (Formae Accidentales/ Așadar, Mamă - o ocazie nedefinită de a accepta toate formele, forma - determinandu-i activitatea, care este in acelasi timp Leibniz in in scrisoarea sa constata ca scolasticii au distorsionat in mod surprinzator sensul filosofiei lui Aristotel, impunandu-i un fel de forme substantive, care, nefiind materiale, in sine, fara asistenta a unui lucru exterior, conferă mișcare corpului extensie și impenetrabilitate și existent oricărei forme; forma este figura sau limita corpului, care decurge din mișcarea părților

corpului!) Având în vedere prevalența prejudiciului infirmat aici, consider că este necesar să mă oprim mai detaliat asupra acestuia Mai detaliat decât altele arată apropierea lui Leibniz de Aristotel Kuno Fischer Pentru a face aceasta, el interpretează astfel filosofia lui Leibniz: Elementele lucrurilor sunt monade; în esenţa monadei distingem două momente, forţele primordial active şi primordial pasive Puterea pasivă a monadei trebuie privită ca principiul materiei sau al contraenergiei; toate monadele sunt Biblioteca "Runivers" p Blonsky Așadar, viziunea despre lume a lui Leibniz, cel puțin până în , nu este în niciun caz în legătură strânsă cu Aristotel și scolastică, dimpotrivă, pentru începutul secolelor XVII-XVIII este, după cum vom vedea acum, cea mai nouă filozofie (novissima, așa cum o exprimă uneori Leibniz) Sensul ei nu este că a chemat umbra lui Aristotel și a remediat lacunele noii perspective europene asupra lumii, ci că este rezultatul dezvoltării organice a unei noi filozofii și a crescut pe pământul unei noi științe, a unei noi științe noua religie si noi doctrine sociale II Secolul al XVII-lea a fost un secol de mari descoperiri în matematică, fizică și biologie, atât de mari încât tocmai aceste științe au fost complet transformate Tot ce făceau grecii în domeniul mecanicii aparține staticii, în timp ce în dinamică cunoștințele lor erau foarte nesemnificative Bazele dinamicii ca știință au fost puse doar de Galileo Chiar și pe vremea lui, aristotelicii au învățat că mișcările pot fi naturale și violente, că fiecare lucru își caută locul etc Galileo creează dinamica unui singur corp, iar după el Huygens rezolvă primele probleme ale dinamicii multor mase deplasarea conform legilor mecanice ale corpului; forța activă a monadei este principiul individualității complete, formei, entelehiei, sufletului, vieții, activității de sine Astfel, monada este împreună atât forță pasivă și activă, cât și materie și formă, și trup și suflet Dar activitatea mecanică a corpului este explicată numai prin conceptul de cauze efective, în timp ce activitatea sufletului este explicată prin intermediul cauzelor finale Astfel Leibniz îmbină ambele principii, cauzalitatea și teleologia, în conceptul de monada, cu alte cuvinte, Aristotel și noua filozofie După cum scopul se raportează la mișcarea evocată, tot așa și sufletul se raportează la corp Sufletul este țelul-corp, sau acela pentru care corpul se mișcă Dar din faptul că lumea trupurilor este un mijloc de revelare a lumii spirituale, rezultă că în explicarea lumii conceptul de scop este semnul inițial Această interpretare este foarte arbitrară Ca să nu mai vorbim de faptul că nu există un singur loc în Leibniz unde să argumenteze cel puțin: în mod similar, susțin că nu are o singură frază nicăieri în care să spună că monadele, Oricare ar fi rolurile, acționează conform legilor mecanice, că sufletul este scopul trupului, că din faptul că monadele acționează după scopuri, urmează o explicație teleologică a întregii lumi În confirmarea argumentării sale, Kuno Fischer citează următoarele Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului Dinamica este știința mișcării, statica este știința echilibrului și întreaga viziune a gânditorului antic, chiar și cea morală, era statică Cunoașterea universului era pentru el o contemplare estetică a relațiilor dintre formele corpurilor și figurile situate în spațiu Matematica grecilor antici era geometria, în timp ce matematica hindușilor era algebră Acum, în mâinile lui Descartes, în geometria sa analitică, ambele direcții sunt unite prin combinarea conceptului de mărime spațială cu conceptul de număr separat Dar prin introducerea conceptului de mărime geometrică în conceptul mai general de mărime numerică continuă și variabilă, Descartes a subordonat vechea direcție geometrică celei

algebrice, iar geometria a fost tradusă de acum înainte în limbajul științei numerelor Aproape în același timp, descoperirea microscopului a revoluționat biologia Leeuwenhoek găsește ciliați, deschide rotifere și este primul care vede celule sanguine; Malpighi în scrie Anatomia plantamm, în care pune bazele doctrinei structurii microscopice a plantelor Să revenim la Leibniz La un an după scrisoarea de mai sus către Thomasius, el publică Noua Ipoteza fizică Leibniz în acest eseu subliniază apropierea sa de Aristotel și când unul dintre corespondenții săi (Gon fragmente: "In hac ipsa vi passiva resistendi ipsam materiae primae notio-nem colloco* (IV, în ed Gerhardt), dar acest citat este denaturat, deoarece în text: "in hac ipsa vi passiva resistendi (eț impenetrabilitatem et aliquid) amplías involutite) ipsae materiae primae sive molis, quae in corpore ubique, eadem magnitudiniqua ejus proportionalis est, notionem colloco", și, se pare, este distorsionată nu fără motiv, deoarece altfel ar trebui să se facă distincția între alunițe (un concept care mai târziu, sub influența lui Newton, se transformă în conceptul de masă) și corpus, ceea ce nu este deloc convenabil pentru scopurile lui Kuno Fischer}' "Qjiaeris deinde definitionem animae Respondeo, posse animam sumi late et strincte Late anima idem est quod vita seu principiam vitale , nempe principiam , actionis internae in re simplici seu monade existens, cui actio externa responder" (VÌI Ô) j, Et tale principiam appellamus substanțiale, item vim primitivam, εντελέχειαν την ιφώτην, uno nomine animam, quod activum cum passivo conjun- ctum substantiam completam constituit (VII,) Dar în primul fragment, spune doar despre asta sufletul este principiul activității interioare a monadei, în timp ce al doilea vorbește de "substanția completa", concept care contrazice interpretarea conform căreia trupul nu este o parte, ci un moment al monadei Trei citate în total, dintre care unul este distorsionat și unul îl contrazice pe Kuno Fischer! Biblioteca "Runivers" p "Blonsky Fabre) și-a exprimat îndoieli cu privire la aceasta, Leibniz se grăbește să se justifice (non contemnam Aristotelem; non sum ab Aristotele alienus) și îi atacă pe noii filozofi Dar Leibniz nu a subliniat că doctrina efortului expusă în această lucrare nu a fost doar împrumutată în gândire de la Hobbes, ci chiar este pe alocuri fragmente literale din "de corpore" *) Conceptul principal al filozofiei naturale a lui Hobbes este conceptul de efort (cpnatus), dezvoltat sub influența lui Galileo într-o polemică cu Descartes * Descartes definește mișcarea ca o deplasare, I nu ca forţă sau activitate, pentru a indica prin aceasta că mişcarea are loc nu în mişcare, ci în corpuri în mişcare, fiind: nu o esenţă sau o substanţă, ci o proprietate a unui lucru în mişcare c) Dar, alături de conceptul de mișcare, Descartes introduce un alt concept pentru a explica unele fenomene - înclinația spre mișcare Hobbes consideră că acest lucru este greșit: conceptul de înclinație la mișcare poate însemna fie o simplă posibilitate de mișcare, dar atunci nu explică apariția mișcării efective, fie o tendință de a se deplasa într-o anumită direcție, dar atunci această tendință este deja mișcarea în sine, cel puțin începutul ei Mișcarea este o schimbare de loc care se produce în timp Dacă mărimile spațiale și temporale date sunt mărimi finite, atunci avem mișcare perceptibilă Dar dacă aceste mărimi sunt mai mici decât orice mărime dată, atunci mișcarea care are loc nu poate fi percepută; O mișcare atât de mică este ceea ce numim o tendință, o străduință, un efort De aici rezultă că corpul este mereu în mișcare, iar Descartes greșește opuse mișcării repausului) Aceasta este învățătura lui Hobbes, împărtășită de Weigel, o găsim în Noua ipoteză fizică (cf și Specimen Dynamicum sau Phoranomus) Această doctrină a

efortului are semnificație nu numai pentru fizică, ci poate arunca lumină și asupra subiectelor metafizice, acest lucru i-a fost deja subliniat lui Leibniz de corespondenții săi, de exemplu Lantin ,,) CyL Wernick, Der Begriff der Muterie der Leibniz, Jena, s ' -ЇB/ ') Prmc II, §) Pe corp,!, p (ed Molesw) Опредѣление усилия: "Noi definim sopa-· atunci că există o mișcare prin spațiu și timp mai mică decât ceea ce este dat, adică este determinat, fie prin expunere, ve! se atribuie prin număr, adică printr-un punct", ibid , p * Biblioteca "Runiverse" TELEOLOGIE ЛЕЙБНИЦА La un an după publicarea Noii ipoteze fizice, Leibniz a plecat la Paris, unde a studiat matematica și mecanica sub Huygens Acest nume a fost deja menționat Galileo, studiind dinamica unui singur corp, a descoperit că, datorită vitezei de cădere atinsă, corpul se ridică la fel de sus pe cât cade Huygens a generalizat această idee: centrul de greutate al unui sistem corporal (presupunând că corpurile grele nu se pot deplasa în sus) se ridică la fel de sus pe cât coboară jos Această generalizare a introdus în mecanică, în locul conceptelor de forță și impuls, conceptele de muncă şi forţa vie Aceste concepte vor deveni fundamentale în filosofia lui Leibniz Dar Leibniz a luat parte nu numai la reforma mecanicii, el a participat și la marea transformare pe care a suferit-o atunci matematica A existat o problemă în matematică insolubilă pentru matematicienii greci, și anume problema construirii unei tangente Descartes, folosind conceptele de geometrie analitică, a reușit deja să definească tangenta ca poziție limită a secantei Alte studii dinamice au arătat că definițiile vitezei în mărime și direcție sunt destul de consistente cu problema tangentei Apropo, profesorul lui Newton Barrow a ajuns la asta Și aproape simultan Newton în Anglia descoperă calculul fluctuațiilor, iar Leibniz la Paris calculul diferențial Ideea de bază a acestui calcul este principiul schimbării continue (Iex continui), conceptul de bază al acestuia este infinit de mic În , Leibniz s-a mutat la Hanovra Are de ani, iar opiniile lui au fost deja stabilite Cu toate acestea, există un decalaj important în educația sa filozofică: a citit aproape toți filosofii noi, dar este familiarizat cu filosofia lui Descartes în principal din expunerile populare Acum umple golul: aproape toate scrisorile lui pentru - o sunt pline de reflecții despre Descartes Cinci ani mai târziu, Leibniz a scris prima expunere sistematică a propriei viziuni asupra lumii Astfel s-a rezolvat într-o polemică cu Descartes Și Leibniz însuși și-a înțeles filosofia III, ; I, - Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" p Blonsky fiyu ca opusul cartezianului, văzând unul dintre principalele puncte de dezacord cu privire la chestiunea legilor mișcării Deci el însuși în mod repetat nu se sătura să declare și este caracteristic că în timpul celebrei întâlniri cu Spinoza, legile mișcării au fost discutate violaient l'égalité de la cause *et de l'effet) Potrivit lui Descartes, numai forței de rezistență i se poate da un loc în lumea corporală Corpurile în sine sunt lipsite de forță, mișcarea trebuie înțeleasă ca deplasare și nu ca acțiune a unei forțe motrice, iar fizica lui Descartes este geometria pură a mișcărilor Din faptul că singura forță este forța de inerție inerentă fiecărei particule materiale, a rezultat că cu cât mai multă materie, cu atât forța este mai mare și cantitatea totală de mișcare pe care o are un corp dat este egală cu suma mișcărilor lui toate particulele sale, adică produs de masă și viteză Și din faptul că corpurile sunt lipsite de forță activă, a rezultat că singura cauză a mișcării este Dumnezeu, iar cantitatea de mișcare în lume este întotdeauna aceeași Potrivit lui Leibniz, corpurile nu pot avea proprietăți exclusiv geometrice, întrucât, într-un astfel de caz,

ar fi la fel de ușor să miști atât un corp mic, cât și unul mare, ceea ce este contrar experienței; în plus, deoarece mișcările opuse sunt echilibrate reciproc, cantitatea totală de mișcare din lume ar scădea, iar accelerația ar fi inexplicabilă Adevărat, la mașinile aflate în stare statică, sarcinile sunt invers proporționale cu viteza de mișcare, ceea ce i-a dat lui Descartes un motiv pentru a măsura forța ca produs al masei și vitezei Dar dacă luăm în considerare cazul corpurilor în cădere, se dovedește că, dacă pentru a ridica corpul A cu un kilogram până la o înălțime de toise, sau pentru a ridica corpul B la livre la o înălțime de un toise, aceeași forță este necesar, iar dacă corpul se ridică la fel de sus pe cât coboară jos (conform principiului lui Huygens), atunci, după cum a demonstrat Galileo, viteza de cădere a corpului A este de două ori mai mare decât a corpului B, deși înălțimea în primul caz este de mai mult de patru ori Deci, cantitatea de mișcare a corpului A = , și a corpului B - , , dar forțele lor sunt egale Prin urmare, Există o diferență între impuls și forță Forța este ceva real, diferit de mărime, figură și mișcare, Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului se măsoară prin cantitatea de acțiune produsă; în consecință, ceea ce se poate realiza în corpuri constă nu numai în extensie și modificări ale acesteia Descartes a învățat despre forța moartă, el nu cunoaște forța vie, forța unui corp în mișcare Istoria filozofiei arată că sub influența lui Descartes s-a creat mai mult geometrico demonstrata Divinitatea lui Spinoza este în raport cu lucrurile individuale, la fel cum este spațiul în raport cu figurile și formele individuale; lucrurile separate sunt doar forme ale unei singure și unice substanțe, din care, drept consecință geometrică, decurge întreaga totalitate a fenomenelor Dar aici Leibniz pune din nou în considerare problema arzătoare pentru acea epocă, epoca lui Malebranche, Locke și Berkeley, problema realității lumii exterioare, se întreabă din nou: ce este lumea materială? Este lumea spațială pe care o percepem cu adevărat lumea adevărată? Care sunt legile acestei lumi? Și Leibniz va răspunde la aceste întrebări că materia nu este o substanță, ci ceea ce este compus din substanțe (non substantia, sed substantiatum), că "la substance est un être capable d'action", că legile lumii nu sunt legi geometric, dar dinamic De aici rezultă o concluzie extrem de importantă Mecanica numai în partea ei geometrică (cinematica) are certitudinea necesară, dar situația este destul de diferită cu dinamica, prevederile ei sunt în esență nedemonstrabile și, prin urmare, sunt parcă aleatorii Iată ce spune Leibniz despre aceasta în Teodicee: "Am descoperit că legile mișcării, care există de fapt în natură și sunt justificate prin experimente, nu sunt de fapt absolut demonstrabile, ca o teoremă geometrică, dar nu trebuie să fie așa fie Ele nu se nasc în întregime din principiul necesității Pot dovedi aceste legi în multe feluri, dar trebuie întotdeauna să presupunem ceva care nu provine din necesitatea geometrică absolută Astfel, aceste legi frumoase sunt o dovadă magnifică a unei ființe raționale și libere împotriva sistemului de necesitate absolută și oarbă a lui Strato sau Spinoza Am găsit posibil să justific aceste legi presupunând că efectul este întotdeauna egal în vigoare cu cauza sa sau, ceea ce este același cu unul și *) Specimen dynamicum, Cassirer, - ; IV, - * Biblioteca "Runivers" I BLONSKY se păstrează întotdeauna aceeași forță, dar această axiomă a filozofiei superioare nu poate fi dovedită geometric Se mai pot folosi și alte principii de genul similar, de exemplu, că acțiunea este întotdeauna egală cu reacția, principiu care presupune întotdeauna în lucruri rezistență la schimbarea exterioară și nu poate fi extras nici din extensie, nici din impenetrabilitate, sau alt

principiu pe care mișcarea simplă îl are aceleaşi proprietăţi care pot avea o mişcare complexă producând aceleaşi fenomene de deplasare Aceste ipoteze sunt foarte bune și, din fericire, au succes în explicarea legilor mișcării Dar nu există în ele o necesitate absolută care să ne obligă să le admitem, la fel cum suntem siliți să admitem regulile logicii, aritmeticii și geometriei Aceste considerații arată bine că legile lumii care guvernează mișcările nu sunt nici absolut necesare nici complet arbitrar Mijlocul care trebuie acceptat este că sunt alegerea celei mai perfecte înțelepciuni *) Astfel, descoperirile dinamice ale lui Leibniz l-au determinat să respingă conceptul geometric al lumii ca o serie de fundamente și consecințe necesare)) Teodicee J , ,) Adevărat, chiar și într-o scrisoare către Thomasius Leibniz vorbește despre inexplicabilitatea proprietăților individuale ale corpului prin mijloace geometrice, în care se poate vedea un ecou al scotismului Dar nu este greu de observat că între această afirmație și doctrina aleatorii a întregii lumi empirice cu toate legile și fenomenele ei de bază se află un întreg abis Mi se pare că cei care, ca și Windelband, reduc doctrina vérités de fait la problema individualității, îngustează extrem de îngust sensul acestei doctrine: al lor este Leibniz-Leibniz în , și nu în Ideea de contingența individului, inspirată de Leibniz în această formă, probabil de Thomasius, este cu siguranță diferită de ideea că legile dinamicii, care explică fenomenele fizice, nu au o necesitate matematică, deși trebuie să admitem că ambele acestea ideile sunt adesea împletite în Leibniz În final, mi se pare că se pot trage următoarele concluzii: i) fiecare fapt empiric particular, fără a presupune existența lui Dumnezeu, nu poate fi explicat atât în raport cu proprietățile sale individuale (problema individualității), cât și în raport cu însăși apariția lui (problema cauzei fundamentale);) legile dinamicii care guverneaza lumea nu pot fi concepute ca ceva logic necesar (problema fundamentarii dinamicii) Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului III, Într-o scrisoare către Thomasius Ieybyatz scrie: "toți cei care vorbesc despre substanțele imateriale ale corpurilor își pot explica gândirea doar comparându-le cu sufletul uman " În Noua Ipoteza Fizică, când prezentăm doctrina efortului, citim: spirit Căci ce este efortul în clipă, mișcarea corpului este în timp: aici se deschide ușa viitorului cercetător către adevărata distincție între trup și spirit, neexplicată până acum de nimeni La urma urmei, fiecare corp este un spirit momentan sau lipsit de memorie (omnis corpus esr mens momentanea sen carens recordatione), întrucât nu reține pentru o clipă mai îndelungată atât efortul propriu, cât și cel opus al celorlalți Deci, este lipsită de memorie, lipsită de a-și simți acțiunile și suferințele, lipsită de gândire *) Și aproape în același timp, Leibniz îi scrie ducelui Johann-Friedrich: "Voi demonstra că, din punctul de vedere al unei filozofii corectate, este necesar să recunoaștem în fiecare corp un principiu substanțial intern non-corporeal distinct de masă" s) Deci, deja în perioada timpurie a activității sale, Leibniz era convins că non-materialul nu poate fi înțeles decât prin analogie cu sufletul și că introducerea conceptului de efort permite să se considere corpul ca un spirit lipsit de memorie si senzatie Și acum, după ce studiile dinamice l-au convins în sfârșit pe Leibniz că forța activă sau vie este conceptul de bază al filosofiei, el declară în Tratatul de metafizică, prima expunere sistematică a viziunii sale asupra lumii: "natura corpului constă nu numai în extensie și, t -e în mărime, figură și mișcare, dar este necesar să recunoaștem ceva care este asemănător sufletelor și care se numește de obicei o formă

substanțială) A O I, ·) IV mier I, J: "precum trupul este în ordinea mișcărilor, așa și sufletul este în armonia eforturilor: mișcarea reală a corpului ia naștere din combinarea eforturilor anterioare, efortul real al sufletului, adică voința ia naștere din combinarea armoniilor anterioare într-una nouă) I,) IV, lj Biblioteca "Runivers" P BLONSKY zece ani mai târziu în Noul Sistem al Naturii); Leibniz spune: "Am constatat că natura formelor constă în forță și că din aceasta decurge ceva analog senzației și efortului; De asemenea, am constatat că ele ar trebui înțelese în același mod ca și conceptul pe care îl avem despre suflete Dacă comparăm eseurile leibniz, referitor la această perioadă, cu lucrările sale timpurii, atenția noastră va fi oprită de schimbarea care s-a produs în atitudinea sa față de scolastică Într-o scrisoare notorie către Thomasius, Leibniz îi învinovățește pe scolastici pentru formele lor substanțiale și, dacă îl laudă pe Aristotel, atunci acesta este Aristotelul noii filosofii Dar în Noul sistem al naturii, Leibniz va lăuda deja și de aceea Aquino și Albertus Magnus, vor reabilita forme substanțiale și vor vorbi despre primele entelechii Cum poate fi explicată această schimbare? Cum putem explica și faptul că Leibniz opune viziunea dinamică asupra lumii cu cea geometrică ca mecanică metafizică? Aș propune o astfel de ipoteză: locul de naștere al dinamicii este Italia, iar mama dinamicii este filosofia naturală italiană Filosofia naturală italiană a Renașterii a fost sub influența a trei filozofi antici - Democrit, Platon și Aristotel Dintre acestea, numai atomismul putea căuta justificare filozofică de la Democrit, Platon era la acea vreme fie în afara fizicii, fie coincidea cu Aristotel; dinamica care se punea pe picioare nu putea căuta justificare decât de la Aristotel Rezultatul a fost o poveste extrem de confuză: dinamica, după ce a primit un început în metafizică stând sub stindardul lui Aristotel, în domeniul cercetării pur fizice intră într-o luptă acerbă cu aristotelicii pentru ca mai târziu, când s-a maturizat deja la generalizări filozofice , devenit din nou sub steagul lui Aristotel și scolastici adiacente acestuia Repet, aceasta este doar o ipoteză, dar dacă este corectă, atunci doar în acest sens se poate vorbi de o relație între Leibniz și Aristotel Dar cât de confuză este atunci această rudenie; este aproximativ aceeași cu relația dintre conceptul modern de energie și cel al lui Aristotel Și Leibniz era conștient de acest lucru În același sistem nou v) IV, Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului natura?) scrie el * "Aristotel le numește (adică formează) primele entelehii, dar eu le numesc, poate mai rezonabil, forțe primare " Și pentru a răspunde la întrebarea "ce este forța", Leibniz preferă să dezvolte concepte noi Răspunzând la întrebarea, ce este forța, cu definiția: "forța este ceva analog cu sufletul", Leibniz a trebuit să treacă de la dinamică la psihologie și să generalizeze conceptul de suflet Într-adevăr, Noul sistem al naturii a fost scris în , iar în anul următor Leibniz a scris Reflections on Locke's Experience of the Human Mind Rezultatul studiului lui Locke sunt "New Experiences" ( ) În prefața lor citim: "Una dintre regulile mari și cele mai dovedite este că natura nu face niciodată salturi Am numit-o legea continuității Utilizarea acestei legi în fizică este foarte semnificativă: din aceasta rezultă că trecerea la mare de la mic și invers se realizează printr-o valoare intermediară Toate acestea ne fac să credem că percepțiile perceptibile apar treptat din cele care sunt prea mici pentru a fi observate") Potrivit lui Leibniz, dacă existența percepțiilor inconștiente nu este recunoscută, atunci multe fapte ale vieții mentale vor rămâne neexplicate Cum să explicăm atunci conștiința asemănării personalității? Cum se explică păstrarea unei

impresii în memorie și fenomenele vieții instinctive? Cum se explică fenomenele de somn și vis și trecerea la starea de veghe? Cum ar fi atunci posibil să se tragă un paralelism între suflet și corp, conform căruia tot ceea ce se întâmplă în trup ar trebui să se reflecte în suflet? În sfârșit, cum să înțelegem și să explicăm apoi prezența impresiilor sub pragul conștiinței, prezența lor în câmpul conștiinței, dar nu în câmpul atenției, contopirea impresiilor slabe într-una puternică (nu auzim zgomotul a undei, dar auzim zgomotul undelor), diferența de senzații cu mișcările care le provoacă particule corp)? Iată cele mai importante dintre aceste fapte, *) Ilibem) V,) V, , iob, ii - și passim Leibniz explică diferența dintre senzații și mișcările exterioare prin contopirea într-un întreg de nenumărate Biblioteca "Runivers" P BLONSKY pe care Leibniz o citează ca dovadă a existenţei unei vieţi psihice inconştiente Deci, pe baza datelor psihologice, Leibniz a extins conceptul de suflet Acum, ghidați de autoobservare și analogie, ne va fi ușor să înțelegem natura corpurilor "Compar alte creaturi în primul rând cu noi înșine Găsim, de exemplu, corpuri umane care au percepții Trebuie să ne gândim că viața și percepția sunt peste tot Propriile noastre percepții sunt uneori însoțite de reflecție, alteori nu și alteori mai mult, alteori mai puțin clare și separate; în consecință, este firesc să credem că există ființe vii a căror percepție este obscure și confuză și chiar fără reflecție)) "Deoarece susțin din toată inima principiul uniformității, conform căruia natura este uniformă în temeiurile lucrurilor, dar diferită în moduri, grade și perfecțiuni, atunci întreaga mea ipoteză se rezumă la recunoașterea faptului că în substanțele îndepărtate de privirea și observația noastră [există ceva ce corespunde cu ceea ce se observă în substanțele din apropierea noastră") Acest punct de vedere a fost facilitat de descoperirile făcute în biologie cu ajutorul microscopului Ei au arătat prezența a nenumărate ființe vii în cea mai mică picătură de apă II Leibniz, chiar şi în Noua ipoteză fizică, a fost dus de aceste descoperiri; el spune acolo că orice atom este o lume cu nenumărate lumi Cu puțin timp înainte de moartea sa, în Monadologie, va scrie că în cea mai mică parte a materiei există o întreagă lume de viețuitoare, suflete, entelechii Deci, viața este peste tot, spiritualitatea este peste tot Diferența este doar în gradul ei: în natura anorganică este o viață spirituală inconștientă, la animale este senzație și memorie, la oameni este rațiune Prin ce legi se desfășoară viața sufletului și tot ceea ce îi este analog? Deja cartezienii, Spinoza, Malebranchii vedeau esența voinței în lupta pentru bine; pentru Leibniz acesta pare a fi un fapt incontestabil Voința caută ceea ce găsește bine și se ferește de ceea ce consideră rău) "Sufletele urmează legile, cu multe mișcări mici mier Serebrennikov, Leibniz și doctrina sa despre sufletul uman, Sankt Petersburg , p - ') PI, ,) V, Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului stând într-o anumită dezvoltare a percepțiilor în concordanță cu binele sau răul lor "*) Și aceasta înseamnă că "sufletele acționează conform legilor cauzelor țintă prin aspirații, scopuri și mijloace" *); "reprezentările în monade iau naștere una de la alta după legile aspirației sau cauzelor intenționate") Strâns legată de afirmația că monadele sunt forțe care acționează conform scopurilor este o altă afirmație a lui Leibniz, și anume că monadele sunt originale Leibniz considera ca unul dintre adevărurile neîndoielnice poziția că unitatea este un semn esențial al adevăratei ființe (Eus et imuni convertuiitur) Totuși, în lumea spațială nu putem găsi unitatea, deoarece spațiul este divizibil la infinit Corpurile

materiale sunt ceva complex, alcătuit din părți în care poate fi descompus; nu sunt un întreg, ci agregate, a căror unitate este doar aparentă Un alt lucru este realitatea psihică: viața sufletului este un singur proces continuu, care ne obligă să recunoaștem unitatea subiectului vieții psihice De fapt, chiar și auto-observarea mă convinge de identitatea "eu-ului" meu; de aici rezultă că sufletul rămâne, cu toate schimbările lui, mereu unul și același: substanțele, viețile, sufletele sunt unități, monade, unități Dar din moment ce monada este o unitate absolut simplă și nu are părți care să poată fi mișcate, atunci, în consecință, nicio mișcare nu este posibilă în ea și nu este supusă unor modificări exterioare, căci orice astfel de schimbare este mișcarea părților: monada nu are ferestre prin care să intre sau să iasă ceva din el Într-un sens strict metafizic, nu există acțiune reală a unei monade asupra alteia O monada este o creație complet originală a lui Dumnezeu, o reflectare a puterii divine, ca și cum lumea ar fi unică în felul ei, autosuficientă și independentă de o altă creație Ea conține în sine plenitudinea ființei sale, iar dezvoltarea ei se desfășoară din interiorul său, în mod spontan "Este natura unei substanțe individuale sau a unei ființe complete să aibă un concept atât de complet încât să îi permită să fie înțeles și VI,) VI,) VI, Cf VII, Biblioteca "Runivers" II, BLONSKY derivă toate predicatele subiectului căruia i se atribuie"; "prezentul este plin de trecut și plin de viitor "Dumnezeu a creat sufletul sau orice altă unitate reală de asemenea fel, în așa fel încât totul în el să se nască din propriile sale surse prin spontaneitatea perfectă în raport cu sine "*) Această unitate necesită unificarea scopurilor individuale ale monadei în ultimul său scop: "substanțele nemateriale nu numai că își păstrează întotdeauna existența, dar și viața, dezvoltarea și schimbările lor sunt îndreptate în mod firesc spre atingerea unui anumit scop, sau mai bine zis, spre apropierea totul seamănă din ce în ce mai mult cu asimptotele Și deși uneori există o mișcare înapoi, ca liniile cu inversiuni, în final progresul va prevala și va triumfa ") IV Leibniz s-a născut într-o familie extrem de religioasă a unui profesor de filozofie morală Profesorii săi erau și oameni religioși Primele eseuri independente despre viziunea despre lume a lui Leibniz s-au născut în casa din Boineburg Boyneburg, un om cu o carieră politică strălucitoare în trecut, fără afaceri în prezent, luteran de naștere, catolic mai târziu, care visa tot timpul la unificarea bisericilor, era tocmai în acea vreme ocupat de chestiuni religioase Și în casa lui Leibniz scrie: "Mărturisirea naturii împotriva ateilor", "Apărarea Treimii" și scrisoarea mai sus menționată către Thomasius Este clar că interesul religios a fost unul dintre principalele în Leibniz Ca un băiat de paisprezece ani, a petrecut un an studiind controversa dintre reformați și luterani; pentru primele sale lucrări, o trăsătură caracteristică constantă este lupta împotriva ateismului și a sectelor care duc la ateism Filosofia lui Leibniz este o filozofie creștină Dar cum era creștinismul lui? - Înțelesul marii răsturnări religioase a lui Luther este că el a opus religia bisericii cu religia individului De acum, gânduri E IV, , VI, ,) VI, - Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului gelurilor le va păsa puțin de forma ecleziastică a creștinismului; în schimb, fiecare dintre ei își va elabora pentru sine propria sa concepție religioasă*) Așa este Leibniz Un înflăcărat campion al unificării bisericilor, el găsește că este posibil să formeze o biserică universală, păstrând în același timp diferențele de dogme Creștinismul său nu este nici catolic, nici protestant, deși mai mult din cel din urmă, nici luteran, nici

reformat, deși mai degrabă primul Acesta, mai presus de toate, este un creștinism general, natural, care mai târziu va fi mărturisit de liderii iluminismului german - Reimarus și Lessing, de altfel, editorul cărții The Defense of the Trinity Scrierile sale religioase nu sunt tratate teologice, cu atât mai puțin mistice, sunt analize logice și proiecte politice Deja în scrierile primei perioade la Leibniz apar clar două idei: dovada fizico-teleologică a existenței lui Dumnezeu și ideea împărăției lui Dumnezeu Lumea este o mașină aranjată și pusă în mișcare de Dumnezeu, în care totul este în mod necesar îndreptat către cea mai mare armonie a întregului; având în vedere armonia universală și frumusețea lucrurilor, trebuie să admitem un singur și înțelept Creator al acestora Prin urmare, este nevoie de filozofii naturii care nu numai să aplice geometria în fizică (căci geometria nu are în vedere cauza finală), ci și să explice fenomenele naturii cu ajutorul unei științe a statului) Iată o astfel de explicație, cu ajutorul unei științe a statului, pe care însuși Leibniz încearcă să o dea: "Lumea este, parcă, un fel de mare stare, în care sufletele sunt ca niște copii sau oaspeți și restul creaturilor sunt slujitori", "Dumnezeu este monarhul comun al tuturor") Ultimul citat este preluat de mine din scrisoarea lui Leibniz către Hobbes, și deși Leibniz O "Noutatea și măreția Reformei nu constă nici în introducerea a ceva cu totul nou, nici în renașterea unui bătrân care fusese complet îngropat și îngropat, ci în faptul că între ceea ce până acum a mers în mod evident împreună, că între o religie a introspecției pure și a religiei despre ordinea ecleziastică, a izbucnit o contradicție ireconciliabilă, iar aceasta a venit din nou din faptul că această interioritate devenise mult mai mult o chestiune pentru întreaga persoană și o forță atot-stăpânitoare", Eucken, Die Lebensanschauungen der Große Denker, , p - , cp p -) b l ; eu, Biblioteca "Runivers" p БЛОНСКИЙ aici devine în opoziţie cu Hobbes "fără Dumnezeu", dar trebuie să admitem că în această doctrină a împărăţiei lui Dumnezeu ideile dreptului natural sunt prea pronunţate) Cu doctrina lui Leibniz despre Împărăția lui Dumnezeu, gândul despre armonia lumii este strâns legat În , Leibniz i-a scris ducelui Johann-Friedrich că ar trebui să existe "ultimul fundament al lucrurilor sau armonia mondială, adică Dumnezeu" (ratio ultima rerumsenarmonia Universalis id est Deus), și că păcatele și răul în raport cu armonia lumii pot fi comparate cu umbrele din imagine, de care doar această imagine beneficiază Și în anul precedent, Leibniz îi scria lui Arnaud: "Apparet justum, amantem omnem, tam necessario conari juvare omnes, etiam cum non potest, quam lapis descendere, etiam cum pender Ostendo omnem obligationem summo conati! absolvi; idem esse amare, omnes et amare Deum, sedem barnioniae univers satis', imo idem esse vere amare seu sapientem esse et Deum super omnia amare, id est omnes amare, id est justum esse") În același an, Leibniz a elaborat planul pentru Teodicee După cum se știe, Leibniz și-a petrecut următorii ani în studiile matematice și fizice și în studiul lui Descartes Drept urmare, Leibniz a pus în contrast înțelegerea dinamică a lumii cu geometria, filozofia necesității cu doctrina contingenței lumii reale, iar aceasta a condus la o consecință foarte importantă, și anume, la distincția dintre adevărurile eterne și adevărurile faptice și la doctrina independenței adevărurilor eterne față de voința lui Dumnezeu Certându-se cu Descartes, Leibniz demonstrează că, dacă adevărul depinde de voința lui Dumnezeu, în timp ce mintea precedă în mod necesar voința (aceasta este credința fundamentală a lui Leibniz), atunci mintea divină va precede adevărul și, în consecință, adevărul nu va fi obiectul său, ceea ce este absurd Rațiunea precede voința, iar

adevărul precede rațiunea Adevăruri logice și matematice *) Cf : "Dovezile lui Hobbes sunt aplicabile numai acelui stat, al cărui conducător este Dumnezeu" (Tractatus de jure Supremații s în Ed Dutens, IV, IH,); cf de asemenea, ; I, ; Methodus nova discendae docendaeque jurisprudentiae, P Il, >) b) t - Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului au un sens universal obligatoriu atât pentru Dumnezeu, cât și pentru om De aceasta se leagă distincția dintre esență și existență (essentia și existentia), care se întoarce la scolastică Adevărurile logice și matematice se referă la esențe și formează lumea posibilităților, în timp ce adevărurile fizice se referă la existență și formează lumea realităților Din faptul că există o lume a realităților, rezultă că în posibilitatea sau esența însăși există o anumită pretenție de existență, într-un cuvânt, esența însăși tinde către existență (omne possibile exigit existere) Este clar că, cu cât este mai mare cantitatea de esență reală un lucru posibil, cu atât are mai multe șanse de existență și, deoarece cantitatea de esență reală nu este altceva decât perfecțiune metafizică, atunci dintre toate lucrurile posibile doar cele mai perfecte realizează existența De aici rezultă că principiul perfecțiunii este principiul metafizic de bază Deci, analiza cunoștințelor științifice l-a determinat pe Leibniz să facă distincția între adevărurile logico-matematice și cele fizice În spatele lumii adevărurilor matematice și logice, Leibniz a lăsat o mare semnificație, această lume este independentă chiar și de Dumnezeu, este așa, așa cum ar fi, primară Dar această semnificație enormă a ei este devalorizată de faptul că această lume nu este reală, ci posibilă Adevărurile acestei lumi au o necesitate, dar această necesitate este doar necesitatea posibilității de a fi Cu alte cuvinte, fiecare gand care nu contine o contradictie trebuie neaparat recunoscut, dar numai ca gand, si nu ca realitate Totuși, această lume posibilă este inerentă dorinței de realitate, de existență, lumea posibilă se străduiește să devină lumea reală Și cu cât este mai mare cantitatea de esență reală deținută de obiectele lumii posibile, cu atât mai puternică, ca să spunem așa, efortul lor pentru existență, cu atât sunt mai perfecți în sens metafizic, cu atât trecerea lor de la posibil la ființa reală este mai ușoară Cu toate acestea, împreună cu Vezi "De rerum originatione radicali", VII, - Biblioteca "Runivers" P BLONSKY, această lume este o altă lume - lumea reală, lumea faptelor Adevărurile acestei lumi sunt adevărurile psihologiei și dinamicii și sunt caracterizate nu ca fiind necesare, ci contingente De fapt, "când cineva spune că un lucru există sau are o ființă reală, însăși această ființă servește ca predicat, adică conceptul de ea este legat de conceptul de lucru în cauză, iar între aceste două concepte există o legătură" \) Mintea noastră, însă, nu vede nicio necesitate în această legătură Să luăm, de exemplu, existența eului nostru și manifestările noastre mentale, de care suntem direct conștienți "Conștiința directă a existenței noastre și existența gândurilor noastre ne oferă primele adevăruri a posteriori sau faptice"), "experiențele interne stau la baza tuturor adevărurilor faptice") și, între timp, "cum termenii eu și existență" sunt conectate, adică de ce exist, aceasta este cunoscută numai de Dumnezeu") Să ne întoarcem de la lumea mentală la cea fizică Am văzut deja că, potrivit lui Leibniz, legile dinamicii servesc drept un argument excelent împotriva sistemului de necesitate geometrică al lui Spinoza Iar Leibniz constată că legăturile dintre fapte sunt prea complexe și numeroase pentru a stabili cauza unui fapt dat La întrebările: "de ce există chestia asta? de ce s-a întâmplat acest eveniment? nu putem da un răspuns exhaustiv; acest fapt ni se va părea întotdeauna insuficient fundamentat, cu alte

cuvinte, întâmplător) Dar recunoașterea aleatoriei faptelor din lumea reală se ciocnește de legea rațiunii suficiente Această lege, atât de caracteristică noii perspective europene asupra lumii, a fost întotdeauna recunoscută de Leibniz ca neîndoielnic Deja în "Mărturisirea de credință împotriva ateilor" ne întâlnim cu formularea acesteia, dar Leibniz îi acordă o atenție deosebită în perioada creării "Noii Ipoteze fizice" În "Confesiunile unui filozof", referindu-ne la acest timp, citim: "nimic nu există vreodată fără a fi imposibil (după V, -) V, -) IV,) V,) VI, T - i > Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului cel puțin Atotștiitorului) pentru a indica un motiv suficient pentru care un lucru există, și nu invers, și există în acest fel și nu altfel Cine neagă acest lucru distruge diferența dintre ființă și neființă " Dar cum poate fi împăcată această lege cu principiul hazardului? Există o singură cale de ieșire: dacă pentru un fapt dat este imposibil să se găsească o bază suficientă pentru o serie de alte fapte, atunci această bază trebuie căutată în afara unei serii de lucruri aleatorii, cu alte cuvinte, o bază suficientă pentru un complex lume pestriță (găsim randuri numai în Dumnezeu Deci, legile dinamicii cu care rezultă din ele servesc drept consecințe, dovada existenței lui Dumnezeu Noua știință servește teismului Teismul și teleologia sunt strâns legate Dacă există un Dumnezeu, atunci din moment ce el este perfect necondiționat, atunci creațiile Sale sunt și ele perfecte, deoarece sunt determinate de natura divină Am întâlnit deja mai sus conceptul lui Leibniz de perfecțiune: acolo, într-o formă școlastică stângace, el a anticipat gândul favorit al metafizicii voluntaristice moderne despre lupta pentru existență și ne-a învățat despre victoria celei mai complete, mai perfecte eforturi Dar acest gând nu a fost dezvoltat de Leibniz, deoarece această dezvoltare a fost împiedicată de gândul lui Dumnezeu, care a fost adăugat aici ca monada cea mai perfectă, puterea supremă, Creatorul și Monarhul universului În învățătura lui Leibniz despre Dumnezeu, motive de trei feluri s-au împletit - dinamic, etic și juridic; în consecință, conceptele de perfecțiune metafizică, morală și juridică au fost, de asemenea, împletite Și cu cât le-a fost mai ușor să se împletească unul cu celălalt, cu atât toate au dus la recunoașterea unuia și aceluiași principiu - principiul oportunității II ca cea mai înaltă monada, adică o ființă care nu poate fi înțeleasă decât ca o minte superioară și o voință mai înaltă și ca binele suprem și ca monarh al universului, Dumnezeu acționează în mod oportun "Dumnezeu ca arhitect în toate Îl satisface pe Dumnezeu ca legiuitor" *) Perfecțiunea metafizică coincide cu perfecțiunea morală, iar dacă în lumea reală am respins necesitatea geometrică, în locul ei trebuie să recunoaștem necesitatea morală Lumea reală depinde de voința lui Dumnezeu, iar voința lui Dumnezeu este determinată) VI, Biblioteca "Runivers" P BLONSKY este standardul etern al bunătății, rezultă că principiul lumii faptelor este oportunitatea sau alegerea celor mai buni Iar Leibniz în Teodicee încearcă să ne demonstreze că lumea existentă este cea mai perfectă dintre toate lumile posibile Răul nu este nicidecum o forță pozitivă în univers, răul este doar imperfecțiunea monadei finite, incompletitudinea ființei sale, fără de care nu s-ar deosebi în niciun fel de Divin; suferința este fie o pedeapsă, fie unul dintre mijloacele de educare a ființelor raționale în scopuri divine, adică binele universului; posibilitatea păcatului se explică prin liberul arbitru, iar fără liberul arbitru nu există activitate morală, nici merit Atât răul, cât și păcatul și suferința sunt necesare pentru armonia generală a universului Aici ajungem la convingerea de bază a lui Leibniz - convingerea că tot ceea

ce există este în armonie Această convingere a fost creată de Leibniz sub influența unor motive atât de natură subiectiv-estetică, cât și obiectiv-logică Pe de o parte, observațiile despre legătura și interacțiunea a tot ceea ce există, în special observațiile despre legătura dintre spirit și corp, au convins această armonie; pe de altă parte, a convins-o și contemplarea estetică a unui cosmos zvelt și frumos În cele din urmă, Leibniz vede armonie peste tot - între lumea morală și lumea fizică și între lumea mentală și lumea corporală și între lumea metafizică și lumea fenomenală și în interiorul lumii metafizice - între monade Această recunoaștere a armoniei pretutindeni poate fi explicată și pur psihologic prin particularitățile personajului lui Leibniz, care pretutindeni, în filozofie, religie și politică, a căutat reconcilierea și armonia; se poate explica și din tendințele sociale generale: până la urmă, aceasta a fost epoca în care Shaftesbury și-a construit etica pe conceptul de armonie, iar ideea de armonie a intereselor s-a născut în economia politică) Dar este mai important pentru noi să dezvăluim premisele logice ale acestei doctrine *) Să ne amintim că ideea de frumusețe și armonie a universului a fost o gândire preferată a filosofiei naturale italiene, de unde a trecut în filozofia europeană comună cu conținut din ce în ce mai extins Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului Mi se pare că premisa principală a doctrinei armoniei este cercetarea psihofizică a lui Leibniz Aceste studii l-au condus pe Leibniz la două concluzii extrem de importante: i) întrucât nu există un singur gând care să nu fie asociat cu un semn senzorial și cu o mișcare corespunzătoare în interiorul corpului, rezultă că sufletul nu poate exista fără corp;) descoperirea vieții mintale inconștiente duce la afirmarea că sufletul gândește mereu și că cea mai mică mișcare a corpului se reflectă în suflet, deși nu îi aparține De aici urmează legătura dintre suflet și corp Totuși, această legătură este de neînțeles: întrucât în lumea fizică se păstrează atât numărul forțelor, cât și numărul direcțiilor forțelor, atunci, prin urmare, nici sufletul asupra trupului, nici trupul asupra sufletului nu pot influența A explica această interacțiune prin intervenția constantă a lui Dumnezeu, recurgând, parcă, la Deus ex machina, este, desigur, absurd Rămâne să admitem armonia stabilită odată pentru totdeauna între două regiuni complet independente Mai departe, pe măsură ce lumea metafizică a fost construită pe modelul lumii psihice și pe măsură ce lumea metafizică a luat formele lumii morale, armonia prestabilită s-a răspândit și în aceste lumi În ceea ce privește armonia dintre viețile originare ale monadelor, recunoașterea acesteia a rezultat direct din constatarea faptului conexiunii dintre toate fenomenele naturii, în primul rând dintre suflet - monada cea mai înaltă și corp - un agregat de monade inferioare şi imposibilitatea explicării acestei conexiuni prin interacţiune Pe scurt, primind conceptul de armonie prestabilită din observațiile psihofizice, Leibniz avea dreptul să extindă mai mult acest concept: pe baza faptului că toate celelalte relații sunt legate de el au fost prezentate ca un fel de relație între suflet și corp · Deci, armonia a tot ceea ce există este un fapt Cum poate fi explicat acest fapt? Cu o astfel de formulare a întrebării, un singur răspuns este posibil: numai Dumnezeu, Creatorul universului, ar putea stabili această armonie Dacă lumea este un sistem de armonie prestabilită, atunci Dumnezeu există, "pentru că este destul de clar că acordul atâtor substanțe, dintre care niciuna nu o afectează pe cealaltă, nu poate proveni decât dintr-o cauză comună, asupra căreia toate depinde și că trebuie să aibă putere și înțelepciune infinită pentru a

predetermina Questions of Philosophy, vol θ Biblioteca "Runivers" P BLONSKY toate aceste consimtaminte" x) Pornind de la aceasta, Leibniz dezvoltă binecunoscuta sa teorie: înainte de crearea monadei, Dumnezeu a contemplat toate viețile ei posibile și toate pozițiile ei posibile între alte monade După natura sa, dintre toate aceste posibilități, a ales-o pe cea mai perfectă pentru implementare Monada a fost creată Din adâncul ei ea trage conținutul vieții sale, care este o simplă repetare a vieții sale ideale în gândul la Dumnezeu Dar, în același timp, pe baza "adaptabilității tuturor lucrurilor create la fiecare dintre ele și fiecare la orice altceva, stabilită de Dumnezeu, fiecare substanță simplă are relații prin care se exprimă toate celelalte substanțe și, în consecință, monada este o oglindă vie constantă a universului") Vedem astfel că condițiile copilăriei și tinereții lui Leibniz au contribuit la dezvoltarea spiritului creștin în el, dar că direcția generală a epocii raționaliste l-a afectat pe Leibniz în sensul că din întregul tezaur al creștinismului a luat pentru sine doar două adevăruri de "religie naturală" ": existenţa lui Dumnezeu şi nemurirea sufletului Studiile sale juridice și dinamice s-au reflectat puternic în doctrina lui Dumnezeu Legile dinamicii excluaeau necesitatea geometrică, iar singura bază suficientă pentru ele este Dumnezeu sau cea mai înaltă monada Totalitatea tuturor spiritelor trebuie să constituie cetatea lui Dumnezeu, adică "starea cea mai perfectă posibilă, sub stăpânirea celui mai desăvârșit Monarh") În tot universul, armonia prestabilită de Dumnezeu este revărsată peste tot, iar viața, atât ca monada finită, cât și ca monada absolută, este determinată de unul și același principiu - principiul perfecțiunii și oportunității Voința bună a lui Dumnezeu creează lumea reală, dar lumea adevărurilor veșnice nu depinde de această voință, iar această voință este supusă legilor bunătății v Desigur, aproape două secole care au trecut de la moartea lui Leibniz au reușit în multe feluri să zdruncine filosofia lui Leibniz și, în special, teleologia lui, și ar fi foarte ușor) VI,) VI, bib) VI, bzi Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului dați aici o listă de obiecții la aceasta Cu toate acestea, cu greu se poate spune că viziunea lui Leibniz asupra lumii a fost deja trăită Dimpotrivă, mi se pare că dintre toate viziunile marilor gânditori (cu excepția lui Kant) este cea mai modernă De fapt, vedem că marea majoritate a gânditorilor moderni, nu numai în Germania, ci și aici, în Rusia, de îndată ce trec peste pragul metafizicii, îl iau imediat pe Leibniz drept conducător Și asta se explică prin faptul că bazele pe care și-a construit filosofia ne sunt prea puternice și prea familiare Dinamica, doctrina vieții mentale inconștiente, legea continuității, creștinismul raționalist, principiul rațiunii suficiente, ideea Împărăției lui Dumnezeu, progresul, lupta pentru perfecțiune și armonie - toate acestea sunt idei care trăiesc până astăzi Mai mult decât atât, mulți dintre ei nu și-au dezvoltat încă consecințele finale și mulți trebuie încă să se lupte cu viziunea asupra lumii pre-leibnitziană În acest sens, istoria nu a ajuns încă pentru Leibniz Dar, pe de altă parte, cel care, în ciuda tuturor, nu dă liniște sufletească perspectivei lumii moderne, întrucât se bazează pe Leibniz, ar trebui în primul rând să-și îndrepte analiza critică către ideile de mai sus Dinamica corespunde pe deplin speculațiilor fizice moderne? Nu conţine doctrina contradictorie a inconştientului? Nu s-a zdruncinat legea continuității? Raționalismul creștin satisface pe deplin atât rațiunea, cât și sentimentul religios? Oare legea rațiunii suficiente permite cuiva să treacă dincolo de experiență? Nu construim noi Împărăția lui Dumnezeu după asemănarea unei împărății pământești?

Nu este oare prea vagă expresia "luptând pentru perfecțiune"? Vedem cu adevărat armonie în lume? Nu este răul o forță pozitivă, a cărei acțiune o simțim și în noi înșine? Desigur, nu este în acest articol să se ocupe de astfel de întrebări În schimb, să reproducem teleologia lui Leibniz ca întreg Viața indestructibilă se revarsă peste tot în această lume a armoniei și a originalității, care este condusă de legile bunătății și dreptății de către cei mai desăvârșiți dintre Domni Fiecare particulă a lumii, fiecare monadă primește de la ea, la creație, viață cu tot * Biblioteca "Runivers" P BLONSKY conținutul său și toate sarcinile sale Iar viața fiecărei monade este, parcă, desfășurarea acestui conținut, parcă, dezvoltarea neobosită a unei teme date de Dumnezeu - îmbunătățirea, iar pentru fiecare monadă conținutul și volumul acestei teme sunt individualizate În acest sens, viața unei monade nu este ca viața altora, iar viața fiecărei monade este necesară pentru scopul comun al universului Și acest scop comun este realizarea binelui în toată plinătatea lui, iar "lucrurile duc la har în propriile lor moduri ale naturii" Și din moment ce fiecare monadă servește armoniei comune, viața ei este o reflectare? mai mult sau mai puțin clar, viața lumii întregi În această lume a vieții, armoniei, originalității și perfecțiunii o persoană trăiește cu sufletul său rațional, chipul și asemănarea Divinului, fiul lui Dumnezeu și cetățean al Împărăției lui Dumnezeu Împreună cu asta, "omul este, parcă, un mic Dumnezeu în propria sa lume sau microcosmos, pe care îl controlează în felul său; în ea face uneori lucruri minunate, iar arta sa imită adesea natura Dar face și mari greșeli, pentru că se predă patimilor, iar Dumnezeu îl lasă în înțelesul lui Dar Dumnezeu, cu minunata sa artă, transformă toate greșelile acestor mici lumi în cea mai mare podoabă a lumii sale mari "*) Deci, ca rezultat, totul este oportun în lume "În ultimă analiză suntem forțați să apelăm la ceva care depinde de cauzele finale sau de consimțământ") Legile mișcării "nu au o necesitate geometrică absolută, așa cum pare să fi crezut Spinoza, și nu sunt absolut arbitrare ele depind de acord, sau de ceea ce eu numesc principiul celui mai bun" s)o Cu toate acestea, omul nu poate cunoaște scopurile lui Dumnezeu Și deși "legile mișcării nu depind deloc de principiul necesității, precum adevărurile logice, aritmetice și geometrice, ci de principiul oportunității, adică din alegerea ghidată de înțelepciune"), și deși viața oamenilor este explicată și din principiile necesității morale a oportunității, totuși, "motivul pentru care o persoană i) VI, η vi,) VI, A) -VI, ' Biblioteca "Runivers" TELEOLOGIA LEIBNIZului trucul este plasat în împrejurări mai favorabile decât cealaltă, ascunse în adâncul înțelepciunii divine: ele depind de armonia universală" *) Astfel, o persoană ar trebui să se mulțumească numai cu o cunoaștere generală că totul în lume este oportun și servește armoniei generale, dar, deoarece nu poate pătrunde în secretele armoniei universale, atunci când explică fenomene individuale, ar trebui să fie mulțumit cu o explicație mecanică : "totul în lume se întâmplă mecanic, iar pentru a da o bază exactă și completă oricărui fenomen anume, este suficient să folosim doar figura și mișcările Dar înseși principiile mecanicii și legile mișcării se nasc, după părerea mea, din ceva superior, care depinde mai degrabă de metafizică decât de geometrie Cu toate acestea, acest lucru nu implică deloc excluderea cauzelor finale din fizică "Nu îi învinovățesc pe noii noștri filozofi că vor să alunge cauzele finale din fizică dar sunt totuşi obligat să declar că consecinţele unor asemenea parerile mi se par periculoase Sunt destul de de acord că putem fi cu ușurință înșelați în a stabili scopurile sau planurile lui Dumnezeu; dar acest

lucru se întâmplă doar atunci când vrem să le limităm la o intenție anume, presupunând că El a vrut să spună un singur lucru, în timp ce El privește totul în același timp Ba chiar cred că multe efecte ale naturii pot fi dovedite în două moduri: și anume pornind de la o cauză eficientă, iar apoi pornind de la o cauză finală; de exemplu, pornind de la decizia lui Dumnezeu de a acționa în modurile cele mai simple și mai precise (cum am arătat în altă parte explicând regulile catoptricii și dioptriei și așa cum voi arăta mai detaliat acum) Este util să faceți această remarcă în formular í) VI, 3v$) IV, Este interesant de observat că L a evoluat tot timpul de la mecanism la teleologie, în conformitate cu modul în care interesele psihologice și etice au prevalat asupra celor fizice Celebrul Dillmann în cartea sa despre Leibniz la capitolul: "Die mechanische Naturerldärung al? Vorausset-zung des Systems" face referiri în favoarea faptului că fenomenele naturale individuale ar trebui explicate pur mecanic, dar toate aceste referințe sunt preluate din lucrări scrise cu mult înainte de , adică înainte de "Noi experiențe", "Teodicee", " Principii ale naturii și grației" și "Monadologie" Biblioteca "Runivers" P BLONSKY împăcarea celor care speră să explice mecanic formarea primului țesut al animalului și întregul mecanism al părților sale, cu cei care explică această structură prin cauze finale Ambele sunt bune, amândouă pot fi utile Ar fi bine să combinați ambele puncte de vedere") Lumea, considerată ca un fenomen, lumea materiei situată în spațiu, este un mecanism gigantic, horologium Dei; lumea, considerată metafizic, este spirituală și complet impregnată de oportunitate Între aceasta și cealaltă lume există aceeași armonie ca între suflet și corp În consecință, există și armonie între cauzele efective și cele finale *) Poate că / întrucât considerăm lumea ca pe un corp, trebuie să ne amintim că corpurile acţionează după legile cauzelor care acţionează, după legile mişcării s), iar explicaţia teleologică este adesea superficială aici), dar "dacă Dumnezeu este autorul lucrurilor, dacă are o înțelepciune infinită, atunci nu se poate studia cu succes structurile universului dacă nu se ia în considerare scopurile alese de înțelepciunea Sa, așa cum nu se poate înțelege corect clădirile fără a înțelege scopurile arhitectului ") Iar dacă nu vrem să ne oprim la jumătate, ci să ne adâncim analiza, vom ajunge, în final, la teleologie, căci "concepția de scop poate fi utilă nu numai pentru virtute și evlavie în doctrina moralității și a teologiei naturale, nu doar pentru virtute și evlavie dar chiar și în fizică pentru a-și găsi și expune adevărurile ascunse"), întrucât "cauzele efective depind de cele țintă, iar spiritualul este prin natură primul material" (Ita fit, ut efficientes causae pen-deant a finalibus, et spiritualia sint natura priora materialibus) P Blonsky *) IV, -) VI, δ) ibidem *) IV, - δ) IV, - ") IV, Biblioteca Runiverse CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Recenzie de carte I Emile Meyerson Identitate și realitate, Alcan Pg Dacă în Germania pozitivismul nu s-a bucurat niciodată de un mare succes în ultimă instanță, a fost doar unul dintre multele curente filozofice, atunci Franța, dimpotrivă, poate fi considerată țara clasică a pozitivismului Dominanța pozitivismului, care reduce toată știința la știința naturii și neagă tot ceea ce nu este "știință", s-a reflectat chiar și în limba franceză Deoarece "știința" este deja cunoscută de "Wissenschaft" german și rusesc "știință", înseamnă doar știință naturală Pe de altă parte, "méthaphysique" este mai larg decât "Metaphysik" german, adică filozofie în general, și nu neapărat recunoașterea ființei transcendente Critica, care neagă metafizica ca doctrină a ființei transcendente și recunoaște filosofia pură ca doctrină a formelor a

priori de cunoaștere, nu a avut prea multă influență asupra dezvoltării gândirii franceze Ultima renaștere a filosofiei, care a afectat și Franța, a însemnat în Franța renașterea metafizicii În fața noastră din nou, pe de o parte, metafizica, pe de altă parte, pozitivismul, negându-se reciproc și neînțelegându-se reciproc Cartea lui Meyerson, care a avut un mare succes în Franța, este o excepție în acest sens Este scrisă în limbajul pozitivismului, are întotdeauna în vedere nevoile și cerințele "științei" căreia îi este dedicat analizei și, în același timp, are ca scop reabilitarea "metafizicii", adică, apriorism Autorul său combină fericit cunoștințe "științifice" solide cu nu mai puțin *) Ediția a II-a a acestuia iese în toamnă Traducerea în limba rusă este tipărită - Biblioteca "Runivers" RECENZIE de cărţi nu un fundal filozofic solid Prin urmare, cartea sa este o infirmare a pozitivismului pe teren propriu, un fel de auto-refutare, cea mai valabilă dintre toate respingerea posibilă Scopul cărții este de a demonstra prezența în "știință" a "metafizicii", adică a priori, elemente nederivate din experienţă În primul rând, Meerson determină rădăcina logică a tuturor elementelor a priori, care, în opinia sa, se află în principiul pur logic al identității Întreaga carte este o încercare de a urmări dominația identității în știință Meyerson își începe analiza cu cele mai abstracte construcții științifice, cu teorii mecanice și alte teorii ale materiei Din această "știință a ipotezelor" Meyerson trece la "știința obișnuită" pentru a ajunge la o analiză a însuși materialului științei, a lumii bunului simț, la finalul cărții Și bunul simț este "metafizic", adică impregnat cu elemente a priori Orice gândire, naivă și științifică, este în egală măsură supusă dominației identității Pentru a nu reveni la caracterizarea generală a cărții, observăm, de asemenea, că analiza lui Meyerson a gândirii științifice se bazează pe o serie de excursii scrise inițial în domeniul istoriei științei naturale a filosofiei naturale Această carte este la fel de interesantă și accesibilă atât pentru un filozof, cât și pentru un om de știință de specialitate ' II Meyerson începe prin a stabili conceptele pe care le folosește în cursul raționamentelor ulterioare Trebuie făcută o distincție clară între regularitate (légalité) și cauzalitate (causalité) *) Pozitivismul limitează știința la legi El neagă cauzalitatea; știința pozitivistă este doar o descriere a faptelor și o afirmație a reapariției fenomenelor Dacă regularitatea afirmă repetarea fenomenelor, fără a spune nimic despre esența fenomenelor în sine, atunci cauzalitatea, afirmând egalitatea cauzei și efectului, vorbește despre însăși esența fenomenelor *) Această distincție între regularitate și cauzalitate, făcută deja în literatura germană (în școala lui Rickert), este complet nouă în literatura filosofică franceză În același timp, primește y M complet, nou și, original iluminare Biblioteca "Runivers" recenzie de carte supă de varză Acesta este principiul rațiunii suficiente al lui Leibniz, cauza aequat effectum al scolasticii Fiecare lege este un produs al generalizării, al generalizării fenomenelor El nu vorbește despre realitate în sine, ci despre concepte generale care sunt o abstracție din această realitate Explicația cauzală, dimpotrivă, nu vorbește despre existența sau succesiunea unor aspecte abstracte ale fenomenelor, ci despre realitățile în sine: despre cauză și efect ca atare Diferența dintre cele două concepte poate fi văzută cel mai puțin în aplicarea lor la conceptele de spațiu și timp Conceptul de timp este strâns legat de regularitate Fără asumarea acesteia din urmă, este imposibil să se măsoare timpul, timpul, ca valoare curentă uniformă Omogenitatea timpului înseamnă doar că legile, adică relaţiile dintre

lucruri nu depind de timp Același lucru se poate spune despre spațiu Spațiul este și omogen în sensul că relațiile dintre lucruri sunt constante în spațiu În măsura în care spațiul este condiționat de regularitate Dar conceptul de spațiu presupune mai mult decât o regularitate "Nu numai legi, adică relațiile dintre lucruri, dar și lucrurile în sine nu se schimbă de la mutarea lor în spațiu" (p) Postulatul regularității este astfel insuficient pentru a recunoaște omogenitatea spațiului Acesta din urmă presupune și postulatul "liberei mobilitati", așa cum arată Roussel Astfel, timpul diferă esențial de spațiu Obiectele nu se schimbă sub influența spațiului, în timp ce acțiunea timpului le schimbă Diferența dintre cauzalitate și regularitate constă în faptul că, dacă regularitatea se limitează la recunoașterea omogenității spațiului, atunci cauzalitatea vrea mai mult: aceeași uniformitate absolută pentru timp Se pare că vrea să transforme timpul în spațiu, să afirme imuabilitatea în timp nu numai a relațiilor dintre lucruri, ci a lucrurilor înseși Ea vrea, ca să spun așa, să explice schimbarea lucrurilor, să o aducă la nimic, să stabilească imobilitatea și imuabilitatea ultimelor cauze Astfel, "principiul cauzalității necesită aplicarea la timp a unui postulat care, numai sub regula regularității, se aplică doar spațiului" (p) Rezumând cele de mai sus, putem spune că "legea exprimă doar ceea ce, cu o anumită modificare a unora și atare condiții, este necesar astfel de proprietăți reale ale corpului trebuie să se schimbe într-un anumit fel; în timp ce principiul cauzalității afirmă egalitatea cauzelor și efectelor, adică, că proprietățile originale plus schimbarea condițiilor trebuie să fie egale cu proprietățile modificate " Ambele principii diferă și prin originea lor Meyerson derivă din punct de vedere biologic principiul regularității din instinctul de autoconservare Deoarece este vorba doar de regularitate, pozitivismul are dreptate în a reduce știința la previziunea necesară acțiunii: savoir pour prévoir Dar o astfel de derivare biologică este complet insuficientă pentru a explica originea principiului cauzalității: acest din urmă principiu este lipsit de orice utilitate, contrazice clar aparențe, senzații Originea sa este căutarea dezinteresată a cunoașterii Acesta este un principiu pur rațional, care exprimă o relație pur logică, adică principiul identității, care este "adevărata esență a logicii, adevărata formă a gândirii umane" (p) Dacă acesta din urmă vorbește însă despre relații atemporale, atunci "principiul cauzalității nu este altceva decât principiul identității aplicat timpului" Știința a căutat întotdeauna să găsească cauzele fenomenelor, fără a se limita niciodată doar la a afirma și a descrie fapte Afirmând contrariul, pozitivismul pur și simplu ignoră știința Meyerson își începe demonstrația cu o analiză a teoriilor mecanice, căreia îi este dedicat capitolul al cărții Toate teoriile mecanice (atomismul, dinamismul, teoria electrică) sunt aplicarea principiului cauzalității ca identitate în timp Toate, indiferent de diferența de particularități, vin să nege schimbarea, reducând schimbarea la minim, la o simplă mișcare a particulelor Unul dintre meritele istorice importante ale lui Meyerson este dovada că Newton, de exemplu, nu s-a limitat nici la stabilirea legii gravitației După cum arată Meyerson, pe baza unor fragmente din lucrările lui Newton, acesta din urmă era interesat și de explicația cauzală (mecanică) a gravitației, deși în "Principii" s-a limitat la o singură descriere naturală a acesteia De la teoriile mecanice, care stau totuși în afara "științei" recunoscute de pozitivism, Meyerson trece deja la "știință", pentru a arăta

prezența în ea a unor elemente neexperimentate (adică, funcționarea principiului cauzalității) și toată natura fantastică a limitării pozitiviste a științei prin lege "De fapt, știința, chiar și în partea ei aparent pur logică, este complet pătrunsă de căutarea cauzalității (p) " Principiul cauzalității se regăsește cel mai clar în așa-numitele legi de conservare În cele trei capitole din mijloc ale cărții sale (III, IV, V), Meyerson analizează în detaliu cele trei principii cunoscute de conservare: principiul conservării vitezei (sau inerției), conservarea materiei și a energiei Referitor la fiecare dintre aceste principii, el demonstrează în detaliu inconsecvența încercărilor de a demonstra empiric aceste principii, dar, pe de altă parte, și insuficiența justificării lor a priori Toate aceste principii, în general, nu corespund experienței senzoriale, chiar și destul de des o contrazic Pe de altă parte, însă, ele nu sunt a priori, deoarece nu sunt "concepte instinctive ale minții noastre, care trebuie doar dezvăluite" Dimpotrivă, știința a descoperit abia recent, de exemplu, principiul conservării energiei și materiei: aceste principii nu sunt premisele naturale ale gândirii noastre Epoci întregi nu le-au cunoscut și chiar au crezut contrar lor (de exemplu, alchimia este contrară principiului conservării materiei) De asemenea, ele nu sunt deductibile rațional prin deducție din conceptele generale de mișcare, materie, energie Astfel, nici din punct de vedere psihologic, nici din punct de vedere rațional-deductiv, principiile conservării sunt a priori Cu toate acestea, ele diferă semnificativ în ceea ce privește evidența lor de alte legi științifice Ele sunt cele mai generale aplicații empirice ale principiului cauzalității, care, după cum am văzut, are o valoare pur a priori Ei înșiși nu sunt nici a priori, nici a posteriori Ei par să depășească alternativa empirism-raționalism Ele nu pot fi deduse logic din legea a priori a cauzalității, dar aceasta din urmă este premisa lor necesară "Numai experiența ni le poate dezvălui", dar numai rudenia cu principiul cauzalității le poate dovedi sau justifica "Experiența se supune principiului cauzalității, care ar trebui mai precis numit regulativ Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE principiul (tendența cauzală), căci semnificația sa constă în faptul că ne instruiește să căutăm identitatea, stabilitatea în multiplicitatea fenomenelor" (p) Nefiind o lege în sine, principiul cauzalității este o "formă a legilor" " (moule des lois) Meyerson propune să numim principiile conservării "plauzibile, în lipsa unui termen mai bun " Nu este greu de înțeles, totuși, că "probabilitatea" lui Meyerson nu este altceva decât a priori a lui Kant, lipsită de elemente psihologice și raționaliste Meyerson însuși admite acest lucru, spunând că calea lui este calea lui Kant (p) Este necesar doar să eliberăm a priori de cerința raționalistă de a deriva legi "științifice" din prevederi a priori în sensul restrâns al cuvântului Nu există o tranziție rațională de la postulatele a priori ale științei empirice la legile chiar ale acestei științe Încercarea lui Kant de a găsi această tranziție, făcută de el în Principiile metafizice ale științelor naturale și în Tranziția de la metafizică la fizică, este nesatisfăcătoare Critică Aceste scrieri ale lui Kant reprezintă unul dintre cele mai bune locuri din cartea lui Meyerson, a cărui semnificație este sporită mai ales de o astfel de traducere a criticii germane în limba pozitivismului francez Principiile conservării exprimă această imposibilitate a unei tranziții deductive de la postulatele a priori ale știința la legile ei Ele nu sunt premisele necesare pentru știință; doar experiența le poate găsi Sunt relative, adică poate fi înlocuit cu alte principii, spre deosebire de însăși legea cauzalității, care este postulatul absolut al

oricărei științe Postulatul cauzalității este aplicarea principiul identităţii în timp De fapt, nu se realizează nicăieri: în realitate, nu există identitate; toate așa-numitele egalități cauzale sunt, strict vorbind, nu egalități Ele exprimă o schimbare în timp, o tranziție de la o stare la alta - semnul egal din ele (de exemplu, în egalitățile chimice) ar trebui înlocuit cu o săgeată Timpul este astfel un element care împiedică realizarea identității depline Știința, ghidată de principiul cauzalității, se străduiește din ce în ce mai mult să raționalizeze timpul, adică excludeți-l, înlocuiți-l cu spațiu "Să presupunem că știința și-a atins scopul - de fapt - a realizat - principiul cauzalității: la - Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE cauza și efectul ar coincide, ar deveni indistinguibile, simultane Timpul, în care nu ar fi nicio schimbare, s-ar opri Trecutul, prezentul și viitorul s-ar contopi în lumea nemișcată a lui Parmenide Relația cauzalității cu identitatea este, așadar, parcă asimptotică Coincidența cauzalității cu identitatea, cauzalitatea perfectă, duce la negarea cauzalității și, odată cu aceasta, a realității Că raționalizarea perfectă a lumii, dominația absolută a identității duce la distrugerea realității, demonstrează Meyerson analizând principiul unității materiei Orice explicație rațională bazată pe principiul cauzalității nu este o explicație reală a unui fenomen, ci mai degrabă o negare a acestuia Deci, explicând schimbările calitative din corpuri, fizica și chimia spun că acestea nu există, adică neagă-le, argumentând că de fapt există doar mișcarea particulelor în spațiu Mecanica, dorind să explice mișcarea particulelor, ajunge la conceptul de inerție, care identifică mișcarea cu repaus, adică la negaţia mişcării însăşi Teoriile unității materiei merg și mai departe, dorind să explice nu schimbarea, ci însăși existența materiei Toate reduc în cele din urmă materia la eter, care, după cum arată Meyerson, este altceva decât spațiul ipostatic, adică distrug materia, duc la negația ființei Excluderea timpului duce astfel la negația ființei însăși Dar raționalizarea bazată pe principiul identității nu distruge, ci doar neagă existența Realitatea se face simțită, "protestă", obligă știința să se recunoască din ce în ce mai mult Principiilor conservării în știință li se opune cea de-a doua lege a termodinamicii, descoperită de Carnot, principiul entropiei Conform acestei legi, totul în lume se străduiește pentru un stat sold, nimic nu este repetabil sau returnabil Acest principiu, așa cum spune, exprimă iraționalitatea realității, indicând imposibilitatea de a ignora schimbarea treptată a lumii Nimic nu se returnează, căldura irosită nu este colectată din nou, toate încercările de "reconciliere" a legii entropiei cu principiile conservării sunt zadarnice Spre deosebire de acestea din urmă, principiul lui Carnot este de origine pur empirică El Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE apărător al drepturilor realității, amintind de imposibilitatea raționalizării sale perfecte În această măsură este garanția infinitității muncii științifice Meyerson se ocupă, de asemenea, în detaliu asupra altor tipuri de iraționalitate în știință, în special asupra transferului de energie și asupra senzației Mișcarea în sine, ca fapt al mecanicii, ne este destul de clară, rațională La fel de rațional este o senzație ca un fapt al psihologiei Trecerea de la mișcare la senzație este irațională În mod similar, transferul irațional al mișcării de la un atom la altul Toate aceste concepte sunt cele mai recente concepte științifice Acestea sunt concepte limită care indică imposibilitatea unei raționalizări perfecte a realității În această măsură ele sunt "iraționale", conturând domeniul "rațional" al științei închis în sine Dar nu numai știința

subliniază constant o astfel de combinație de elemente raționale (a priori) cu elemente iraționale De la analiza științei, Meyerson trece într-un capitol special (XI Le sens commun) la o analiză a materialului științei, la "bunul simț", la care atât îi place să se refere tot pozitivismul Și bunul simț este impregnat de "metafizică", adică elemente a priori, nu mai puțin decât cele mai abstracte teorii științifice Orice percepție, care este mai mult decât un simplu pachet nearticulat de senzații, presupune amintirea și cunoașterea realităților cunoscute Împreună cu Bergson, Meyerson vede în memorie facultatea de bază a cunoașterii, evitând doar concluziile metafizice ale lui Bergson "Memoria" lui Meyerson amintește foarte mult de "reproducția" lui Kant Lumea realismului naiv, sau bunul simț, este ipostaza senzațiilor, afirmarea identității lor în timp Distrugând realitatea bunului simț, știința nu înlocuiește decât o realitate cu alta, mai în acord cu principiul identității, dar în esență complet omogenă cu acesta În acest sens, toată ființa este omogenă: fie numai senzațiile sunt "reale", date directe absolut iraționale ale conștiinței (Bergson), în acest caz atât teoriile mecanice, cât și bunul simț sunt la fel de "ireale" Ori sunt toate la fel de reale, apoi realitatea identitatea, cauzalitatea și alte principii a priori le implică în mod egal Între Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE știința și bunul simț nu se prăpădesc, ci tranziții imperceptibile') Cea mai aparent primară și neștiințifică este deja formalizată de principii a priori Revenind la sfârșitul cărții sale la punctul de plecare (la distincția dintre cauzalitate și regularitate), Meyerson, din faptul că dominația necondiționată a principiului identității și cauzalității, ajunge la un fel de reabilitare a regularității Cauzalitatea este principiul regulator nu numai al științei, ci și al realității percepute direct a bunului simț Dar nu poate fi singurul principiu de înțelegere a lumii, pentru că realizarea sa deplină duce, după cum am văzut, la anihilarea completă a realității și a ei însăși De aici și nevoia de regularitate și știință regulată, în care intră mereu momentul irațional Legea vorbește întotdeauna despre o diferență, o schimbare în timp, despre două etape diferite ale acestei schimbări Identitatea și realitatea, cauzalitatea și regularitatea sunt elemente la fel de necesare și ireductibile Pozitivismul și monismul, care sacrifică un element pentru celălalt, sunt la fel de false De asemenea, greșit este dualismul, care dorește odată pentru totdeauna să stabilească zona de dominare a ambelor elemente Momentele raționale și iraționale se întrepătrund între ele; nu se poate trasa o graniță definitivă între ele Exact în același mod, construcția lui Meyerson înlătură o altă alternativă: relativism-absolutism *) Adevărul nu este relativ, căci toate construcțiile științifice, chiar și acum recunoscute ca false, (de exemplu, alchimia și chiar astrologia) corespund principiului identității, pe care "tendința" îl pune în aplicare Identitatea le conferă un caracter absolut: cu toată relativitatea lor ei servesc unui principiu absolut și neschimbător Dar ele înșiși nu sunt absolute: este imposibil să se indice absolut și invariabil În acest sens, M ajunge la concluzia la care a venit Avenarius la vremea lui Numai pentru Avenarius omogenitatea bunului simţ şi ştiinţă a însemnat depăşirea "metafizicii" Pentru M înseamnă triumful "metafizicii" În această ultimă concluzie, M aprioriştilor se apropie cel mai mult de Rickert) Meersen însuși nu vorbește în mod explicit despre înlăturarea acestei opoziții, care, totuși, este implicită și constituie sensul de bază al tuturor opiniilor sale Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE multe adevăruri științifice,

așa cum dorește raționalismul Toate adevărurile (chiar și legile conservării) se schimbă: doar forma lor generală, "tendința" identității, rămâne neschimbată Această înlăturare a antitezelor dogmatice, aparent insolubile, caracterizează cel mai bine critica cărții lui Meyerson O astfel de revenire la cele mai bune tradiții ale filozofiei științifice este simptomatică pentru starea actuală a filosofiei franceze, care până de curând era complet plină de pozitivism * III Cartea lui Meyerson reprezintă într-adevăr o mișcare către apriorism În ciuda armoniei și eleganței expunerii, se simte că, la începutul cărții, autorul fie nu a avut în vedere toate concluziile la care a ajuns la finalul cărții, fie le-a ignorat în mod deliberat, dorind să-și facă carte mai convingătoare pentru pozitiviști Ca urmare a acestor considerații pedagogice, apriorismul este prezentat treptat, pornind de la acele părți și legi ale științei în care se exprimă cel mai clar În esență, totuși, o astfel de metodă ar trebui să fie recunoscută ca nefiind corectă din punct de vedere filozofic Acest lucru are un efect special asupra a două puncte, pe care le vom critica mai detaliat aici Din punctul de vedere al pozitivismului, care neagă elementele a priori ale cunoașterii, principiile conservării, întrucât relația lor cu postulatul a priori al cauzalității și imposibilitatea demonstrației lor empirice, au fost deja dovedite, reprezintă cu adevărat ceva deosebit Dar din punctul de vedere al apriorismului, pe care îl găsim la sfârşitul cărţii, la capitolul despre bunul simţ, ele sunt complet analoge cu toate legile empirice în general şi chiar cu realitatea bunului simţ La fel ca acesta din urmă, ele nu sunt nici a priori, ci posteriori; ca aceasta din urmă, ele sunt modelate de postulatul cauzalității, dar nu sunt deductibile logic din acesta La fel ca toate generalizările experienței (atât științifice, cât și naive) În acest punct, ca și în multe altele, opiniile lui M coincid cu opiniile lui Natorp Cf ultima carte "Die logischen Grundlagen der exakten Wissenschaften*, , r Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE pago), principiile conservării sunt relative, adică sunt înlocuite cu dezvoltarea științei de către altele Prin urmare, evidențierea lor ca o clasă specială de "principii probabile" ni se pare, din punctul de vedere al apriorismului necondiționat, incorectă Nici distincția lui Meyerson între principiile "metafizice" și "experimentale" nu ni se pare a fi destul de corectă Meyerson are dreptate în a afirma imposibilitatea unei dovezi "empirice" a principiilor conservării în acea parte a acestora, ceea ce este o condiție prealabilă pentru orice cunoaștere științifică în general Aceasta (partea formală a principiilor conservării (adică, conservarea substanței în general) este într-adevăr a priori în sensul că nicio știință anume nu poate dovedi aceste principii prin metode proprii (adică, "empirice"), deoarece dovezile pe care le are la dispoziție presupun deja conservarea substanței în general Dar pentru a stabili ce anume această substanță (viteză, masă, energie), a cărei cantitate rămâne neschimbată, este o chestiune de științe private: aici avem de-a face cu cunoștințe materiale și, în această măsură, cu dovezi "empirice" Într-un fel, se poate vorbi de dovezi "empirice" (mai precis, mecanice) a principiului inerției, dovezi "empirice" (mai precis, fizice) a principiului conservării materia (adică masa), etc Toate aceste concepte materiale de masă, energie etc se schimbă, în timp ce principiul formal al conservării substanței este absolut Reticența lui Meyerson asupra acestui punct se vede cel mai bine în afirmația sa că principiul entropiei este opusul principiilor conservării de origine pur experienţială Și în acest principiu ar trebui să se facă distincția

între legea pur formală a iraționalității sau ireversibilității timpului (M însuși indică faptul că sensul "metafizic" al principiului lui Carnot se reduce la această poziție formală), ceea ce este o condiție prealabilă necesară pentru orice știință , din formule materiale, cărora, de exemplu, aparține legea lui Clausius si care apartin in intregime stiintelor private, i e "demonstrat empiric" De aici multiplicitatea și formulările nestabilite ale principiului K^rno, despre care vorbește Meyerson și care se referă exclusiv la aplicații materiale particulare ale legii lui Carnot Astfel, principiul lui Carnot în forma sa cea mai generală este la fel de absolut și a priori ca principiul din Questions of Philosophy, voi ? Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Principiul conservării substanței, în propriile aplicații materiale (de exemplu, în formula lui Clausius) este la fel de relativ și experimental ca legile particulare ale conservării *) În sfârşit, argumentele finale ale cărţii, în care Meyerson dovedeşte imposibilitatea deducerii regularităţii din cauzalitate, ni se par la fel de neîntemeiate Acesta din urmă este corect dacă prin derivare înțelegem deducția rațională, dar contrazice concluziile lui Meyerson însuși, dacă prin derivare înțelegem justificarea regularității prin cauzalitate Ce regularitatea este imposibilă fără cauzalitate, că cea din urmă este o premisă formală a primei, reiese clar din afirmația lui Meyerson că regularitatea nu vorbește despre realitate, ci despre concepte generale care sunt o abstracție din realitate (cf p de mai sus) Și dacă lumea realismului naiv este deja condiționată de cauzalitate (p), atunci cu atât mai mult decât conceptul general de știință a naturii Această dovadă, care decurge din propriul raționament al lui Meyerson, este complet analogă cu dovada pe care o infirmă Lucretia (la p) Eroarea lui Meyerson în acest caz constă în faptul că el uită de caracterul regulativ al cauzalității (tendanță cauzală), referindu-se în raţionamentul său la faptul că regularitatea nu implică identitate absolută Dar "cauzalitatea perfectă" duce, după cum știm, la autodistrugere Chiar și pentru "știința ipotezelor" cauzalitatea este doar o tendință, un scop de neatins De ce, atunci, cauzalitatea trebuie să fie o lege corespunzătoare realității pentru o știință a naturii? În mod similar, Meyerson uită că condiționarea formală nu mai este deducție rațională Modelul se datorează *) Inconsecvența lui M în acest paragraf se explică prin constructivitatea excesivă a cărții sale, care îi conferă eleganță, dar în același timp un anumit arbitrar Identității, ca unic principiu rațional, M vrea să se opună realității iraționale a experienței În esență, M depășește alternativa raționalului și experimentat Pe de altă parte, identitatea nu epuizează în niciun caz principiile a priori (raţionale) După M , acestea includ și cauzalitatea, care nu poate fi redusă în întregime la identitate (pentru că atunci se autodistruge), ireversibilitatea timpului, poate regularitatea Ni se pare că o analiză minuțioasă a științei poate scoate la iveală un întreg sistem de principii a priori (deși nu chiar complet, în care suntem de acord cu M) Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE demnitatea, care este condiția sa necesară Aceasta nu înseamnă, totuși, că regularitatea trebuie să fie logic deductibilă din cauzalitate De la Kant la Cohen, apriorismul a presupus întotdeauna contrariul: a confundat condiționarea formală cu deducția rațională Această confuzie stă la baza credinței sale într-un sistem complet complet de principii a priori, care derivă logic una din alta Prin urmare, este de înțeles precauția lui Meyerson, căruia reducerea regularității la cauzalitate pare a fi o "ipoteză dezirabilă, dar îndepărtată" (p) Numai această precauție ar trebui să explice

sărăcirea pentru Meyerson a sferei absolutului, pe care am notat-o mai sus (p) Pur formal și absolut imuabil este doar un principiu al identității: toate celelalte principii și legi sunt schimbătoare, deși nu relative în sensul empiric al cuvântului Poate tărâmul purului a priori, totuși, să fie redus la un singur principiu? O astfel de reducere, împreună cu aceeași, nu este o respingere a filozofiei ca știință care investighează un domeniu special al formelor a priori, diferit de legile în schimbare ale științelor particulare? O deducție raționalistă din principiul identității unui anumit domeniu al formelor a priori este imposibilă; Meyerson arată cu brio acest lucru Dar rezultă că acest domeniu în sine nu există și că, în afară de deducție, nu există alte metode posibile de investigație filosofică? Meyerson se teme de finalitatea dogmatică a apriorismului raționalist, căruia îi opune un fel de apriorism empiric, doar oarecum tranșant formulat și deja prea precaut În acest fel, el indică noi posibilități apriorismului: posibilitatea empirismului a priori În această măsură, opera sa reprezintă nu numai o întoarcere la cele mai bune tradiții ale filozofiei științifice, ci și o aprofundare și continuare fructuoasă a acestor tradiții S I Gessen Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI Cărți și broșuri noi trimise editorilor Alaverdyants, M Ya Date noi din literatura armeană despre Nina Alexandrovna Griboydova SPb Art Baranov, V Valoarea vieții și principiile de bază ale înțelegerii lumii SPb Art i C k Besant, A În ajunul templului Kaluga Art Vni-f- C o k A ei Calea uceniciei SPb Art VIII-[- C o k Bernstein, A N Metode clinice de cercetare psihologică a bolnavilor mintali Moscova Art ii C și r k Geymans, G Psihologia unei femei SPb Art XII+ Glebov, N Coordonate TI Spb St C p James, W Universul dintr-un punct de vedere pluralist Moscova ii Artă C p Dirof, Adolf Psihologie într-o prezentare publică Moscova Art VSh- - C și r da k Egurnov, I Incapacitatea studenților și metodele de a face față acesteia SPb Art IX -(- C bo k Korvin-Milevski Vocea unui nobil polonez despre alegerea unui membru al Consiliului de Stat din Vilna SPb Artă i L La ce ar trebui să se străduiască nobilimea lituaniană? SPb Art Le Dantec, Felix Cunoașterea și conștiința Filosofia secolului XX Transl V Bazarov SPb Art C și r k Lodyzhensky, M V Supraconștiința și modalitățile de a o realiza Hindu Raja Yoga și asceză creștină Experiența în cercetare SPb Art VIII- - C p Mihailov, P E Teoria psihologică a dreptului în fața instanței de jurisprudență rusă SPb Emisiune I si II Artă + C k și k Mannel, B Școli pentru copii retardați mintal SPb Art XIX-j- C i r k Pascal, T Înțelepciunea antică de-a lungul veacurilor SPb Art C o k Pustoroslev, A P Telepatie Iuriev Art C K Rosenfeld, I Realism tragic SPb Art ib Rusov, N N Casa tatălui Moscova Art C k Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI S G B Educația ca principal factor de progres în îmbunătățirea vieții culturale a unei persoane Moscova Art C k - Al lui Zona gândirii și limitele realității Moscova Art C k Smirnov, K A Vederi religioase ale cărții S N Trubetskoy Harkov ii Artă C k Al lui N A Vasiliev şi legea lui a patra exclus SPb Art Spektorsky, E Conceptul de societate în lumea antică Varşovia l Artă Biblioteca pedagogică Thomas, Philips Sugestia și rolul ei în creștere Moscova Art VI " C k Turgheniev, I S Lucrări inedite Ed "Forțe tinere" Kazan Art C k Philippe, J și Paul-Boncourt, G Educația copiilor anormali Moscova Art X + ibo C și r k V Henke, Clemens Die Krisis der Grammatik im Neusprachlichen Unterricht Varşovia Art Shcherbina, A M Despre admiterea femeilor la universitate Moscova art i C J la Edițiile "Intermediarului": Comp Passev Lumina Asiei C la M Konopnitskaya Mendel din Gdansk C la Lazo-Lazarevici La fântână C la Fedkovici Ca frații C la, I Gorbunov Cauţiune C la

Laboulet Pastorul Pașa C k · E Demolder Cizmar C la ♦ ♦ * An atrăgător C la A Darov Inimă caldă C la L Ch-va Prepeliță, grindă ed C la B Hugo Povestea Leului C , k D Markovich La ferma Vovchem C , k L Avilova fiule C , k Biblioteca "Runivers" de cărți și broșuri noi F Koppe Cadou minunat C , k I Nazhivin Din fericire C i, k Wilde prinț fericit C k A Izmailov Cum să alegi vite bune de lapte C la B Certkov Înțeleptul Epictet C la L La fel, grindă , ed C k I L Elin Gradinarit si horticultura C k ~ L Tolstoi Ce oameni sunt în viață C h la N Gogol Cărucior C la Biblioteca "Runivers" Societatea Psihologică din Moscova CCLII Procesul-verbal al reuniunii administrative anuale din martie Ședința a fost deschisă la ora : / : , în Sala de Consiliu a Universității, sub președinția lui L M Lopatin, cu secretarul N D Vinogradov, în prezența dl membri activi: П P Blonsky, V E Giatsintova, N A Ivantsova, N P Korelina, A V Kubitsky, B K Mlodzevskaya, N V Samsonova, V P Serbsky, П P Sokolova, V M Hvostov și G G Shpett În timpul întâlnirii s-au întâmplat următoarele:) Procesul-verbal al ședinței precedente a fost citit și aprobat) Secretarul a citit raportul privind starea Societății pe anul trecut Raport aprobat) H P Korelina a raportat raportul trezorierului pe anul trecut Raport aprobat) H P Korelina a citit raportul despre publicarea revistei "Întrebări de filosofie și psihologie" Raport aprobat) În legătură cu rapoartele citite, N A Ivantsov și-a exprimat dorința ca pe viitor, la ședința anuală, să fie raportat și un raport despre starea bibliotecii Societății Această dorință a fost luată în considerare de către Adunare S-a discutat planul ocupaţiilor Societăţii în anul curent S-a dovedit că în viitorul apropiat urmau să aibă loc două întâlniri ale Societății cu rezumate: N A Berdyaeva "Filosofia A S Hhomyakov" și N A Vasiliev "Dualitatea logicii") Având în vedere expirarea termenului de depunere a eseurilor la Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ Premiul D A Stolypin și având în vedere absența unor astfel de eseuri, următorul termen limită pentru depunerea eseurilor pentru acest premiu este ianuarie Problema organizării unei întâlniri de toamnă în memoria lui Lev Tolstoi a fost supusă discuției preliminare Biroului Societății) S- au anunțat propuneri scrise privind alegerea profesorilor L M Lopatin și S I Shchukin ca membri de onoare ai Societății (prima propunere, referitoare la L M Lopatin, a fost semnată de de membri ai Societății, a doua - privind S I Schukin - membri) În buletinul de vot care a urmat (cu ocazia alegerii lui L M Lopatin, a prezidat V P Serbsky), au fost aleși ambele persoane propuse: L M Lopatin - în unanimitate, S I Shchukin - cu voturi contra unu După alegeri, L M Lopatin și-a exprimat profunda recunoştinţă Societăţii pentru onoarea ce i-a fost arătată Întâlnirea a fost închisă la ora și seara Propuneri pentru alegerea profesorilor L M Lopatin și S I Shchukin ca membri de onoare Anul acesta se împlinesc treizeci de ani de activitate didactică a președintelui Societății noastre, Lev Mihailovici Lopatin Acest moment este unul dintre motivele pentru care să reamintim meritele lui Lev Mihailovici în filozofia și psihologia rusă și să-l invităm la calitatea de membru de onoare al Societății noastre Lucrarea principală a lui Lev Mikhailovici "Probleme pozitive ale filosofiei" este un sistem filozofic original În această lucrare, care în literatura vest-europeană ar putea ocupa locul de mândrie prin soluția sa profund gândită la principalele probleme filosofice, Lev Mikhailo Vich a avertizat acele tendințe filozofice, care în ultima vreme tind să ocupe o poziție proeminentă printre curentele dominante ale filosofiei occidentale În sistemul său filozofic, Lev Mihailovici nu este doar un succesor al celor mai bune tradiții filozofice Biblioteca "Runivers"

SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ gânduri în Rusia, ci unul dintre creatorii complet originali ai filozofiei idealiste ruse În literatura rusă, Lev Mihailovici a avut o influență decisivă asupra cursului gândirii și lucrării filozofice Deja în prezent se poate observa numărul tot mai mare de adepți ai lui Lev Mihailovici; dar rodnicia ideilor sale, și mai ales ideea profundă a "cauzalității creatoare", care stă la baza construcțiilor sale speculative, va fi apreciată mai târziu, cu o mai mare dezvoltare a filozofiei noastre, când această idee își găsește o aplicare cuprinzătoare în studiul întrebărilor filozofice Stilul excelent al lucrărilor sale va atrage întotdeauna cititorii și se poate fi sigur că cercul cititorilor săi va crește și mai mult odată cu extinderea în continuare a interesului pentru filozofie în Rusia Cu doctrina sa spiritualistă a sufletului, cu critica sa asupra paralelismului și prin soluționarea altor probleme filosofice legate de psihologie, el a dat o bază solidă pentru psihologia filozofică și a contribuit la întărirea spiritului filosofic în psihologie Lev Mihailovici și-a început activitatea didactică într-un moment în care pozitivismul în forma sa extremă a fost predicat nu numai peste tot în literatură, ci și din catedre Urmărind un punct de vedere speculativ-filosofic în activitatea sa de predare, Lev Mihailovici a contribuit la faptul că drepturile filozofiei speculative au început să primească recunoaștere cu mult dincolo de granițele Universității din Moscova Foarte mulți dintre ascultătorii lui Lev Mihailovici au experimentat singuri puterea și influența discursului său convins, nu numai din cadrul departamentului universitar, ci și din cadrul Societății de Psihologie Unul dintre cei mai vechi membri ai săi de la înființarea Societății, Lev Mihailovici timp de mai bine de un sfert de secol a fost nu numai un angajat foarte activ al Societății, ci și liderul acesteia Lev Mihailovici a trebuit să acţioneze în astfel de momente când exacerbarea extremă a direcţiilor necesita o participare deosebit de energică pentru ca activităţile Societăţii să urmeze calea cea bună Am văzut aceeași semnificație principală a lui Lev Mihailovici pentru viața Societății în funcția de președinte de acum ani Activitatea sa ca redactor al revistei Questions of Philo Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ Sophia și Psihologia", este marcată de un spirit de toleranță largă și obiectivitate Caracterul științific strict, care a creat o poziție atât de autoritară pentru acest jurnal în ochii societății ruse, se datorează în ultimii ani lui Lev Mihailovici Mulți ani de activitate ai lui Lev Mihailovici ca om de știință, profesor, președinte al Societății de Psihologie, editor al unui jurnal filosofic vor lăsa o amprentă profundă asupra dezvoltării filozofiei ruse Noi, subsemnații membri ai Societății de Psihologie, exprimându-ne dorința ca Lev Mihailovici să ne conducă activitatea pentru mulți ani, ne propunem să-l alegem membru de onoare al Societății noastre Credem că în acest fel ne vom exprima respectul și recunoștința profundă pentru serviciile enorme pe care Lev Mihailovici le-a adus filozofiei și psihologiei ruse G Chelpanov Nick Berdiaev M M Rubinstein P Novgorodtsev S Kotlyarevsky IV Ognev P Blonsky N Korelyna V Hvostov G Shpett N Davydov Vl Karpov S Bulgakov V Hyacintov Soare Miller Vl Sârb N Vinogradov M Morozova M Lyubavskyi B Mlodzeivskii App Pară V Vernadskyi A Alferov A Bernshtein P Sokolov N Samsonov A Kubytskyi K Andreev Fiind naturalist prin convingere, nu mă pot număra printre susținătorii filozofiei despre care se discută aici, dar împărtășesc pe deplin propunerea de a-l alege pe L M Lopatin membru de onoare al Societății de Psihologie Mă alătur lui D Anuchin D Anuchin N Ivantsov În prezent, în organizarea științei

universitare și a învățământului universitar, este necesar să se remarce necesitatea unui dispozitiv pentru fiecare departament al așa-numitului institute, seminarii, laboratoare, i e astfel de instituţii în care ar putea Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ a fi și există tot ceea ce este necesar pentru dezvoltarea acestei științe și toate acele manuale care sunt necesare pentru predarea ei În astfel de instituții ar trebui să existe biblioteci speciale, săli de lectură speciale, obiecte pentru demonstrații etc Aceste instituții, reunind un număr mare de oameni care lucrează în acest domeniu științific, se extind adesea în instituții uriașe În prezent, nu există o ramură a cunoașterii care să nu aibă nevoie de o instituție adecvată Necesitatea unor astfel de instituții este clar recunoscută în Germania și mai ales în America Dar această necesitate clar recunoscută a instituțiilor pentru dezvoltarea cu succes a științelor întâmpină un obstacol puternic în bugetul stabilit al universităților și, prin urmare, chiar și în Germania înființarea unor astfel de instituții decurge mai lent decât este necesar pentru dezvoltarea științifică Instituțiile sunt deosebit de necesare pentru psihologie Universitățile dezvoltă în prezent astfel de tipuri eterogene de psihologie, cum ar fi psihologia teoretică sau generală, psihologia experimentală și psihologia etnologică, sau așa-numita "psihologia popoarelor" Toate aceste tipuri de psihologie ar trebui dezvoltate în instituții special adaptate în acest scop, care în același timp să fie unite sub denumirea comună de "Institutul Psihologic" În Germania, astfel de instituții au început să fie organizate în urmă cu aproximativ - de ani și au reușit deja să capete proporții enorme În acest sens, Rusia este cu mult în urma Europei Am început abia de curând să organizăm "studii psihologice" și apoi la o asemenea amploare încât a fost greu chiar să ne gândim la dezvoltarea științifică a psihologiei Ținând cont de bugetul universităților noastre și de atitudinea față de psihologie ca știință lipsită de orice semnificație vitală, era imposibil să sperăm că în următorii ani vom avea astfel de instituții care să fie un loc de organizare a activității științifice în diverse ramuri psihologie Era de așteptat la mulți ani, când și în Rusia vor ajunge la recunoașterea că, având în vedere importanța enormă a psihologiei, ea are nevoie și de instituții care se află în prezent la dispoziția departamentelor de științe naturale Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ Psihologia a trăit și ea un moment atât de critic la Universitatea din Moscova Ceea ce ar putea oferi universitatea pentru studiul psihologic nu corespundea deloc nici cu numărul de studenți de la Universitatea din Moscova, nici cu interesul pe care studenții îl manifestă pentru psihologie Deschiderea Institutului de Psihologie, care urma să răspundă nevoilor Universității din Moscova, ca fiind cea mai centrală și cea mai populată, amenința să dureze mulți ani Într-un moment atât de dificil, S I Shchukin a venit în ajutorul psihologiei de la Universitatea din Moscova El a donat de ruble pentru înființarea Institutului Psihologic de la Universitatea din Moscova Cu o asemenea atitudine S I Shchukin la psihologie, întrebarea a fost rezolvată imediat, de altfel, într-o asemenea formă în care l-am fi așteptat în zadar încă mulți ani În prezent, planul Institutului de Psihologie nu numai că a fost elaborat în detaliu, dar construcția lui a început deja, iar deschiderea lui este așteptată în primăvara anului Datorită donației neobișnuit de generoase a lui S I Shchukin, Universitatea din Moscova va avea un Institut de Psihologie ca mărime și bogăție de echipamente nu numai superior tuturor instituțiilor europene, dar egal cu cel mai mare american Acesta "va fi primul institut din lume, care

se construiește cu un scop special Acesta va avea un auditoriu extins, cu toate facilitățile pentru a susține prelegeri de psihologie experimentală, o bibliotecă care conține o mare colecție de cărți și reviste în special psihologice În institut, un întreg etaj va fi dedicat exercițiilor practice pentru studenții implicați în psihologia experimentală Un etaj va fi rezervat cercetărilor independente în psihologia experimentală Institutul de Psihologie va uni studiul și dezvoltarea a trei tipuri de psihologie: teoretică, experimentală și etnologică Datorită dimensiunii mari a institutului, acesta va fi deschis unui număr semnificativ de participanți În plus, datorită vastității spațiilor, activitățile Societății de Psihologie din Moscova vor fi aduse în legătură mai strânsă cu predarea psihologiei Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ la Universitatea din Moscova În clădirea Institutului pot avea loc ședințe ale Societății de Psihologie Biblioteca Societății de Psihologie își va găsi o cameră potrivită în clădirea Institutului Institutul va servi nu numai Universitatea din Moscova, ci poate deveni un centru pentru diseminarea largă a cunoștințelor psihologice în toată Rusia Atât sediul, cât și dotările științifice ale Institutului vor face posibilă organizarea pe scară largă a cursurilor de vară permanent funcționale de psihologie pentru profesorii de liceu Datorită organizării unei biblioteci speciale de psihologie etnologică, Institutul de Psihologie va permite apariția în Rusia a unei noi ramuri a psihologiei, care va avea o importanță științifică deosebită datorită bogăției literaturii etnografice ruse, complet inaccesibilă oamenilor de știință străini Exprimând dorința ca și alți donatori să se ridice la acea înțelegere a intereselor științei pure, pe care o vedem în S I Shchukin și ținând cont de faptul că odată cu înființarea Institutului de psihologie, se deschid perspective largi pentru dezvoltarea și studiul psihologiei în Rusia, noi, subsemnatii, Ne propunem să-l alegem pe S I Shchukin ca membru de onoare al Societății noastre și prin aceasta să ne exprimăm recunoștința și recunoștința atât în numele nostru, cât și în numele tuturor generațiilor următoare care se vor bucura de beneficiile create de donația sa generoasă G Chelpanov, G Shpett, N Ivantsov, N Vinogradov, N Samsonov, P Blonsky, L Lopatin, P Sokolov Raport privind starea Societății de Psihologie din Moscova pentru perioada ianuarie până la martie Componența Societății În anul de raportare au avut loc următoarele schimbări în componența Societății: au decedat membri de onoare: W James și L N Tolstoi, membru fondator S A Muromtsev; membri activi: gr I A Mamuna, N A Eleonsky și D A Dril; Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ aleși ca membri titulari: I M Gromoglasov, I A Ilyin, S I Shchukin, A D Alferov, M M Rubinshtein, S A Shcherbakov, G F Shershenevich și membrii concurenți: E M Medtner Până la martie , Societatea era formată din membri de onoare, membri fondatori, membri titulari, membri concurenți și membri corespondenți și un total de persoane Consiliul Societății Consiliul Societății, ales în ședința anuală din ianuarie , în anul de raport era format din următoarele persoane: Președinte - Profesor L M Lopatin, Tovarăș Președinte - prof G I Chelpanov, candidat tovarăș președinte - prof V P Serbsky, secretar-privat-docent N D Vinogradov, asistent secretar-privat-docent A N Bernshtein, candidat secretar asistent-N P Korelina, vistiernic-N A, Abrikosov, tovarăș trezorier, profesor asociat privat F E Rybakova și bibliotecară - prof P P Sokolova Activitățile Societății i) ședințe În anul de raportare, Societatea a avut ședințe: două administrative (una anuală), patru ordinare, una solemnă - cu ocazia împlinirii a douăzeci și cinci de ani de la existența Societății și

două ședințe în memoria membrilor de onoare ai Societății Societatea, W James și Vl S Solovyova În ședințele regulate, au fost citite și discutate rapoarte: M M Rubinshtein "Despre problema realității transcendente", G I Chelpanov "Există un loc pentru psihologie în liceu" și "Ce trebuie să știe un psiholog din psihologie", P P Blonsky "Rezultatele chestionarului privind problema stabilirii predării psihologiei în școala secundară", V M Khvostov "Psihologia femeilor" Într-o ședință solemnă cu ocazia împlinirii a douăzeci și cinci de ani de la existența Societății, N D Vinogradov a citit "O scurtă schiță istorică a activităților Societății" și au fost rostite discursuri: L M Lopatin "Prezentul și viitorul filosofiei", G I Chelpanov "Despre psihologia individuală modernă și semnificația sa practică", P I Novgorodtsev "Idealul social în lumina căutărilor moderne" Într-o întâlnire în memoria lui W James, Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ discursuri: G I Chelpanov "U James ca filozof și psiholog" și S A Kotlyarevsky "U James ca gânditor religios Într-o întâlnire în memoria lui Vl Au fost rostite discursuri S Solovyov: L M Lopatin "În memoria lui Vl S Solovyov, Prinț E EL Trubetskoy "Vladimir Soloviev și opera sa" și S N Bulgakov "Natura în filosofia lui Vl S Solovyov) Jurnalul Questions of Philosophy and Psychology a fost publicat în anul de raport sub conducerea lui L M Lopatin, comitetul editorial a inclus, în plus, următoarele persoane: Yu K Mlodzeevsky, P I Novgorodtsev, G A Rachinsky, V P Serbsky și N A Umov) Premiul lui D A Stolypin Conform hotărârii anului a ședinței administrative din ianuarie , termenul de depunere a sentinței menționate este ianuarie Nu au fost trimise eseuri pentru premiu până la acest termen secretar N Vinogradov Raportul Trezorierului Societății de Psihologie pentru (anul) Primit: Restul p /g ρ ik Cotizația de membru "-" Pentru vânzarea publicațiilor Societății " " Indemnizatie de la Universitate "-" % pe un bilet de depozit Mosk Uh Banca " ,, -g g p k Emis: Pentru întâlniri etc p - La " aranjarea întâlnirilor aniversare daniy ibo " " Pentru portrete și coroane "- Poștă, telegramă și plecați " " Papetarie, tipografie si recompensa " " Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ La biroul revistei "Întrebări Filosofie și psihologie" de ruble - k Pentru postarea de reclame r Novoselov, K D Nosilov, Sergey Orlovsky, O P Runova, S I Rerberg, V G Runovad , V G Runovad Sakulin, A Serafimovich, V D Sokolov, P I Sushkin, N D Tedeshev, M V Tilicheeva, V N Kharuzina și alții PREȚ DE ABONAMENT pentru cărți "Familie și școală" și pentru cărți "Biblioteci pentru familie și școală": cu livrare și expediere ruble cop intr-un an Fără livrare la Moscova ruble În străinătate ruble Abonament pentru șase luni p k (acceptat exclusiv în redacţie) Abonamentul fără livrare este acceptat la Moscova: în redacție, în biroul lui N Pechkovskaya și în librăria lui N Karbasnikov Editorii au seturi complete ale revistei pentru anii precedenți: , , - ruble fiecare, - ruble fiecare Revista pentru a fost complet epuizată Un număr de probă al revistei este trimis de la redacție pentru trei timbre de șapte copecii gg profesorilor care doresc să se familiarizeze cu revista, se trimite gratuit un număr de probă Abonații din afara orașului pot aplica direct la redacția revistei "Familie și școală": Moscova, str Goncharnaya, bld Editor-Editor Vl Lvov Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Abonamentul pentru este deschis XXII editii pe revista XXII editii "VESTNIK EDUCATION" Revista își propune să clarifice problemele educației și creșterii pe baza pedagogiei științifice, în spiritul societății, al democrației și al liberei dezvoltări a individului În acest scop, revista urmărește dezvoltarea ideilor pedagogice, starea actuală a

educației și educației în Rusia și în străinătate și oferă recenzii sistematice ale cărților nou publicate despre pedagogie, științe naturale, științe sociale, reviste pentru copii, cărți publice și pentru copii, si altii În plus, revista conține articole de știință de popularitate despre diferite ramuri ale cunoașterii și artei, eseuri literare și pedagogice, povești, memorii și așa mai departe La revista au participat: Doctor în Filosofie V Henri (Victor Henri), Yu I Achenvald, A D Alferov, prof V M Arnoldi, Dr D A Bekaryukov, acad V M Bekhterev, Yu A Bunin, acad I A Bunin, prof A V Vasiliev, V LI Vakhterov, K N Wentzel, Yu A Veselovsky, prof R Yu Vipper, pr -conf A V Gorbunov, Pr -Conf univ S G Grigoriev, Pr -Conf univ A E Gruzinsky, A G Dauge, É A Zvyagintsev, acad H N Zlatovratsky, A A Ivanovsky, prof V , N Ivanovskiy, Pr -Conf univ N A Ivantsov, Dr V B Ignatiev, prof I A Kablukov, prof I A Kablukov, prof M M Kovalevsky, IL S Kogan, Dr V V Korsakov, prof N M Kulagin, Pr -Conf univ M Lakhtin, E I Lozinsky, A I Lototsky, S P Melgunov, prof I I Mechnikov, N Mirovici, H F Mihailov, N M Nikolsky, acad D I Ovsyaniko-Kulikovski, prof I G Orshansky, prof A L Pavlov, prof A A Radtsig, G Rokov, S F Rusova, Pr -Conf univ P N Sakulin, Pr -Conf univ E D Sinitsky, L D Sinitsky, S G Smirnov, L V Speransky, Pr -Conf univ B I Syromyatnikov, G A Falbork, prof A t Fortunatov, L B Khavkina-Hamburger, V L Khoprov, V I Charnolusky, N V Cehov, Prinț D N Shakhovskoy, prof F F Erisman, Dr Vl I Yakovenko, V E Yakushkin, E N Yanzhul, acad I I Yanzhul și mulți alții Revista este publicată de ori pe an (în lunile de vară revista nu este publicată); în fiecare carte a revistei există mai mult de de coli tipărite Prețul abonamentului: pe an fără livrare ruble, cu livrare și expediere ruble, în jumătate de an ruble; cu expediere in strainatate p k ; pentru persoane insuficiente, pretul pe an cu si fara livrare - p Se acceptă abonamente: în biroul redacției (Moscova, Arbat, strada Staro-Konyushenny, casa nr), în toate instituțiile poștale și poștale-telegrafice și în toate librăriile mari din ambele capitale gg Nerezidenții sunt rugați să contacteze direct editorul Editor-editor Dr H F Mihailov Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU (ANUL DE PUBLICARE) la revista lunară ilustrată bisericească-publică "OLD RELIEVE SH" Colaboratorii revistei sunt: Episcopul Innokenty, Episcopul Michael, Ya A Bogatenko, L V Bystrov, S I Bystrov, E V Vozdvizhenskaya, I V Galkin, Andrey Proud (un pseudonim), protopop pr L Denisov, I V Zhilkin, N D Venin, preot O I Isaichev, L F Kalashnikov, profesor A A Kizevetter, profesor S A Kotlyarevsky I S Loginov, grefier I A Lukin, S P Melgunov, I Moskovsky (pseudonim), A A Pashkov, preot O V Plotnikov, Pomorets (pseudonim), E T Pospelov, A S Prugavin, I F Puchkov, profesor M Reisner, I N Saharov, P V Tsvetkov, L T Shansky (pseudonim), K Pp Shvetsov, P M Shestakov, P N Shmakov, profesorul I V Shura-shov și alții · Revista este publicată lunar în cărți de cel puțin file tipărite (pagini) după următorul program: predici și articole cu caracter teologico-filosofic și bisericesc-social, povestiri cotidiene, cercetări istorice, eseuri, documente și scrisori, articole despre educația publică, o trecere în revistă a evenimentelor din Vechii Credincioși (toate consimțământul) și în afara acesteia, o trecere în revistă a presei periodice, recenzii de cărți noi, răspunsuri la întrebările abonaților, cântări bisericești și anunțuri Abonații anuali vor primi sub forma unui supliment gratuit opera de capital a regretatului contabil V T Zelvnkov, care nu a fost încă publicată nicăieri, "Extracte din Sfinții Părinți și cărți istorice" * hch II și III, o carte foarte valoroasă, importantă și extrem de necesară pentru fiecare duhovnic, precum și pentru cărturari

și toți cei interesați de istoria, învățăturile și instituțiile bisericii - Vechi credincioși (fără diferență de consimțământ) și nevechi credincioși (partea a acestei lucrări, publicată în de exemplare, epuizată fără urmă) Taxa de abonament pentru revista cu aplicare, livrare si expediere: ruble pentru an, ruble pentru / an Da k , k timp de lună Un abonat care livrează abonamente la revistă primește al -lea exemplar gratuit Plata în rate este permisă: la abonament ruble, până la aprilie rub iar până la iulie rub Taxă publicitară: pentru o pagină întreagă de ruble, o jumătate de pagină ruble, */< pagina ruble, */ pagini ruble Inserții: de inserții până la lot - ruble, până la loturi - de ruble, până la Zloty - de ruble etc Pentru schimbarea adresei copeici Se acceptă abonament la reviste: la Moscova;) Pyatnitskaya, , ap , redacția revistei "Old Believer Thought";) meserii Lubyansko-Ilyinsky camera, λθ , la N M Vostriakov;) str Nikolskaya, anticariat librăria P Shibanov;) B -Kamenshchiki, satul Uvarova lângă A V Zaitsev;) Mokhovaya, ani, ap , la Yu G Toporkova În Sankt Petersburg: Apraksin dvor , clădirea Linvich lângă II S Makarova La Kiev: Podil, Volzhskaya, ani, editura Znamenny Singing În Saratov:) str B -Sergievskaya, satul Gorina, lângă S I Bystrov;) Fierarul nr la M I Nemudrov În N -Novgorod; Zvezdinka, nr , la diaconul Vechiului Credincios pr Artemon Shirokov În Volsk, Sar provincia: str Mokhovaya, lângă preotul Vechiul Credincios O Ioanna Grishenkova În Hvalynsk, Sar buze: la preot Bătrânul Credincios O Ioanna Isaicheva În s Balakovo, Samar, buze , la preotul Bătrânul Credincios O Mihail Zotov La Odesa: pe str Preobrazhen, nr , la profesorul I S Loginov În Zaporozhye-Kamevsky, Ekaterin, provincia , lângă Π N Pastuhova În Ismael, Bess, buze ; Ekat st , bl Nikolskaya de modă veche biserica de langa S I Petrov-V Kronau, Kher Buze: E A Torlip În satul Vilkovo, Bess, provincie: la demodat preot O A G Vorobiev În orașul Novogeorgievsk, Kher buze: la cap Zolotarevski a predat G V Galkina În orașul Bogorodsk, Moscova, Gubernia: V E Makarov La Ekaterinburg: Zlatoustovskaya, nr , cu A F Gusev În Nikopol, Ekaterinosl buze: ug Krymskaya și Pochtovaya st , lângă M T Kushnerev În orașul Uralsk: la F K Repgtov În Orenburg: strada Dvoryansky nr , la T S Lazarev În orașul Shadrinsk: la M F Zarubina Yalutorovsk, voi buza, p Emurtlinskoye: Ý F Riakishchev În orașul Armavir, Kub regiune: st Prochnookopskaya, la E S Bogaevsky În Essentuki, regiunea Tersk, predă E N Shmakova Editor-editor V E Makarov Biblioteca "Runivers " ANUNTURI ABONAMENTUL ESTE DESCHIS NOTE DE STUDIU Universitatea IMPERIAL Kazan pentru Notele științifice includ: I Departamentul de Științe II Departamentul de critică și bibliografie III Cronica universitară IV Aplicații: cursuri universitare pentru profesori și profesori, monumente istorice și literare, cu comentarii științifice, și monumente cu semnificație științifică și nefăcute încă publice Notele științifice sunt publicate lunar în cărți de cel puțin file, fără a lua în considerare extrase din protocoale și o anexă specială Prețul abonamentului pe an cu toate aplicațiile cu expediere ruble Abonamentul este acceptat de Consiliul Universității Editor A Piontkoveky Al patruzeci și șaselea an de publicare "Astrahan Listok" va fi publicată în sub ediţia anterioară şi cu aceeaşi componenţă de angajaţi permanenţi Anunțuri din provincie: Nizhegorsk, Kazansk, Simbirsk, Samarsk și Sarat și din Zakaspiysk regiune și Caucaz, precum și anunțuri guvernamentale, bancare birou, cale ferată Drumurile și ziarele sunt acceptate direct de redacție (Malo-Demid , sob d), dar restul sunt exclusiv de biroul central al L și E Metzl and Co (Moscova, Myasnitsk , satul Sytova) Taxă pentru reclame din linia minionă: înainte de text copeici, după text copeici

Pret abonament cu transport: an- frecții cop , * / ani - ruble de copeici, luni - ruble - kop , lună - frecare Editor-editor V I Sklabinekiy Întrebări de filosofie, KN IO/ Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE "Buletinul Europei" publicat de M M Kovalevsky, editat de K * K Arseniev cu participare strânsă I V Zhilkina, M M Kovalevsky, N A Kotlyarevsky, V D Kuzmina-Karavaeva, A A Manuilova, D N Ovsyaniko-Kulikovskaya, A S* Poenikov, M A Slavinsky, L Slonimsky și K A Timirya Cartea -aprilie heliogravură engleză: N V Shelgunov -I Tineret Român I-VI Evgenia Chirikova -II Praful de secole Poem P S Solovieva -III Kira Barsyukova Poveste I-IV Ivan cel străin -IV Uneori mi se pare că visez cu ochii deschiși O poezie Vera S -V Munca școlară printre grecii antici Conform noilor date V Buzeekula -VI Cutremurele V Agafonova -VII ^ Mănăstire Poem Alexandra Roelavleva -VIII Odihna închisorii Din amintirile închisorii din perioada lichidării revoluției A Marusina -IX Selecția militară K Oberucheva -X Ce a auzit profesorul în casa contelui Schiță din viața nobilității galice Kaz Tetmaier Transl din poloneză M Slavinskaya - XI Aprilie Din Sully Prudhomme: "Les vaines tendresses" S N Krivenko -XIV Din istoria dispoziției publice a anilor șaizeci Tânăra generație la cumpăna noii ere I-X Nestor Kotlyarevsky -XV Cronică Aniversare al Senatului K K Arsenyev -XVI Chestiunea evreiască în Rusia V Me-dema -XVII Tânăra democrație franceză Scrisoare de la Paris Belo-rueova -XVIII Scrisoare de la Belgrad V Bogucharsky -XIX Expoziţia Mondială din Italia Scrisoare de la Roma Mikh Osorgina -XX Lucrări recente ale oamenilor de ştiinţă ruşi asupra revoluţiei franceze -XXI A I Chuprov Istoria economiei politice ( ) I Ivanyukova -XXII Revista literară -XXIII Revista provincială I V Zhilkina -XXIV Revista internă -XXV Schițe critice S A Adrianov - XXVI Patriotism fals Rusia Mare Culegere de articole despre probleme militare și publice Carte I L Slonimsky -XXVII Recenzie străină - XXVIII Trecutul și prezentul articolului Maxim Kovalevski -XXIX Petr Filippovici Yakubovici f K K Arsenyeva - XXX Probleme ale vieții publice - XXXI Scrisoare către redactor -XXXII Notă -XXXIII Anunturi -XXXIV Pliant bibliografic Redacția revistei: Sankt Petersburg, Mokhovaya, Se acceptă abonamente: în Sankt Petersburg - în biroul principal al revistei, Mokhovaya, ; în librăria lui M M Stasyulevich, Vas ascuțit, coli, ; la Moscova: în departamentul revistei, Bolshaya Nikitskaya, ; la Kiev: librăria N Ogloblin, Khreshchatyk, ; în Odesa: librăria "Obrazovanie", Rishelievskaya, ; în librăria "Odessa News", Deribasovskaya, ; in carte mag "Trud", Deribasovskaya, de ani, la Varșovia: librăria N Karbasnikov și, în plus, în toate librăriile cunoscute metropolitane și provinciale Librăriile pot reține de copeici din fiecare exemplar anual Fără livrare: timp de un an - ruble k , *¡ ani - ruble k , anul III- p k în Sankt Petersburg și Moscova - timp de un an - ruble, * / ani - ruble, ¡l al anului - ruble Cu o trecere : timp de un an - p , ^ / tvtsa, - p κ ζ í¡í a anului - p k În străinătate: timp de un an - ruble, * / ani - ruble k , ani - p k O carte separată a jurnalului, cu livrare și expediere - p k Biblioteca "Runivers " ANUNTURI În , publicarea (anul) a REVISTĂ "RAPORTUL DUMEI ORAȘULUI MOSCOVA Revista este publicată de două ori pe lună în cărți de la la buc foi și este împărțit în două secțiuni, câte camere fiecare: o secțiune generală dedicată dezvoltării problemelor vieții urbane în Rusia și în străinătate și o secțiune oficială de referință Pretul revistei cu transport către toate orașele Rusiei: In spate •¡t " " Departamentul general Departamentul de birou-drept Ambele departamente luni ruble cop frecați cop frecați - La " " " " " "-" " " " " ΜΛ "p p - " " - " " "θθ i Administrația orașului

Moscova publică o revistă lunară "Abatoare" dedicată problemelor abatorului Prețul revistei este de ruble timp de un an si p timp de luni, cu transport si livrare ABONAREA ESTE ACCEPTATA: Moscova, Consiliul Local, Voskresensk, piața, clădirea Dumei Tel - Abonamentul pentru este deschis LA REVISTA ■ PENTRU PROFESORUL POPORULUI (al -lea an de publicare) CORPUL EDUCAȚIEI POPORULUI Apare de de ori pe an în cărți de la - coli Revista își propune ca sarcină principală:) Să promoveze reînnoirea școlii noastre pe principiile dictate de pedagogia științifică modernă și cerințele vieții rusești;) să promoveze unificarea lucrătorilor din învățământul public pentru a obține cel mai mare succes în munca lor "În acest scop, revista monitorizează dezvoltarea noilor idei pedagogice atât aici, în Rusia, cât și în Occident, și oferă tot felul de informații și instrucțiuni practice privind educația școlară și extrașcolară Prețul abonamentului pentru revistă ruble k pe an, timp de șase luni - p k , timp de luni - k Prețul unei cărți separate este de copeici ADRESA EDITORIALĂ: Moscova, Polyanka, Uspensky pereulok, barajul , ap În plus, un abonament la același preț este acceptat în toate instituțiile poștale ale Imperiului Rus Editori-editori: N V Tulupov și P M Shestakov Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Credință și Rațiune în Revista este publicată în cărți separate de două ori pe lună, cu nouă sau mai multe coli tipărite în fiecare carte, adică ediţia anuală a revistei este formată din de numere cu un text de conţinut teologic şi filosofic de peste de coli tipărite Prețul pentru o publicație anuală în Rusia este de ruble, iar în străinătate ruble cu redirecționare Nu este permisă plata în rate a banilor Se acceptă abonamente: în Harkov: în redacția revistei "Credință și rațiune" la Seminarul Teologic din Harkov, în filialele Harkov ale "Noului Timp", în toate celelalte librării din Harkov și în biroul "Harkov" Gazeta provincială"; la Moscova: în biroul lui N Pechkovskaya, linii Petrovsky, în librăria lui I D Sytin, în Sankt Petersburg: în librăria din Tuzov, Gostiya, dv , nr birourile Timpului Nou Abonamentul la revista religios-filosofico-științifică "VSTNIK THEOSOPHY" este deschis (al -lea an de publicare} PROGRAM JURNAL:) articole, atât originale, cât și traduse, după Teozofie, dar un studiu atent al religiei, ocultismului, studiul forțelor psihice ascunse în natură și în om, în psihologie și alte ramuri ale cunoașterii;) informații despre mișcarea teosofică din Rusia și din străinătate și despre alte mișcări spirituale și sociale conexe;) biografii ale unor reprezentanți de seamă ai viziunii teosofice asupra lumii și ale personalităților publice;) catedra artistică și literară, ca reflectare în arta viziunii teosofice asupra lumii;) recenzii ale cărților depuse la redacția revistei, pe probleme de teosofie, psihologie etc ; β) departamentul de referință, întrebări și răspunsuri la întrebările abonaților Revista este publicată în a -a zi a fiecărei luni, în cărți în formatul °, nu mai puțin de cinci coli tipărite fiecare, editate de A A Kamenskaya, cu participarea Annie Besant, Dr Rudolf Steiner, Alba, P N Batyushkov , N K Boyanus, A F Veld, V D Gardner, A S Gralevskoy, S N Dal', N K Geriet, M A Kamenskoy, K Kudryavtsev, £ M Kuzmina, N Likhacheva, I Mandzharli, E Pisareva (E II), M Stanyukovich, D Strandena, O D Forsh, B F , A V Unkovskaya, P D Uspensky și alții Pe parcursul a două luni de vară (iunie și iulie) revista nu este publicată , Biblioteca "Runivers " ANUNTURI unsprezece Abonamentul pentru continuă LA Jurnalul LUNAR LITERAR ŞI POLITIC "GÂNDIREA RUSĂ" (Anul publicării) Publicat sub redacția GG B Struve, cu colaborare constantă: K D Balmont, Λ N Benois, N A Berdyaeva, V Ya Bryusova S N Bulgakov, Andrey Belago, V I Vernadsky, L I Galberstadt, M

O Gershenzon, V F Gefding, Z N Gippius, V S Golubeva, L Ya Gurevich , I M Grevs, D E Jukovsky, A Ò! Izgoev, A A Kaufman, A A Kizevetter, B A Kistyakovsky, S A Kotlyarevsky, S V Lurie, V A Maklakov, D S Merezhkovsky, V D Nabokov, P I Novgorodtseva, A M Remizova, A Sologub, Prinț E N Trubetskoy, ki Gr N Trubetskoy, D V Filosofov, S L Frank, L N Yasnopolyansky În Critică literară V Ya Bryusov ocupă cea mai apropiată parte din departament CONDIȚII DE ABONARE: An luni luni luni Cu ven și Perce, în Rusia Í p II p k r k str k De peste mări Í " " " " " " " Timp de o lună numai pentru nerezidenți în Rusia Í r k Prețul unei camere single de vânzare Í p k În , în departamentul de ficțiune din Russkaya Mysl, printre altele, vor fi plasate următoarele lucrări: D S Merezhkovsky: capitole separate din noul roman istoric Alexandru I și Decembriștii N Gippius: "Păpușa diavolului", un roman din viața modernă A I Ertel: "Nee Tibyakina" Muncă postumă Valery Bryusov: "Altarul Victoriei", o poveste din secolul al patrulea după PX Valery Bryusov: "Călătorul", o psihodramă într-un act Boris Sadovsky: "Vulturul cu două capete", o poveste istorică a sfârșitului secolului al XVIII-lea IV Rătăcitor: "Mântuire fără muncă", scene cotidiene A M Remizov: "Cravată", poveste Hippolyte Taine: "Etienne Meran", un roman regăsit Tradus din franceză Povești de S Auslunder, N Kiselev, A Kondratiev, A M Kuzmin, f Sologub, A V Tyrkova și mai multe traduceri roman și nuvelă Poezii de K Balmont, A Blok, I Bunin, Valery Bryusov, Andrey Belago, M Voloshin, N Gippius, N Gumilyov, D Merezhkovsky, N Morozov, f Sologub și prieten Printre altele, în secțiunea articole vor fi publicate următoarele: Literatura si arta: Valery Bryusov: "Marele Retor", viața și opera lui Avsonius, un eseu cultural și istoric cu traduceri ale poemelor lui Avsonius Valery Bryusov: o serie de articole din viața literară a Franței Andrey Bely: "Natura în Pușkin, Raratynsky, Tyutchev " Paralele M Voloshin: "Tandrețe și cruzime în opera lui Sologub" M Gershenzon - o serie de articole despre caracteristicile scriitorilor ruși L Ya Gurevich - o serie de articole sub titlul general "Note despre literatură" θ F Zelinsky: "Comerciantul Veneţiei şi inelul Nibelungului" D V Filosofov: "Lupta pentru Stpl" K Ciukovski: "Șevcenko" Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE ABONAMENTUL ESTE DESCHIS PENTRU pentru știința literară și populară ilustrată revista pentru familii si scoli Anul XVI de publicare Din , "SUSPENSIUNI" vor fi publicate de H N Morev și E S Monvizh-Montvid; componența personalului, spiritul și direcția jurnalului rămân aceleași Aprobat de Comitetul Academic al Ministerului Învățământului Public în instituțiile de învățământ secundar și inferior, sălile publice de lectură gratuite și bibliotecile Direcția Principală a Instituțiilor Militare de Învățământ este aprobată și inclusă în catalogul de cărți de lectură elevilor corpului de cadeți În abonații la "VSHODY*" vor primi: Ί Despre №№ format mare de conținut variat Acestea includ povești și povestiri, originale și traduse, poezii, povești istorice, basme, legende, biografii ale unor oameni celebri, călătorii, eseuri de științe naturale, geografie, etnografie etc Secțiunea permanentă este un index critic al literaturii pentru copii și populare Având în vedere distribuirea revistei în instituțiile de învățământ, fiecare carte "VSHODOV * este întocmită în așa fel încât să poată fi împărțită cu ușurință în părți, iar lucrările tipărite în mai multe numere pot fi combinate într-o singură carte Q №№ "BIBLIOTECA VSHHODOV*" - cărți de format mic, care conțin * * și în sine fiecare operă întreagă, ficțiune sau știința populară imagini separate pe cea mai bună hârtie peisaj La jurnale participă următoarele persoane: I Abramov, Allegro, A Altaev, K Barantsevich, V Brusyanin, M Watson, A Berezhnikov, P Volnogorsky, V

Verin, A Nalagai, G Galina , V Gatsuk, S Gusev-Orenburgsky, A Dobrokhotov, S Drozhzhip, A, Zarin, θ Zarin, E Ignatiev, I Ignatiev, V Izmailov, K Karaskevich, L Kormchiy, A Kupriyanova, I Levitsky, V Lensky, I Lesnoy, S Mintslov, A Nalimov, A Nechaev, K Nosilov, N Noskov, D Pakhomov, V Pisnyachevsky, S Poretsky, I Potapenko, N Pruzhansky, N Ryagoza, Ragozina, A Roslavlev, A Svirsky, P Surozhsky, V Sroshevsky, G Tumim, A Cheglok, E Piveder și prieten Adresa biroului: Spb Nevski, Prețul abonamentului cu transport și manipulare: timp de un an în Rusia ruble; pa / g ° Da p k ; de ani p k ; ' timp de lună k ; în străinătate p Taxa publicitara pagină - de ruble, * / pagini - de ruble, * / < pagina - ρ Ed H Mai mult Ed -ed E Monvizh-Montvid